

วารสารพุทธมัคค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ISSN 3027-8465 (Online) ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2568

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวฤวิกสิตาราม

ราคาเล่มละ 100 บาท

วารสารพุทธมัคค์
JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568)
Vol. 10 No. 2 (July – December 2025)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวารสารพุทธมัคค์ให้เกิดขึ้นในสำนักเรียน
2. เพื่อปรับปรุงและพัฒนาวารสารพุทธมัคค์ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI
3. เพื่อให้มีวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของบุคลากรภายในและภายนอกสำนักเรียน

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) สำนักงานวารสารพุทธมัคค์ ภูมิคุณแม่ชาล้ง
ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระพรหมวัชรสุทธาจารย์	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชติลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระราชวินัยวัชรเมธี, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาพรภวิทย์ จิรวิโช	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชวชิรญาณเมธี, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูศรีวิธานสุนทร, ผศ.ดร.	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.	รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
พล.ร.ต.ดร.นพดล บงกชกาญจน์	อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ฝศษ.รร.นร.
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิภูณโณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอ	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.สมเจต หลวงกัน	นายอริย์ชัย เลิศอมรไชยกิจ
นายสุขชาน มั่งมั่น	นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลาया พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

การจัดทำวารสารพุทธมคัศ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ครั้งนี้ ยังคงเป็นการขับเคลื่อนคุณภาพวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารวิชาการในฐานข้อมูล TCI รอบที่ 5 พ.ศ. 2568–2572 ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre: TCI) ซึ่งให้ความสำคัญต่อความถูกต้องของกระบวนการบริหารจัดการวารสาร ความโปร่งใสในการประเมิน และคุณภาพขององค์ความรู้ที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ

สำหรับบทความทั้งหมดในวารสารฉบับนี้ได้รับการคัดเลือกจากนักวิชาการหลายสถาบันมากกว่า 3 หน่วยงาน โดยบทความเหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 รูป/คน ก่อนตีพิมพ์เผยแพร่ ทั้งนี้เพื่อยืนยันคุณภาพ ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือขององค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง อันสอดคล้องกับมาตรฐานของวารสารในระดับชาติและนานาชาตินั่นเอง

ดังนั้น กองบรรณาธิการวารสารพุทธมคัศจึงใคร่ขอขอบพระคุณและขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ตลอดจนสถาบันต้นสังกัดที่ได้มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการผลิตผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่า การมีส่วนร่วมดังกล่าวถือเป็นกำลังสำคัญที่ผลักดันให้วารสารพุทธมคัศก้าวต่อไปอย่างมั่นคง และยังคงเป็นเวทีวิชาการที่เผยแพร่องค์ความรู้สู่สังคมไทยและสังคมโลกอย่างยั่งยืนต่อไป

กองบรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	ง
การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา พระมหาจักรธโร ตตฺถโร กฤตสุชิน พลเสน	1
ศึกษาวิเคราะห์ระบบการศึกษา: ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์ อริสา สายศรีโกศล	17
ศึกษาวิเคราะห์ความหมายและจุดหมายของการศึกษา อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ จักรพงษ์ ทิพสุ่งเนิน มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา	33
การพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรม ของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิตด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม เจษฎา บุญมาโฮม	44
บทวิจารณ์หนังสือ : การจัดการและการพัฒนาวิชาชีพครู เมธิดา จันทรีโต พระมหาปณณฺสมบัตติ บุญเรือง มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา	62
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	70
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	72

การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา Analytical Study of Educational Philosophy in Buddhism

พระมหาจักรธร อตถธโร

Phramaha Chaktorn Atthadharo

กฤตสุขชิน พลเสน

Kitsuchin Ponsen

สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Department of Buddhism and Philosophy, Graduate School,

Mahamakut Buddhist University

E-mail : chaktorn.kaj@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคม อันเป็นกระบวนการทำความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลัง ปรัชญาการศึกษาตะวันตกจำแนกได้ 5 แนว ได้แก่ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พิพัฒน์นิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม แต่ละแนวมีเป้าหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน ในขณะที่การศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนามุ่งสู่ “การดับทุกข์” ผ่านกระบวนการอริยมรรค ซึ่งตั้งอยู่บนปัจจัยสำคัญ 7 ประการ คือ กัลยาณมิตรสัมปทา ศีลสัมปทา ฉันทสัมปทา อตถสัมปทา ทิฐิสัมปทา อัปมาทสัมปทา และ โยนิโสมนสิการ ผลการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า สารัตถนิยมสอดคล้องกับกัลยาณมิตรสัมปทาในฐานะแหล่งเสียงภายนอก (ปรโตโมสะ) นิรันตรนิยมสอดคล้องกับศีลสัมปทาในฐานะการฝึกปฏิบัติบนหลักสัจจะ; พิพัฒน์นิยมสอดคล้องกับฉันทสัมปทาในมิติการปรับตัวให้เข้ากับบริบท แต่หากปฏิเสธองค์ความรู้เดิมทั้งหมดจะโน้มไปสู่ปฏิรูปนิยม อตถสัมปทาสัมพันธ์กับอัตถิภาวนิยมที่เน้นคุณค่าปัจเจกบุคคล ส่วนทิฐิสัมปทา อัปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการเป็นองค์ความรู้ที่จำเพาะในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ปรัชญาการศึกษา, พระพุทธศาสนา, ปรัชญาการศึกษาตะวันตก

Abstract

Education plays a vital role in human and social development, serving as a process through which individuals understand themselves, others, and transmit knowledge to future generations. Western educational philosophy is typically categorized into five major schools—Essentialism, Perennialism, Progressivism, Reconstructionism, and Existentialism—each with distinct aims and methods. In contrast, Buddhist education aims at the complete cessation of suffering through the Noble Eightfold Path, which is grounded in seven essential preparatory factors: good friendship (*kalyāṇamitta-sampadā*), moral discipline (*sīla-sampadā*), zeal (*chanda-sampadā*), purposeful benefit (*attha-sampadā*), right view (*diṭṭhi-sampadā*), heedfulness (*appamāda-sampadā*), and wise reflection (*yoniso-manasikāra*). The findings indicate the following correspondences: Essentialism aligns with *kalyāṇamitta-sampadā* as guidance derived from trustworthy sources; Perennialism corresponds to *sīla-sampadā* through disciplined practice grounded in truth; Progressivism relates to *chanda-sampadā* in its emphasis on adapting to changing contexts, whereas a complete rejection of prior knowledge reflects Reconstructionism. *Attha-sampadā* parallels Existentialism in its focus on individual meaning and values. Meanwhile, *diṭṭhi-sampadā*, *appamāda-sampadā*, and *yoniso-manasikāra* represent uniquely Buddhist epistemic contributions.

Keywords : educational philosophy, Buddhism, Western educational philosophy

1. ปรัชญาการศึกษาในเบื้องต้น

ว่าด้วยเรื่องของการศึกษานั้น ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อประชากรและประเทศชาติเป็นอย่างมาก การศึกษามีเริ่มมาพร้อมกับมนุษยชาติในครั้งดึกดำบรรพ์ ตั้งแต่การแสวงหาปัจจัยสี่และการพัฒนาการวิธีการให้มีความก้าวหน้าและทันต่อยุคสมัย วิธีการที่แตกต่างกันก็สืบเนื่องมาจากบริบทของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ หรือแม้จะเป็นพื้นที่เดียวกันก็มีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย การศึกษาในเรื่องนี้นั้น นักปรัชญาชาวตะวันตกได้ทำการศึกษาและแบ่งปรัชญาการศึกษา (บรรจง จันทรสภา, 2522) ออกเป็นเป็น 5 กลุ่ม โดยมีเกณฑ์ในการแยกแยะปรัชญาการศึกษาในมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) สารัตถนิยม (Essentialism) มาจากภาษาละตินว่า *Essentia* หมายถึง สารที่เป็นหลัก เป็นแก่น ปรัชญาสารัตถนิยมในทางการศึกษา คือ ปรัชญาที่ยึดเนื้อหา (Subject Matter) เป็นหลักสำคัญของการศึกษา โดยเนื้อหาที่สำคัญได้มาจากมรดกทางวัฒนธรรม ที่ควรได้รับการถ่ายทอดต่อไป สารัตถนิยม เป็นการหล่อหลอมความคิด ของจิตนิยม (Idealism) และ สัจนิยม (Realism) ในลัทธิจิตนิยมเชื่อว่า ความเป็นจริง (Reality) เป็นความนึกคิด (Mind) และเป็นจิตรภาพ (Idea) หรือ แบบ (Form) ที่มีอยู่ในจินตนาการของเรา โลกแห่งความเป็นจริงอันสูงสุด (Ultimate reality) จึงเป็นโลกแห่ง

จินตนาการ (A world of mind) จากพื้นฐานความจริงนี้ จึงเชื่อต่อไปว่า การล่วงรู้ความจริงได้ต้องอาศัยจิต (Mind) อาศัยปัญญา (Intellect) เพื่อเข้าถึงความเป็นจริงที่มีอยู่ในจิตภาพ (Idea) คือ เราใช้ปัญญาและความคิดในการรับรู้ความจริงเมื่อปัญญาล่วงรู้สิ่งที่เป็นจริงแล้วก็หมายถึงเรามี “ความรู้” Plato เป็นบิดาแห่งปรัชญาสาขาจิตนิยม ที่ถือว่าเก่าแก่ที่สุดและตรงกับปรัชญาจิตนิยมใหม่ ในทัศนะของ Kant ซึ่งเห็นว่า การรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ 1. การรับรู้ (Percepts) คือ การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุต่าง ๆ มาโดยผัสสะ 2. การเข้าใจ หรือสัญชาตญาณ (Concept) คือ ความนึกคิดที่เกิดขึ้นในจิตของเรา ความเข้าใจนั้นต้องอาศัยการรับรู้ในการบ่อนข้อมูลต่าง ๆ จากผัสสะ ส่วนในลัทธิสัจนิยม หรือวัตถุนิยม (Realism) เชื่อว่าโลกแห่งความเป็นจริงคือโลกแห่งวัตถุ คือ สิ่งทั้งหลายที่เห็นตามธรรมชาตินั้นเป็นจริงในตัวของมันเองไม่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ และโลกแห่งวัตถุนั้นจะเป็นโลกที่เปิดเผยความจริงและความรู้ให้แก่เรา ด้วยเหตุนี้การค้นหาคำรู้ของวัตถุนิยมจึงอาศัยการเผ่าสังเกตอย่างมีระเบียบ Aristotle ศิษย์เอกของ Plato เป็นบิดาของลัทธิสัจนิยม เกี่ยวกับหลักการสำคัญตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมนั้น การเรียนรู้ เกิดขึ้นได้จากการทำงานหนักและนำไปประยุกต์ใช้ได้ ความมีระเบียบวินัย เคร่งครัดเป็นสิ่งสำคัญ ปลูกฝังให้เด็กเกิดความมานะ พยายาม ต้องอุทิศตนเพื่อจุดหมายปลายทางในอนาคต การริเริ่มทางการศึกษา ควรเริ่มต้นที่ครูครูเป็นผู้นำในการเรียน และสร้างพัฒนาการให้กับเด็ก ทำหน้าที่เชื่อมโยงโลกของผู้ใหญ่กับโลกของเด็กเข้าด้วยกัน หัวใจสำคัญของการศึกษา คือ การเรียนรู้เนื้อหาวิชามาเชื่อมโยงกัน การศึกษาช่วยให้เอกัตบุคคลตระหนักในศักยภาพของตน ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นมรดกตกทอดเป็นสิ่งที่ดีงามและถูกต้อง เน้นความสำคัญของ “ประสบการณ์ของเชื้อชาติ”, โรงเรียนควรรักษาวิธีการดั้งเดิมที่ใช้ระเบียบวินัยและการอบรมจิตใจเป็นสิ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การสอนเด็กให้เกิดการเรียนรู้ ควรสอนให้เข้าใจในสาระสำคัญ แม้ว่าจะต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก

แนวคิดทางการศึกษาของสารัตถนิยม มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษา คือการให้การศึกษาในสิ่งที่ป็นเนื้อหา สาระ (Essential subject – matter) อันได้จกมรดกทางวัฒนธรรม (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2524: 64-65) โดยการรักษาและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง, ให้การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต, อารังรักษาสิ่งที่ดีงามต่าง ๆ ในอดีตเอาไว้, มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีปัญญา และรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคมไว้ หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่เน้นเนื้อหา (Subject – matter Oriented) เป็นหลักสำคัญ โดยยึดประสบการณ์ของเชื้อชาติ หรือมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบต่อเนื่องตามขั้นตอนความยากง่าย จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน วิชาพื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ตรรกวิทยา ศิลปะ ดนตรี ภาษาและวรรณคดี โดยมีการผสมผสานกันเพื่อช่วยเพิ่มทักษะในการอ่าน การเขียน การคิดและจินตนาการให้ตัวผู้เรียน หลักสูตรจะต้องสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอน คือ การเรียนการสอนจะเน้นการบรรยายเป็นหลัก โดยมีศิลปะของการถ่ายทอดความรู้เป็นสำคัญ, มีหลักการอบรมจิตใจ และถ่ายทอดค่านิยมเพื่อสร้างนิสัยที่ดีงามให้เกิดแก่ผู้เรียน, กระบวนการเรียนการสอนจะมี “ครู” เป็นผู้มืบทบาทสำคัญเป็นศูนย์กลาง การเรียนการสอนคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ และจุดหมายของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้สอนหรือครู

ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความประพฤติดี มีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นศูนย์กลางของห้องเรียน ควรต้องเป็นผู้มีทักษะ เทคนิควิธี ที่จะโน้มน้าวให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ต้องเสริมสร้างความสนใจและเป้าหมายในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ต้องมีบทบาทสำคัญในอันที่จะกำหนด หรือตัดสินใจในกิจกรรมทางการเรียนรู้ ส่วนผู้เรียนเป็นผู้รับ ผู้ฟัง และทำความเข้าใจในเนื้อหาต่าง ๆ ที่ครูกำหนด เป็นผู้เรียนรู้ เป็นผู้สืบทอด ค่านิยม และมรดกทางวัฒนธรรมไว้และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป ต้องเป็นผู้ที่มีความพยายาม อดทน และเป็นผู้มีระเบียบวินัย โรงเรียนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสงวน รักษา และประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ทำหน้าที่ฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้แก่เยาวชน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เข้าใจเรื่องราวหรือมรดกทางสังคม เป็นสถาบันเพื่อความมั่นคง ความเป็นระเบียบของสังคมแต่ไม่เป็นผู้นำของสังคม ช่วยสงวนรักษาความดีงาม คุณค่า และวัฒนธรรมของสังคมให้ประณีต สมบูรณ์ขึ้นและถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่รับช่วงต่อไป ให้ผู้เรียนรู้จักกฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคม ผู้บริหาร มีลักษณะแบบรวมอำนาจ คือ ผู้บริหารตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว มีลักษณะยึดกฎระเบียบ ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ มีลักษณะยึดแบบอย่าง ยึดมาตรฐาน ยึดระเบียบวินัย มีการบริหารจัดการเรื่องการเรียนรู้ไปในทางเดียวกัน คือระบบบริหารเป็นแบบสั่งงาน (Bureaucratic Model) การวัดผลประเมินผล เชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงอยู่ภายนอกตัวผู้เรียน สามารถรับรู้ด้วยจิต การได้มาซึ่งความรู้นั้นเป็นการรับมาโดยกระบวนการถ่ายทอด จดจำ ใช้วิธีการทดสอบความจำในเนื้อหาวิชาที่ได้เรียนมา ประเมินผู้เรียนทางด้านทฤษฎี (วิชาการ) เป็นสำคัญ

สรุปว่า แนวคิดปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม มุ่งเพื่ออนุรักษ์ และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่ดีงามในประเทศไทยมีการใช้ปรัชญานี้ในหลักสูตรพื้นฐาน เช่น การเรียนประวัติศาสตร์ ปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ และความรู้พื้นฐานของสังคม ผู้สอนเป็นผู้กำหนดตัดสินใจ คัดเลือกสิ่งที่เห็นว่าผู้เรียนควรจะเรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้รับ ผู้ฟัง ฝึกฝนตนเองให้เกิดความเข้าใจ และเชี่ยวชาญในสิ่งที่เรียน การเรียนการสอนใช้วิธีการเรียนรู้จากครูและตำรา เน้นการบรรยาย ชักถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อหามากกว่าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

2. ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism) คำว่า “นิรันตร” หรือ Perennial หมายถึง สิ่งที่ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นนิรันตรปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม เชื่อว่าการศึกษาคงจะได้สอนสิ่งซึ่งเป็นนิรันตรไม่เปลี่ยนแปลง มีคุณค่าไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด ได้แก่ คุณค่าของเหตุผลและคุณค่าของศาสนา อันเป็นหลักสำคัญของปรัชญานิรันตรนิยม ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม แบ่งแนวการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของปรัชญาทั่วไปที่เน้นหนักในเรื่องของเหตุผล สติปัญญา ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง และลักษณะของปรัชญาทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง เป็นแนวคิดของกลุ่มศาสนานิกาย คาทอลิก ที่สัมพันธ์เรื่องศาสนาเข้ากับเหตุผล ความเป็นมาของปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผล (Rational Realism) หรือบางที่เรียกกันว่าเป็นพวกโทมัสนิยมใหม่ (Neo – Thomism) ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (สุวิน ทอปปัน, 2545: 95) มีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นพาหนะนำมนุษย์ไปสู่อดีตที่มีระเบียบ มีความมั่นคง มีจริยธรรม และความยุติธรรม ซึ่งเป็นปรัชญาที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ แต่เพิ่งได้รับการรื้อฟื้นจัดระบบใหม่เมื่อประมาณ 40 -50 ปี นิรันตรนิยมมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นพาหนะนำมนุษย์ไปสู่อดีตนั้น เพราะเชื่อมั่นว่าแก่นของความคิดและวัฒนธรรมของสมัยโบราณและสมัยกลางของยุโรป

เป็นสิ่งที่ตีงามไม่เสื่อมคลายและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบันและทุกประเทศ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ รากฐานมาจากสมัยกรีกโบราณ แนวคิดมาจากนักปรัชญา 2 คนคือ Plato และ Aristotle เพลโตกล่าวว่าโลกที่เราอยู่นี้ไม่ใช่โลกที่แท้จริง ดังนั้นความรู้ที่ได้จากโลกนี้จึงเป็นความรู้ที่เป็นจริงสูงสุดไม่ได้ ความรู้ที่อยู่ในจิตมนุษย์ในการเข้าใจความจริงสูงสุดได้ ความจริงสูงสุด คือ มโนคติ (Ideas) อริสโตเติล เห็นว่าทุกสิ่งอย่างในโลกมี 2 ส่วน คือ รูปและสสารและมีความเป็นนิรันดร์ ทั้งเพลโตและอริสโตเติล เห็นตรงกันว่าจิตหรือปัญญาของมนุษย์เข้าถึงความจริงแท้สูงสุดได้ และความรู้ได้มาจากเหตุผลมากกว่าจากประสาทสัมผัส รากฐานจากยุโรปสมัยกลาง ศตวรรษที่ 13 ผู้นำศาสนาสอนให้คนเชื่อตามคัมภีร์ ไบเบิลและให้ปฏิเสธความรู้จากประสบการณ์ นักปรัชญาอีกกลุ่ม เชื่อว่าความรู้มาจากประสบการณ์และการสังเกตและการทดลอง ไม่ใช่มาจากจิตของพระเจ้า หลักการสำคัญของปรัชญาการศึกษาในรัตนินิยม แม้ว่าสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกันออกไป แต่ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมจะเหมือนกันในทุกแห่งหน ดังนั้น การจัดการศึกษาให้แก่มนุษย์ควรจะเป็นแบบเดียวกันหมดทุกคน ความมีเหตุผลเป็นคุณลักษณะอันสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องใช้ความมีเหตุผลเป็นเครื่องควบคุมสัญชาตญาณตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นอำนาจฝ่ายต่ำของตน เพื่อจะได้บรรลุจุดหมายของชีวิตที่ได้เลือกสรรแล้ว หน้าที่ของการศึกษา คือ การแสวงหาความรู้ในเรื่องของความเป็นจริงอันเป็นนิรันดร์ การศึกษามีใช่เป็นการเลียนแบบอย่างชีวิต แต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต นักเรียนควรจะได้เรียนวิชาพื้นฐานบางวิชา เพื่อให้เข้าใจและคุ้นเคยกับสิ่งที่คงทน ถาวรของโลก นักเรียนควรจะได้ศึกษางานนิพนธ์ที่สำคัญ ๆ ทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผลงานที่บรรดาปรัชญาและผู้ทรงความรู้ทั้งหลายในยุคที่ผ่านมาได้ถ่ายทอดความรู้ ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่เอาไว้

แนวคิดทางการศึกษาของปรัชญานิรันดร์นิยม มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ คือ เพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากความไม่รู้ ช่วยพัฒนาพลังทางเหตุผล(ปัญญา) ศีลธรรม และจิตใจ คือ ต้องให้ความรู้กว้างพอในการนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นความรู้ที่เป็นความเข้าใจแนวคิดรวบยอดและทฤษฎี การคิดเชิงทฤษฎี และการคิดเชิงการผลิต การคิดเชิงทฤษฎี เป็นการฝึกใช้เหตุผลขั้นสูง เพื่อให้ได้ความรู้ที่แท้จริง การคิดเชิงการผลิต เป็นการคิดที่ช่วยนำการกระทำ (การรู้เพื่อทำ) หลักสูตรมุ่งให้ความรู้ที่เป็นนิรันดร์แก่ผู้เรียน และช่วยให้ นำความรู้ อื่นมาเชื่อมโยงประสานเป็นภาพรวม และนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสถานการณ์ เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้รู้จักกับผลงานอันล้ำค่าของนักปรัชญา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดี ซึ่งผู้เรียนต้องใช้ปัญญาระดับสูงในการคิดและวิเคราะห์ วิชาชีพต่าง ๆ ไม่นำมารวมไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่สอนเทคนิค การกระทำ เป็นการเน้นทักษะมากกว่าทฤษฎี กระบวนการเรียนการสอนผู้สอนต้องมีความเป็นเลิศ ต้องมีความรอบรู้ ใฝ่รู้ ผู้สอนต้องเน้นความเป็นเลิศในการสอน ต้องบังคับให้เรียนอย่างหนัก ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนได้เรียนไปตามความสามารถทางสติปัญญาและเอกลักษณ์มนุษย์ มีองค์ประกอบเป็นสสารเหมือนกัน แต่ปริมาณไม่เท่ากันผู้สอนเป็นผู้มีความรู้ และจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน เป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียน เป็นผู้เสนอความรู้ ข้อคิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาความคิดและสติปัญญาของผู้เรียน เป็นผู้มีความคิดกว้างไกล มีความสามารถในการอธิบาย ให้เหตุผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นผู้มีบทบาทและอำนาจสำคัญ ผู้เรียนเป็นผู้มีสติปัญญา มีศักยภาพอยู่ใน

ตัวเอง การเรียนรู้หรือสติปัญญาจะเกิดได้จากการฝึกฝน ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนอย่างมากเท่า ๆ กัน หรือมากกว่าครู และเป็นลักษณะอภิปรายแลกเปลี่ยนกับครูภายใต้การแนะนำของครู ผู้เรียนมีความสนใจใคร่เรียนรู้

สรุปว่า ปรัชยานิรันตตรนิยม เน้นการศึกษาคุณค่าของความดีงามอันเป็นสากล ในประเทศไทยใช้แนวทางของพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้หลัก ดังนั้น คุณค่าในนิยามที่ชาวตะวันตกได้ให้ไว้ น่าจะตรงกับองค์ความรู้เช่น อริยสัจสี่ประการ มรรคมีองค์แปด หรือไตรลักษณ์

3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) พัฒนาการ หรือ Progressive หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง การจัดการศึกษาต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง จึงได้เชื่อว่า “แนวทางแห่งความมีอิสระเสรีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง วัฒนธรรมและสังคม” ความเป็นมาของพัฒนาการนิยมเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านแนวคิดและวิธีการศึกษาแบบเดิมที่เน้นแต่เนื้อหา สอนแต่ท่องจำ ไม่คำนึงถึงความสนใจของเด็ก และพัฒนาเด็กแต่เพียงสติปัญญาเท่านั้น ทำให้ผู้เรียนขาดความ ริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่มีความมั่นใจในตนเอง อีกอย่างหนึ่งเพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ความนิยมในประชาธิปไตยและพัฒนาการใหม่ ๆ ทางจิตวิทยาการเรียนรู้ จัง จ้าค รุสโซ, จอห์น เฮนรี, เปสตาลอสซี, เฟรด เดอริค พรอบเบล เป็นผู้มีความคิดทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเป็นพวกแรก ของยุโรป ค.ศ. 1870 ฟรานซิส ดับเบิลยู บาร์คเกอร์ ได้เสนอให้มีการปฏิรูประบบโรงเรียนขึ้นใหม่ แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับ ต่อมา จอห์น ดุย ทำการทดลองเพิ่มเติมจนทั่วโลกได้รู้จักปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมของเขา มีนักการศึกษา ร่วมอยู่ด้วย วิลเลียม เอช คิลแพททริก, จอห์น ไซล์ค และเฮนรี บาร์นาร์ด สหรัฐอเมริกาจัดตั้งสมาคม การศึกษาพัฒนาการขึ้นในปี ค.ศ.1919 ได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาเพื่อชีวิต (The Life-Centered Curriculum) ขึ้นใช้ในโรงเรียนอย่างกว้างขวาง จอห์น ดุย ได้อยกย่องบาร์คเกอร์ ว่าเป็นบิดาของปรัชญา การศึกษาพัฒนาการนิยม ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ก่อตั้งขึ้นมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ราว ค.ศ.1920) และ นำมาใช้อย่างแพร่หลายมากที่สุดในยุคปัจจุบัน สำหรับวงการการศึกษาไทยได้ต้อนรับปรัชญา การศึกษาพัฒนาการนิยม(แบบก้าวหน้า)อย่างกระตือรือร้น โดยรู้จักกันในนามว่า “การศึกษาแผนใหม่” แนวคิดพื้นฐานพัฒนาการนิยม มีแนวคิดเช่นเดียวกับปรัชญาปฏิบัตินิยม เชื่อว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เสมอตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่มีอิทธิพลสูงที่สุดในการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมและ สังคม คือ การค้นคว้า ทดลอง และประสบการณ์ของมนุษย์ที่ได้เห็นประจักษ์ เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนด อนาคตโชคชะตาของตนเอง มนุษย์ควรจะเน้นความสำคัญและคุณค่าของแต่ละบุคคลให้มาก ดังนั้น การศึกษา ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพไปด้วยเมื่อถึงความจำเป็นการศึกษาไม่ใช่สอนให้คนยึด มั่นในความจริง หรือถูกกำหนดไว้ตายตัว หากจะต้องหาทางปรับปรุงการศึกษาเพื่อจะเป็นแนวทางนำไปสู่การ ค้นพบความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ความหมายของการศึกษานั้น พัฒนาการนิยมเชื่อว่าการศึกษาคือชีวิตไม่ใช่เป็น การเตรียมตัวเพื่อชีวิต หมายความว่า การที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ก็โดยการลงมือกระทำ จริง ๆ ที่จะก่อให้เกิด ประสบการณ์กับผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนจึงมุ่งการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ความมุ่งหมายของการศึกษาจุดมุ่งหมายการศึกษาในปรัชญาการศึกษา พัฒนาการนิยม มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวเองเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ และตามความสามารถของผู้เรียน ส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตเป็นหมู่คณะ และรู้จักปกครองตนเอง เชื่อว่ามนุษย์เป็นคนดีมาแต่กำเนิด มนุษย์ไม่ได้โง่หรือฉลาดมาแต่กำเนิด มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า ความฉลาดหรืออุปนิสัยอื่น ๆ มนุษย์มาได้รับภายหลังและจากประสบการณ์ทั้งสิ้น (ปวริศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์, 2560) มนุษย์มีอิสระเสรี มิได้อยู่ใต้การลิขิตของผู้ใด มีศักยภาพ ที่จะพัฒนาตัวเองให้ดี ญาณวิทยา เชื่อว่าความรู้ที่ตายตัวแน่นอนอันเป็นความจริงสูงสุดนั้นไม่มี ความรู้มีวิวัฒนาการอยู่เสมอ ความรู้มีหน้าที่ช่วยมนุษย์แก้ปัญหา และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด ความรู้ต้องนำไปใช้ได้ผลจริง ๆ กระบวนการของการศึกษา ถือว่าประสบการณ์และการทดลองมีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ และการเรียนรู้เป็นเรื่องของการกระทำ (Doing) มากกว่ารู้ (Knowing) และจะต้องให้ผู้เรียนได้รู้จักที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองและสังคมได้ และจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคลด้วย สถาบันการศึกษา เชื่อว่าสถาบันการศึกษา คือ แบบจำลองที่ดัดแปลงของชีวิตและสังคม โดยจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และการดำเนินชีวิตจริง แต่ต้องเหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน เพื่อผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคมได้ดีขึ้น สถาบันการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความร่วมมือกัน สร้างบรรยากาศเป็นประชาธิปไตย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสันติสุข บทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เชื่อว่าผู้สอนและผู้เรียนร่วมมือกันในการเรียนรู้ และเน้นการทำงานในรูปของประชาธิปไตย ความเสมอภาค และผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมที่สนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน พร้อมทั้งยังคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ผู้สอนจะต้องมีบุคลิกที่ดี เห็นอกเห็นใจและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กได้ดี บทบาทที่สำคัญของผู้สอน คือ จะต้องเป็นผู้กระตุ้น ให้ผู้เรียนได้สนใจด้วยตนเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนไม่ใช่เป็นผู้ใช้อำนาจหรือออกคำสั่ง แต่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะแนวทางให้กับผู้เรียนผู้เรียน ให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียนมาก ถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง หรือลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง วิธีสอนมุ่งให้ผู้เรียนรวมกลุ่มทำกิจกรรม ใช้วิธีการสอนแบบ “แก้ปัญหา” นำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเอง เห็นความสำคัญของงานที่มีต่อตนเอง ต่อสังคม การสอนจึงเน้นในเรื่องการสาธิต การอภิปราย การค้นคว้า การรายงาน การประชุม การวางแผน ซึ่งจะกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความสามารถอย่างแท้จริง และได้รับประสบการณ์จริงด้วยตนเอง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ศักยภาพของผู้เรียน ระวังไม่ให้เด็กเรียนอ่อนเกิดปมด้อยหลักสูตร หลักสูตรแบบประสบการณ์หรือหลักสูตรแบบกิจกรรม เน้นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักสูตรเน้นวิชาที่เสริมสร้างประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับสังคม เนื้อหาของหลักสูตรจะต้องไม่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า หลักสูตรที่ดีต้องมุ่งไปที่การเรียนรู้ทุกชนิดที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาในทุกด้าน การวัดและการประเมินผล เชื่อว่าความรู้เป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยมนุษย์ในการแก้ปัญหาเท่านั้น การที่จะได้มาซึ่งความรู้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ การวัดผล

และประเมินผลจะต้องดูว่าเนื้อหาวิชาเหล่านั้นสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงใด

สรุปว่า ปรัชญาแบบพิพัฒนนิยม ในประเทศไทยเริ่มมีการปรับหลักสูตรในหลายสถาบันและหลายวิชา ให้เริ่มมีการคิด วิเคราะห์ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดกระบวนการความคิดเพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ในบริบทของสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะในวิชาทางสายศิลป์ การบริหาร การปกครอง

4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม ปฏิรูป หรือ Reconstruct หมายถึง การบูรณะหรือการสร้างขึ้นมาใหม่ (สุวิน ท่องปั่น, 2545: 117) ปฏิรูปนิยมจึงมุ่งการปฏิรูปสังคมขึ้นมาใหม่ เพราะถือว่าสังคมในปัจจุบันมีปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศิลปวัฒนธรรมเป็นเหตุต้องแก้ปัญหาอยู่เรื่อย ๆ จึงต้องหาทางสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมาใหม่ ความเป็นมา ผู้นำของปฏิรูปนิยมเริ่มจาก จอห์น ดุย (John Dewey) ตั้งแต่ ค.ศ.1920 เสนอแนวคิดเพื่อปฏิรูปสังคม แต่มีได้มีบทบาทมากนัก เพิ่งได้รับความนิยมในปี ค.ศ.1930 ขณะที่สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาด้านภาวะเศรษฐกิจการเมือง และสังคมตกต่ำอย่างมาก ปัญหาคนว่างงานเกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม จึงได้เกิดกลุ่มนักคิดแนวหน้า นำโดย จอห์น เอส เค้าท์ส, ฮาโรลด์ รีก์ หาทางแก้ปัญหา โดยใช้ การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เลิกล้มระบบเก่าให้หมดหันไปมุ่งสร้างระบบสังคมขึ้นมาใหม่แบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ค.ศ.1950 ที่ โอดอร์ บราเมลด์ เป็นผู้ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เสนอปรัชญาการศึกษาเพื่อปฏิรูปสังคมในหนังสือหลายเล่ม ทำให้บราเมลด์ได้รับการยกย่องว่าเป็น บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

แนวคิดพื้นฐานปฏิรูปนิยมมีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม ผสมผสานกับปรัชญาพิพัฒนาการ แนวคิดที่ ผสมผสานทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเน้นการศึกษาเพื่อสังคมเป็นสำคัญ คือผู้เรียนไม่ได้มุ่งพัฒนาตนเองอย่างเดียว แต่เพื่อนำความรู้พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ได้ชื่อว่า “แนวทางแห่งการปฏิรูปเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา” ความหมายของการศึกษา ปฏิรูปนิยม เชื่อว่า การศึกษาคือการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้นำความรู้ มาช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ เชื่อว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก ธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ในปฏิรูปนิยมคือ มีความสามารถที่จะสร้างจุดมุ่งหมายให้กับชีวิตอย่างชาญฉลาด สามารถทำให้สิ่งแวดล้อมของตนเองดีขึ้น เป็นผู้กำหนดอนาคตตนเอง จุดมุ่งหมายทางการศึกษา มุ่งให้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม มุ่งให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม เพื่อฝึกการทำงานร่วมกัน มุ่งให้ผู้เรียนค้นหาวิธีการแก้ปัญหา เตรียมตัวเพื่ออนาคต กระบวนการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจความต้องการของตนเอง สนองความสนใจด้วยการค้นคว้า การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสังคมวิธีการเรียนการสอนเป็นวิธีการแก้ปัญหาของสังคมโดยตรงอาศัยวิธีแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการแบบโครงการ วิธีการของปรัชญา และวิธีการทางประวัติศาสตร์ สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาต้องสนใจในเรื่องอนาคต นำทางให้ผู้เรียนพบสังคมใหม่ให้ผู้เรียนพร้อมที่จะวางแผนให้กับสังคมใหม่ และทำงาน ร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมเพื่อจุดหมายร่วมกันสร้างบรรยากาศแห่งประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็น คนส่วนใหญ่ และนำไปปฏิบัติสถาบันมีหน้าที่ผลิตเด็กให้สามารถช่วย

แก้ปัญหาและสร้างสังคมใหม่ที่มีความเท่าเทียม ความยุติธรรมในสังคม ผู้บริหารต้องมีความคิดกว้างไกล เป็นนักปฏิรูป ขอบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และลงมือปฏิบัติเนืองงานในฐานะผู้นำสร้างระเบียบสังคมใหม่ที่ดีให้เกิดขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับค่านิยมและวัฒนธรรม ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ผู้สอนครูต้องเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยและนำไปสอนแก่ผู้เรียนต้องเป็นผู้บุกเบิก นักแก้ปัญหา สนใจเรื่องสังคมและปัญหาสังคมอย่างกว้างขวางเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น และคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคม ช่วยแก้ไขปัญหาสังคม ผู้เรียนเป็นผู้ได้รับการปลูกฝังให้มีความสำนึกในหน้าที่ พร้อมปฏิบัติทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมได้รับการฝึกฝนให้รู้จักเทคนิค และวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาสังคมตามแนวทางประชาธิปไตย โดยครูและนักเรียนร่วมมือกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้เรียนต้องเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน เพื่อการวางแผนปฏิรูปสังคมในอนาคต วิธีสอนควรสร้างบรรยากาศของการมีอิสระ มิใช่ด้วยการบังคับเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา การจัดตารางสอนควรมีการยืดหยุ่น ศึกษาโดยการค้นคว้าและอภิปรายเป็นหลัก ให้ผู้เรียนรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับอนาคต การสอนของครูกับผู้เรียนจึงควรทำงานร่วมกัน วางแผน แก้ปัญหา เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการวางแผนโครงการ หรือวิธีแก้ปัญหาหลักสูตรเน้นสังคมเป็นหลัก ผู้เรียนต้องเข้าใจสภาพของสังคมดีพอ และมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม เช่น ความยากจน การจราจร ยาเสพติด ควรจัดการศึกษา อุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัย และสาธารณสุข นิเวศวิทยา และวิชาทั่วไป เช่น วรรณคดี ดนตรี ศิลปะ ฟิสิกส์ เคมี สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และคณิตศาสตร์ หลักสูตรในลัทธินี้ให้ความสำคัญแก่วิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมเป็นอย่างดี

สรุปว่า ปฏิรูปนิยมนี้ ในสังคมไทยถือว่าเริ่มมีบทบาทชัดเจนตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน เนื่องจากมีกลุ่มที่มีความเห็นว่าแนวความคิดหรือความเชื่อแบบเก่าไม่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงไม่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและประชาชน ดังนั้นปรัชญาปฏิรูปนี้ มีความเด่นชัดมากทางด้านการบริหารและการปกครอง

5. ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่ทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ยิ่ง เพราะเชื่อว่ามนุษย์มิใช่วัตถุแต่มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึก มีความต้องการ องค์ประกอบที่สำคัญของลัทธินี้ก็คือ “ความมีเสรีภาพ ความรู้สึกรับผิดชอบและการเลือกตัดสินใจ” ความเป็นมา สาเหตุที่เกิดปรัชญาลัทธินี้ขึ้นมาก็เนื่องจากความรู้สึกละอายใจของตัวเองไปจากระบบสังคมปัจจุบัน การศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความไม่สมบูรณ์ด้วยการสร้างกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพของมนุษย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละวันเราต้องทำหน้าที่ไปตามกรอบของสังคมที่ วางไว้จนไม่ค่อยจะมี เสรีภาพเป็นของตัวเองเลย ฟรีดริค นิตเช่ (Friedrich Nietzsche 1844-1900) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ผู้มีอิทธิพลต่อความคิดของนักอัตถิภาวนิยมมากผู้หนึ่ง จึงได้เสนอให้มนุษย์ออกมาจากกรอบของสังคมอย่างทรง เขาเห็นว่าการเดินตามประเพณีเป็นวิธีการเลี่ยงความรับผิดชอบของคนชั่วลาดและอ่อนแอ นิตเช่ ได้แบ่งมนุษย์ออกเป็น 2 พวก คือ พวกยึดถือธรรมะแบบนาย (Master Morality) คือ พวกที่เข้มแข็งมั่นใจตนเอง เป็นตัวของตัวเองทั้งในด้านของความคิดและการปฏิบัติ พวกนี้จะยึดถืออุดมการณ์ และปฏิบัติกรภายหลังได้คิดตรึกตรอง แล้วจะไม่ยอมเชื่อใครง่าย ๆ หากไร

เหตุผล และพวกยึดถือธรรมะแบบทาส (Slave Morality) คือ พวกที่ไม่กล้าเป็นตัวของตัวเองเพราะไม่มั่นใจในการตัดสินใจของตัวเอง จึงมอบตัวเองให้กับหลักการที่คาดว่าจะช่วยคุ้มครองหรือให้ความปลอดภัยแก่ตนได้ พวกนี้จะอ้างหลักการอันเป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อความสบายใจ นิตเช ได้พยายามชักจูงใจให้มนุษย์เดินทางไปสู่การยึดถือธรรมะแบบนาย บุคคลที่มีบทบาทหลายท่านในการเผยแพร่แนวคิดทางลัทธิปรัชญาอัตถิภาวนิยม คือ โซเรน เคออร์กีการ์ด (Soren Kierkegaard 1813-1855) ซึ่งมีความเห็นในทำนองเดียวกัน และมีความคิดต่อต้านกับศาสนาคริสต์และปรัชญาของเฮเกล เคออร์กีการ์ด ที่พยายามสร้างชีวิตใหม่ให้แก่คำสอนของคริสต์ความหมายของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมนั้น คำว่าอัตถิภาวนิยม มาจากภาษามคธ อัต = ความเป็นอยู่ + ภาวะ = สภาพความมีอยู่ (Existence) ซึ่งนักปรัชญาไทยแปลว่า ภาวะวาท หรืออัตตนิยม ซึ่งหมายถึง เรื่องที่กล่าว ความมีอยู่ของตนเอง ของมนุษย์ทั้งสิ้นอัตถิภาวนิยม มาจากภาษามคธ อัต = ความเป็นอยู่ + ภาวะ = สภาพความมีอยู่ (Existence) ซึ่งนักปรัชญาไทยแปลว่า ภาวะวาท หรืออัตตนิยม ซึ่งหมายถึง เรื่องที่กล่าว ความมีอยู่ของตนเอง ของมนุษย์ทั้งสิ้น และเมื่อเลือกกระทำหรือตัดสินใจแล้วก็ต้องรับผิดชอบในการเลือกกระทำหรือตัดสินใจนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่า ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมนี “เป็นแนวทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากกรอบแห่งวัฒนธรรมของสังคม” แนวคิดพื้นฐาน นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่มีคนรู้จักกันมากและมีอิทธิพลมากที่สุด คือ ฌอง ปอล ซาร์ต (Jean Paul Sartre) ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเขาให้ความเห็นเกี่ยวกับลัทธินี้ไว้พอสรุปได้ดังนี้ มนุษย์ คือ เสรีภาพ สภาพความเป็นมนุษย์และเสรีภาพเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ กฎเกณฑ์ หรือข้อห้ามต่างๆใน สังคมโดยตัวของมันเองไม่มีอำนาจอะไรที่มาจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ มนุษย์มีสิทธิที่จะเลือกรับหรือปฏิเสธก็ได้ มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ชีวิตของแต่ละคนจึงไม่มีพระเจ้า หรือพระพรหมเป็นผู้กำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตจะมีความหมายเช่นไร อยู่ที่ว่า การตัดสินใจหรือการตั้งกฎเกณฑ์ของมนุษย์เอง ไม่มีสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นภายในตัวหรือนอกตัวมนุษย์ ที่จะบั่นทอนมนุษย์ได้ เช่น ความดี ชั่ว ถ้าหากขาดการยินยอมของมนุษย์สิ่งดังกล่าวนั้น ได้แก่ อารมณ์ สัญชาตญาณ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เชื่อว่าทุกคนมีอดีต อดีตเปลี่ยนแปลงไม่ได้ มนุษย์ไม่เป็นทาสของอดีต ปัจจุบันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรทำลายชีวิตปัจจุบัน เพื่ออดีต เพราะถือว่ามนุษย์เป็นผู้เลือกอดีต มนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยบางครั้งความรับผิดชอบต่ออันใหญ่หลวงทำให้คนไม่ต้องการเสรีภาพ ความเชื่อพื้นฐานของลัทธิปรัชญาอัตถิภาวนิยมนีให้ความสำคัญกับเสรีภาพของมนุษย์โดยถือว่ามนุษย์เป็นผู้มีสิทธิที่จะเลือกตัดสินใจ พร้อมกันนั้นก็ต้องรับผิดชอบต่อเสรีภาพที่เลือก จึงจะถือว่าเป็นบุคคลที่มีค่าเนื่องจากสิ่งที่ผ่านมาแล้ว คือ อดีตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นสิ่งที่เลือกในปัจจุบันย่อมไม่มีค่าในอนาคต ความหมายของการศึกษา การศึกษาคือการส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนรู้จักพิจารณา ตัดสินใจตามสภาพและเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของตนเองอย่างแท้จริงโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกสรรคุณธรรมค่านิยมได้อย่างเสรี พร้อมกันนั้นก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองด้วย หรืออาจกล่าวอย่างสรุปได้ว่าการศึกษาคือกระบวนการที่ส่งเสริมให้มนุษย์เป็นมนุษย์ นั่นคือมีอิสระที่จะเลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง

ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่โดยไม่ก้าวก่ายเสรีภาพของผู้อื่นมุ่งให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองในการกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองให้ได้มากที่สุด มุ่งให้ผู้เรียนเติบโตด้วยความสุข เรียนรู้ชีวิตและสังคมอย่างมีความสุข มุ่งให้เด็กรู้จักตนเองและเข้าใจตนเอง มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กจะเรียนรู้และดูดซับประสบการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาจากสิ่งแวดล้อม มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ผู้สอน ครูจะต้องให้เสรีภาพแก่นักเรียนอย่างเต็มที่ ครูเป็นเสมือนพ่อแม่มากกว่าเป็นครูผู้มีอำนาจ เป็นผู้ให้ความรัก ความอบอุ่น เลี้ยงดู และปฏิบัติต่อเด็กเสมือนเป็นลูกของตนเอง คอยให้คำปรึกษาหารือ แก้ปัญหาส่วนตัวตามความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งในภาวะปกติและเจ็บป่วย ครูจะต้องเอาใจใส่จัดการเรียนการสอนให้เกิดความสนุกสนาน และคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ทั้งด้านสติปัญญา และอารมณ์ ครูจะต้องช่วยสร้างความพร้อมด้านอารมณ์ ความรู้สึกของเด็กให้เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ หรือเกิดความสนใจและต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง และครูต้องพัฒนาการสอนของตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ครูต้องเป็นผู้เข้าใจเด็ก รู้จิตใจเด็ก และรู้ปัญหาของเด็กแต่ละคนอย่างแท้จริงเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจปัญหาและรักษาตนเอง โดยครูจะต้องมีพรสวรรค์พอที่จะรู้ว่าควรอยู่ห่างหรือใกล้ชิดในระยะเวลาที่เหมาะสม และใจกว้างพอที่จะให้เด็กมีเสรีภาพเสมอภาคกับตนได้ ครูของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กจะต้องมีแนวคิด ความเชื่อในหลักการและความมุ่งหมายของโรงเรียนเป็นอย่างดี และต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเพียงพอ เพราะลักษณะการทำงานจะต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และยอมรับกันและกันอย่างแท้จริง ครูจะต้องทำงานให้เด็กมีความสุข ดังนั้นครูจึงต้องมีความสุขในการทำงาน ครูต้องไม่เผด็จการ หรือบังคับให้เด็กทำในสิ่งที่ไม่อยากทำจนกว่าเด็กจะอยากกระทำเองโดยไม่มีการบังคับ ผู้เรียน เด็กทุกคนใช้เสรีภาพได้อย่างเต็มที่โดยไม่ละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้อื่นและส่วนรวม ทุกคนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่และทัดเทียมกัน มีการปกครองตนเองในรูปแบบของการประชุมสภาโรงเรียน เด็กได้เรียนรู้ชีวิตจากการดำรงชีวิต ไม่ใช่วิชาเกี่ยวกับชีวิตการปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย เด็กทุกคนมีเสรีภาพที่จะเรียนหรือไม่เรียนก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือความต้องการของเด็กเอง ไม่มีการบังคับ เด็กที่ยังไม่เข้าห้องเรียนจะเลือกเล่นหรือทำกิจกรรมที่เขาสนใจก็ได้ตามความสนใจ เด็กมีโอกาที่จะเลือกเรียน หรือจะทำกิจกรรมอื่นตามความสนใจ หรือจะเลือกอยู่กับครูที่ตนเองมีความพอใจเป็นพิเศษได้ตามความต้องการ หลักสูตร เน้นทั้งด้านวิชาการควบคู่กับวิชาชีพ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง คือ เมื่อจบการศึกษาแล้วต้องประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะเกษตรกรรมหรือเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้เช่นกัน ภาคเข้าเรียนวิชากลุ่มทักษะ และ สปช. ภาคบ่ายเรียนวิชาชีพ หรือกิจกรรมอื่นๆโดยให้โอกาสผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ ส่วนวิชาชีพเลือกเรียนได้ไม่เกิน 3 วิชาในแต่ละภาคเรียน เนื้อหาวิชาภาษาไทยฝึกให้นักเรียนฟัง พูด อ่าน เขียน ไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะการเขียนและจับประเด็นอภิปรายในเรื่องต่างๆ จัดให้มีกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ไว้ให้นักเรียนเลือกตามความสนใจ เช่น กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ วิชางานประดิษฐ์ งานเกษตร งานบ้าน งานช่าง เป็นต้น และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรี การแสดงละคร เป็นต้น การประเมินผล จากความเชื่อที่ว่าเด็กมีความแตกต่างกันในด้านการเรียนรู้ ฉะนั้น การวัดผลประเมินผลก็เพื่อสำรวจพัฒนาการของเด็กแต่ละคนว่าสามารถเรียนรู้ในเรื่องใดผ่านบ้างและ

ควรเน้นหรือทบทวนเรื่องใดเป็นพิเศษบ้าง เพื่อหาข้อบกพร่องของครูผู้สอน เพื่อจะได้ปรับปรุงการจัดการสอนให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กให้มากที่สุด มิใช่วัดผลประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่องของเด็กฝ่ายเดียว เพื่อเปลี่ยนกลุ่มหรือเลื่อนกลุ่มการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งมีอยู่ตลอดปีเป็นการเลื่อนกลุ่มสำหรับเด็กที่มีความสามารถที่จะเรียนในกลุ่มที่ระดับสูงขึ้น การวัดผลนั้น ครูจะต้องทำให้เด็กเกิดการยอมรับในความสามารถของตนเองและของผู้อื่น เพราะโดยธรรมชาติแล้วเด็กจะมีความถนัด หรือความสามารถที่แตกต่างกัน การที่จะทำให้ทุกคนได้ดีในสิ่งเดียวกันจึงเป็นเรื่องที่ขัดกับความเป็นจริง และเป็นการสร้างปมให้เกิดขึ้นกับเด็ก ดังนั้น การเรียนจะต้องไม่เน้นลักษณะการแข่งขันว่าใครเก่งใครอ่อน แต่ควรให้เด็กแข่งขันกับตัวเอง ครูต้องหาความเด่นหรือความสามารถของเด็กแต่ละคน และทำให้คนอื่นเห็นและเปิดโอกาสให้เด็กเหล่านั้นแนะนำช่วยเหลือกันเองในเรื่องที่แต่ละคนทำไม่ได้ ความสำเร็จของเด็กในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่มีผู้กล่าวถึง คือ ความกล้าทำ กล้าสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก และรับผิดชอบต่อตนเองได้ดี ช่วยเหลือตนเองในสิ่งที่ทำได้และกล้ายอมรับความผิดที่ตนได้กระทำโดยไม่ปิดบัง เป็นต้น

สรุปว่า ปรัชญาอัตถิภาวนิยม เน้นความอิสระแบบปัจเจกชน ให้คุณค่าอิสระและเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ถือเป็นการศึกษาในอุดมคติและมีหลายสถาบันในสังคมไทยพยายามจะใช้หลักปรัชญานี้แต่ก็ยากที่จะวัดผลถึงความอิสระและเสรีภาพในแต่ละบุคคลได้เนื่องจากเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล

2. ปรัชญาการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมวินัยกว่าสองพันห้าร้อยปีที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้นั้น มีความมุ่งหมายคือเพื่อการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ตามกระบวนการศีล สมาธิ ปัญญาหรือสามารถแจกแจงได้โดยองค์อริยมรรค 8 ประการ โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการที่จะเป็นบูรพภาคแห่งสัมมาทิฐิขององค์อริยมรรค (พระธรรมปิฎก, 2545: 20) กล่าวคือ

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปรโตโฆสะ
2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ โยนิโสมนสิการ

ตามหลักการนี้ การมีสัมมาทิฐิอาจเริ่มจากปัจจัยภายนอก เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ หรือวัฒนธรรม ซึ่งทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ แนวคิด ความเข้าใจ และภูมิธรรมภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดต่อกันมา ถ้าสิ่งที่ได้รับจากการแนะนำสั่งสอนถ่ายทอดมานั้นเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้อง อยู่ในแนวทางของเหตุผล ก็เป็นจุดเริ่มของสัมมาทิฐิ ที่จะนำเข้าสู่กระแสการพัฒนาหรือกระบวนการฝึกศึกษา ในกรณีอย่างนี้ สัมมาทิฐิเกิดจากปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ ถ้าไม่เช่นนั้น บุคคลอาจเข้าสู่กระแสการศึกษาพัฒนาโดยเกิดปัญหาที่เรียกว่าสัมมาทิฐินั้น ด้วยการใชโยนิโสมนสิการ คือการรู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเอง แต่คนส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระแสการศึกษาพัฒนาด้วยปรโตโฆสะ เพราะคนที่มีโยนิโสมนสิการแต่แรกเริ่มนั้น หาได้ยาก

“ปรโตโฆสะ” แปลว่า เสียงจากผู้อื่น คืออิทธิพลจากภายนอก เป็นคำที่มีความหมายกลางๆ คืออาจจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิดก็ได้ ถ้าปรโตโฆสะนั้นเป็นบุคคลที่ดี เราเรียกว่า กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปรโตโฆสะชนิดที่มี

คุณภาพ โดยเฉพาะที่ได้เลือกสรรกลั่นกรองแล้ว เพื่อให้มาทำงานในด้านการศึกษา ถ้าบุคคลและสถาบันที่มีบทบาทสำคัญมากในสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ สื่อมวลชน และองค์กรทางวัฒนธรรม เป็นปรโตโมสะที่ดี คือเป็นกัลยาณมิตร ก็จะนำเด็กไปสู่สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาต่อไป

อย่างไรก็ตาม คนที่พัฒนาดีแล้วจะมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ ฟังตนได้โดยมีอิสรภาพ แต่คุณสมบัตินี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเขารู้จักใช้ปัจจัยภายใน เพราะถ้าเขายังต้องอาศัยปัจจัยภายนอก ก็คือ การที่ยังต้องพึ่งพา ยังไม่เป็นอิสระ จึงยังไม่สามารถฟังตนเองได้ ดังนั้น จุดเน้นจึงอยู่ที่ปัจจัยภายใน แต่เราอาศัยปัจจัยภายนอกมาเป็นสื่อในเบื้องต้น เพื่อช่วยชักนำให้ผู้เรียนสามารถใช้โยนิโสมนสิการ ที่เป็นปัจจัยภายในของตัวเอง เมื่อรู้หลักนี้แล้ว เราก็ดำเนินการพัฒนากัลยาณมิตรขึ้นมาช่วยชักนำคนให้รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ นอกจากปรโตโมสะที่เป็นกัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก 2 อย่างนี้แล้ว ยังมีองค์ประกอบเสริมที่ช่วยเกื้อหนุนในขั้นก่อนเข้าสู่มรรคอีก 5 อย่าง จึงรวมทั้งหมดมี 7 ประการ องค์ธรรมเกื้อหนุนทั้ง 7 ที่กล่าวมานั้น มีชื่อเรียกว่าบุพนิมิตของมรรค (พระธรรมปิฎก, 2545: 2232) เพราะเป็นเครื่องหมายบ่งบอกล่วงหน้าถึงการที่มรรคจะเกิดขึ้น หรือเป็นจุดเริ่มที่จะนำเข้าสู่มรรค อาจเรียกเป็นภาษาง่าย ๆ ว่า แสงเงินแสงทองของ (วิถี) ชีวิตที่งดงาม หรือเรียกในแง่สิกขาว่า รุ่งอรุณของการศึกษา ดังนี้

1. กัลยาณมิตตตา (มีกัลยาณมิตร=แสงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี) ได้แก่ ปรโตโมสะที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ที่ได้กล่าวแล้ว
2. ศีลสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม=มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต) คือ ประพฤติดี มีวินัย มีระเบียบ ในการดำเนินชีวิต ตั้งอยู่ในความสุจริต และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีที่เกื้อกูล
3. ฉันทสัมปทา (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม=มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์) คือ พอใจใฝ่รักในความรู้ อยากรู้ให้จริง และปรารถนาจะทำสิ่งทั้งหลายให้ดีงาม³
4. อุตตสัมปทา (ทำตนให้ถึงพร้อม=มุ่งมั่นฝึกตนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้) คือการทำตนให้ถึงความสมบูรณ์แห่งศักยภาพของความเป็นมนุษย์ โดยมีจิตสำนึกในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนอยู่เสมอ
5. ทิฐิสัมปทา (ทำทิฐิให้ถึงพร้อม=ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไร ๆ ตามเหตุและผล) คือ มีความเชื่อที่มีเหตุผล ถือหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัย
6. อัปมาทสัมปทา (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม=ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท) คือ มีสติครองตัว เป็นคนกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา ไม่ปล่อยปละละเลย โดยเฉพาะมีจิตสำนึกตระหนักในความเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เห็นคุณค่าของกาลเวลา และรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
7. โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม=ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ประโยชน์และความจริง) รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไป ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย รู้จักสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์วิจัย ให้เห็นความจริง หรือให้เห็นแง่ด้านที่จะทำให้เป็นประโยชน์ สามารถแก้ไขปัญหาและจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ ด้วยวิธีการแห่งปัญญา ที่จะทำให้ฟังตนเองและเป็นที่ฟังของคนอื่นได้

ในการศึกษานั้น ปัจจัยตัวแรก คือ กัลยาณมิตร อาจช่วยชักนำ หรือกระตุ้นให้เกิดปัจจัยตัวอื่น ตั้งแต่ตัวที่ 2 จนถึงตัวที่ 7 การที่จะมีกัลยาณมิตรนั้น จัดแยกได้เป็นการพัฒนา 2 ขั้นตอน

ขั้นแรก กัลยาณมิตรนั้นเกิดจากผู้อื่นหรือสังคมจัดให้ ซึ่งจะทำให้เด็กอยู่ในภาวะที่เป็นผู้รับและยังมีการพึ่งพามาก

ขั้นที่สอง เมื่อเด็กพัฒนามากขึ้น คือ รู้จักใช้โยนิโสมนสิการแล้ว เด็กจะมองเห็นคุณค่าของแหล่งความรู้ และนิยมแบบอย่างที่ดี แล้วเลือกหา กัลยาณมิตรเอง โดยรู้จักปรึกษาได้ถาม เลือกอ่านหนังสือ เลือกชมรายการโทรทัศน์ที่ดีมีประโยชน์ เป็นต้น

พัฒนาการในขั้นที่เด็กเป็นฝ่ายเลือกคบหา กัลยาณมิตรเองนี้ เป็นความหมายของความเป็นกัลยาณมิตรที่ต้องการในที่นี้ และเมื่อถึงขั้นนี้แล้ว เด็กจะทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของผู้อื่นได้ด้วย อันนับเป็นจุดสำคัญของการที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคม

ถ้าบุคคลมีปัจจัย 7 ข้อแล้ว ก็เชื่อมั่นได้ว่าเขาจะมีชีวิตที่ดีงาม และกระบวนการศึกษาจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนขยายของมรรค หรือของไตรสิกขานั้นเอง ที่ยื่นออกมาเชื่อมต่อเพื่อรับหรือดึงคนเข้าสู่กระบวนการฝึกศึกษาพัฒนา โดยเป็นทั้งตัวชักนำเข้าสู่ไตรสิกขา และเป็นตัวเร่ง และคอยเสริมให้การฝึกศึกษาของไตรสิกขาเดินหน้าไปด้วยดี

สรุปได้ว่า การศึกษาคือกระบวนการที่มนุษย์หาความรู้เพื่อพัฒนาชีวิต โดยแต่ละปรัชญาการศึกษามีการให้ความสำคัญทางด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ซึ่งหากวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของนักคิดทางฝั่งตะวันตกกับพระพุทธศาสนาก็พบว่า มีแนวทางบางอย่างที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเน้นการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ที่ดีงาม ตรงกับกัลยาณมิตรสัมปทาหรือปรโตโมสะ, นิรันตรนิยม เน้นคุณค่าอันเป็นสัจจนิรันดร์โดยการวิเคราะห์ปฏิบัติ ตรงกับ ศีลสัมปทา, พิพัฒน์นิยม เน้นการศึกษาเพื่อปรับให้เข้ากับบริบทในช่วงเวลานั้น ๆ ตรงกับฉันทสัมปทา แต่หากปฏิเสธองค์ความรู้เก่าโดยสิ้นเชิง จะเป็นปฏิรูปนิยม, อัตถสัมปทา เน้นประโยชน์อันเป็นปัจเจกของแต่ละบุคคล ตรงกับอัตถิภาวนิยม, ทิฎฐิสัมปทา, อัปมาทสัมปทา, โยนิโสมนสิการสัมปทานั้น ถือเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่เฉพาะในพระพุทธศาสนา

3. วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา

การศึกษาตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาตะวันตกทั้งสี่-ห้าลัทธิ แสดงให้เห็นว่า “การศึกษา” ถูกใช้เป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์และสังคมในมิติต่างกัน สารัตถนิยมมองการศึกษาในฐานะการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและวิชาการผ่านเนื้อหาวิชาหลัก ภายใต้บทบาทครูเป็นศูนย์กลางและวินัยที่เคร่งครัด นิรันตรนิยม เน้นคุณค่าถาวรและความจริงสากล เช่น เหตุผล ศีลธรรม และศาสนา ส่วนพิพัฒน์นิยมและปฏิรูปนิยมขับเคลื่อนการศึกษาไปสู่การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยพิพัฒน์นิยม เน้นประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) และการพัฒนาผู้เรียนทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญา ขณะที่ปฏิรูปนิยมเน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความเป็นธรรมและ

ประชาธิปไตย อัตถิภาวนิยมจึงเข้ามาเสริมอีกมิติหนึ่งด้วยการหันกลับไปให้ความสำคัญต่อเสรีภาพ การเลือก และความรับผิดชอบของปัจเจก โดยถือว่าการศึกษเป็นกระบวนการช่วยให้มนุษย์ “เป็นตนเองอย่างแท้จริง”

เมื่อมองจากกรอบพระพุทธศาสนา การศึกษาไม่ได้หยุดเพียงการพัฒนาศักยภาพหรือการปรับตัวต่อสังคม แต่มีเป้าหมายสูงสุดคือ “การดับทุกข์” ผ่านกระบวนการไตรสิกขาและอริยมรรค ซึ่งอาศัยปัจจัยเบื้องต้น 7 ประการ หรือ “บุพนิมิตของมรรค” ได้แก่ กัลยาณมิตรสัมปทา ศีลสัมปทา ฉันทสัมปทา อัตถสัมปทา ทวิญญูสัมปทา อปปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการ แนวคิดนี้จัดโครงสร้างการศึกษาจากการเริ่มต้นด้วยปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ/กัลยาณมิตร) ไปสู่การใช้ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) จนบุคคลสามารถพึ่งตนเองและกลายเป็นกัลยาณมิตรให้ผู้อื่นได้ จึงเห็นได้ว่าพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธบทบาทของสังคม ครู หรือสถาบัน แต่เน้นการใช้สิ่งเหล่านี้เป็น “สะพาน” นำไปสู่การพัฒนาภายในอย่างลึกซึ้ง

เมื่อเปรียบเทียบกับเชิงวิเคราะห์ พบจุดสอดคล้องและต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สารัตถนิยมใกล้เคียงกับกัลยาณมิตรสัมปทาในฐานะการคัดเลือกมรดกวัฒนธรรมและแบบอย่างที่ดีถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลัง นิรันตรนิยมสอดคล้องกับศีลสัมปทาในแง่ของคุณค่าถาวรและกรอบจริยธรรม พัฒนานิยมสัมพันธ์กับฉันทสัมปทา และอัตถสัมปทาในแง่การกระตุ้นแรงใจและการพัฒนาตนผ่านประสบการณ์ ส่วนปฏิรูปนิยมสะท้อนมิติการศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมใกล้เคียงกับอุดมคติเรื่องการพัฒนาชุมชนและสังคมในพุทธศาสนา ขณะที่อัตถิภาวนิยมมีจุดร่วมกับอัตถสัมปทาในเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของปัจเจก แต่กรอบพุทธเพิ่มมิติของทวิญญูสัมปทา อปปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นองค์ธรรมเฉพาะที่ช่วยให้เสรีภาพไม่กลายเป็นความหลงตน และทำให้การศึกษาไม่เพียงตอบโจทย์ “การอยู่รอดในโลก” แต่ยกระดับไปสู่ “การรู้เท่าทันโลกและหลุดพ้นจากทุกข์” ด้วยปัญญาอย่างเป็นระบบ

4. บทสรุปเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดปรัชญาการศึกษาตะวันตกมองการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์และสังคมที่แตกต่างกันไปตามลัทธิ สารัตถนิยมเน้นการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมผ่านเนื้อหาวิชาหลักและบทบาทครูเป็นศูนย์กลาง ขณะที่นิรันตรนิยมให้ความสำคัญกับคุณค่าถาวร เช่น เหตุผลและศีลธรรม พัฒนานิยมและปฏิรูปนิยมขยายการศึกษาไปสู่การตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแก้ปัญหา โดยพัฒนานิยมเน้นประสบการณ์ตรงและพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ส่วนปฏิรูปนิยมใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสังคมใหม่ที่เป็นธรรมและประชาธิปไตย อัตถิภาวนิยมเน้นเสรีภาพ การเลือก และความรับผิดชอบของปัจเจก โดยถือว่าการศึกษเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์ค้นพบความหมายชีวิตของตนเอง

เมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธ จะเห็นว่าพุทธศาสนามีจุดหมายชัดเจนกว่าคือ “การดับทุกข์” ผ่านไตรสิกขาและอริยมรรค โดยมีปัจจัยนำสู่มรรค 7 ประการ เช่น กัลยาณมิตร ศีล ฉันทะ อัตถะ ทวิญญู อปปมาท และโยนิโสมนสิการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมจากปัจจัยภายนอกสู่การพัฒนาภายในอย่างลึกซึ้ง การเทียบเคียงพบว่า สารัตถนิยมสอดคล้องกับกัลยาณมิตร นิรันตรนิยมใกล้เคียงกับศีลสัมปทา พัฒนานิยมและอัตถิภาวนิยมสอดคล้องกับฉันทะและอัตถสัมปทา ส่วนองค์ธรรมเฉพาะอย่างทวิญญูสัมปทา อปปมาท

และโยนิโสมนสิการเป็นจุดเด่นที่พบเฉพาะในพุทธศาสนา ทำให้การศึกษาตามแนวพุทธไม่เพียงพัฒนามนุษย์ให้ “อยู่ในโลกได้ดี” แต่ก้าวไปสู่การ “รู้เท่าทันโลกและหลุดพ้นจากทุกข์” ด้วยปัญญา

บรรณานุกรม

บรรจง จันทรส. (2522). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ปวรวิทย์ โชติพงษ์วิวัฒน์. (2560). **วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม**. วารสาร ศึกษาศาสตร์ มมร, 5(2), 90-98.

พระธรรมปิฎก. (2545). **ชีวิตที่เป็นอยู่ดี ด้วยมีการศึกษาทั้ง 3 ที่ทำให้พัฒนาครบทั้ง 4**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2524). **ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: แผนกวิชาอุดมศึกษา คุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิน ทองปั้น. (2545). **ปรัชญาการศึกษา**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ศึกษาวิเคราะห์ระบบการศึกษา: ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์

Analytical Study of Educational System: Problems and Development

Approaches towards Desired Education

อริสา สายศรีโกศล

Arisa Saisrikoso

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University

E-mail: arisa.saisrikosol@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาระบบการศึกษาไทยในประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์ โดยวิเคราะห์พัฒนาการของปรัชญาการศึกษาไทยซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ยุค ได้แก่ (1) ยุคสมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (2) ยุคการปรับปรุงการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 (3) ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และ (4) ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ซึ่งสะท้อนลักษณะการศึกษาสมัยใหม่ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดพัฒนาการนิยม อุดมการณ์นิยม และปรัชญาวิเคราะห์ ทั้งนี้ ยุคที่ 4 สามารถเทียบได้กับคลื่นการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์หรือศตวรรษที่ 21

ผลการศึกษาพบว่า นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ประเทศไทยได้กำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ อย่างไรก็ตาม การจัดระบบการศึกษาไทยยังเผชิญปัญหาสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านผู้ปฏิบัติ และด้านระบบการศึกษา อันมีสาเหตุสำคัญจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

บทความนี้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาใน 2 มิติ ได้แก่ แนวทางเชิงนโยบาย และแนวทางการความร่วมมือของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยองค์ความรู้ที่ได้คือกรอบแนวคิดว่าด้วยปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์บนฐานปรัชญาการศึกษาไทยยุคที่ 4 ซึ่งเชื่อมโยงกับบริบทโลกาภิวัตน์และการศึกษาในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ระบบการศึกษา, การพัฒนาการศึกษา, การศึกษาที่พึงประสงค์

Abstract

This article examines the Thai education system with a focus on existing problems and desirable approaches to educational development. The study analyzes the evolution of Thai educational philosophy, which can be classified into four eras: (1) the Sukhothai period to the early Rattanakosin period, (2) the period of educational reform during the reign of King Rama V, (3) the period prior to the change of the political regime, and (4) the period following the regime change. The fourth era reflects modern educational thought influenced by progressivism, existentialism, and analytical philosophy and can be compared to the fifth wave of educational change associated with globalization and 21st-century education.

The findings indicate that since the regime change, the Thai government has continuously implemented National Education Plans, particularly the 2008 Basic Education Core Curriculum, which emphasizes eight desirable characteristics of learners. Nevertheless, the Thai education system continues to face major challenges in three areas: policy, practitioners, and the educational system itself. These challenges are largely attributable to rapid advances in information technology, which have contributed to unequal access to educational resources and opportunities.

This article proposes two key approaches to addressing these challenges: policy-oriented strategies and collaborative efforts among relevant stakeholders. The contribution of this study lies in presenting a conceptual framework for identifying educational problems and formulating desirable development approaches grounded in the fourth era of Thai educational philosophy and aligned with the context of globalization and 21st-century education.

Keywords: Educational system, Educational development, Desirable education

1. บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญเพราะเป็นรากฐานที่ช่วยให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในชีวิต เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ เป็นกลไกที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาและสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ชาติ ทั้งนี้ ผู้ที่ได้รับการศึกษาย่อมมีหลักคิดและปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของตนและปัญหาสังคม ซึ่งส่งผลดีต่อความเป็นเอกภาพของสังคมและการ

พัฒนาศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลกได้ รัฐบาลในทุกสมัยจึงให้การสนับสนุนนโยบายและงบประมาณในการจัดการศึกษา แต่ก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น งบประมาณค่อนข้างจำกัด การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีในการเรียนการสอนที่ทันสมัย ระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาเหมาะสม อาคารเรียนไม่เพียงพอ การขาดแคลนบุคลากรทางด้านการสอน โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีขนาดเล็ก เนื่องจากการจัดสรรบุคลากรทางด้านการศึกษาจะพิจารณาสัดส่วนกับผู้เรียนทำให้การจัดสรรบุคลากรกระจุกตัวอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาแก่โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีขนาดเล็ก หน่วยงานด้านการศึกษได้ทราบถึงปัญหาดังกล่าวจึงพยายามในการแก้ไขปัญหาด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยใช้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อสนับสนุนการศึกษาในชุมชนแต่ละเขตพื้นที่ นอกจากนี้ ยังสร้างความตระหนักรู้ของผู้ปกครองและประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา แก่ลูกหลาน อันเป็นการสร้างความเจริญในพื้นที่โดยมีเป้าหมายของการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับผู้ปกครอง และชุมชนในการจัดการศึกษา (พิมพ์พิชฌัญชู สุภายอง, 2563)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้ในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน โดยระบุไว้ในมาตรา 22 ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนที่มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดโดยที่กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 24 ที่กำหนดไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน อำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน และผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และรัฐต้องจัดการศึกษา อบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมของ

ชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญในการมุ่งเน้นให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม และจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ฉะนั้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงต้องจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาตนเองแบบยั่งยืนสู่ความเป็นคนเก่ง ดีมีสุข เกิดการพัฒนาทั้งกาย ใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมพร้อมกัน ซึ่งครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ด้วยความจำเป็นอย่างยิ่งว่าครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนต้องทบทวนบทบาทในการจัดการเรียนการสอนที่ให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และอาจบูรณาการส่งเสริมการใช้การวิจัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ครูส่วนใหญ่ยังเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการปฏิรูปการจัดการเรียนการสอน โดยสถานศึกษาและครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ได้มากเท่าที่ควร ซึ่งผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า สถานศึกษาที่มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประมาณร้อยละ 39.2 และมีสถานศึกษาร้อยละ 34.2 ที่ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ครูยังไม่เข้าใจวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื่องจากส่วนใหญ่ใช้วิธีมอบหมายงานให้ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตนเอง จึงทำให้ผู้เรียนมีภาระงานมากเกินไป ซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและกายของผู้เรียน บางคนเกิดความเบื่อหน่าย หนีเรียน ลอกงานเพื่อน ดังนั้น ปัญหาของวิธีการจัดการเรียนการสอนจึงอยู่ที่การนำไปปฏิบัติและการปรับตัวไม่ทันของผู้สอน ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการนำไปปฏิบัติและส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน

2. ประวัติปรัชญาการศึกษาของไทย

หากพิจารณาปรัชญาการศึกษาไทยพบว่า แนวทางการศึกษาไทยยังไม่มีปรัชญาการศึกษาโดยตรง กล่าวคือ ยังไม่มีถ้อยแถลง (Statements) ที่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยโดยเฉพาะหรือที่ไทยกล่าวให้รับรู้โดยทั่วไป ผู้บริหารการศึกษาหรือนักการศึกษาจึงอาศัยหลักปรัชญาการศึกษาตามที่ตนได้ศึกษามาจากต่างประเทศเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม วิธีการจัดการศึกษาบนพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาไทย จำเป็นต้องอาศัยวิธีทางอ้อม คือ การพิจารณาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์และประวัติการศึกษา ซึ่งแหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้ประกอบการศึกษาเพื่อให้เข้าใจในปรัชญาการศึกษาไทยส่วนใหญ่จะอาศัยคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ประกาศนโยบายการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติที่ปรากฏในต่าง ๆ ข้อมูลเหล่านี้พอจะทำให้เข้าใจปรัชญาการศึกษาการศึกษาไทยบ้าง เพราะเป็นข้อมูลที่สะท้อนปรัชญาของผู้บริหารประเทศหรือผู้นำประเทศอยู่บ้าง (สมบูรณ์ พรหมภาพ, 2524) ด้วยเหตุผลนี้ ปรัชญาการศึกษาไทยจึงต้อง

อาศัยข้อมูลทางประวัติการศึกษาไทยเป็นฐานคิดในการศึกษาแต่ละยุค (เกรียงศักดิ์ รอดเย็น, 2534) ดังต่อไปนี้

ยุคที่ 1 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. 2411) การศึกษาของไทยตั้งแต่กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นับเป็นการศึกษาแผนโบราณที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยจัดการศึกษาภายในวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาในสมัยนั้น ผู้ต้องการศึกษาจะมอบตัวเป็นศิษย์วัด (ดวงเดือน พิศาลบุตร, 2530) แนวทางการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคนเป็นคนดีในสังคม หลักสูตรที่สอนมักเป็นการอบรมด้านศีลธรรมจรรยาและเรื่องประเพณีค่านิยมต่าง ๆ สถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด วัง หมู่บ้าน ญาติพี่น้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้การศึกษอบรมเกี่ยวกับระเบียบ ประเพณี ศีลธรรม จริยธรรมต่าง ๆ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2529) อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของไทยในช่วงนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการจัดการศึกษาของไทยในระยะแรกมีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่า ปรัชญาการศึกษาหรือแนวความคิดทางการศึกษาของไทยยุคโบราณมีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการศึกษาตามแนวคิดประเพณีนิยม (Conventionalism) หรืออนุรักษนิยม (Conservatism) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับแนวคิดจิตนิยม (Idealism) เป็นอย่างมาก

ยุคที่ 2 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยปรับปรุงการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) ปรัชญาการศึกษาของไทยในยุคนี้ตกอยู่ในระยะของการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงวางนโยบายที่จะปรับปรุงการศึกษาของไทยให้เป็นแบบอย่างประเทศตะวันตกเพื่อปฏิรูปการปกครองให้เป็นแบบใหม่และเพื่อรักษาพระราชอาณาเขตของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ปรัชญาการศึกษาของไทยในสมัยนี้เป็นปรัชญาการศึกษาตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษ เนื่องจากหลักฐานทางประวัติการศึกษามีได้กล่าวว่า เป็นปรัชญาใด แต่การศึกษาในช่วงนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบของการสืบทอดวัฒนธรรม ค่านิยมและการสร้างคนเพื่อระบบราชการ ซึ่งเป็นทัศนะของปรัชญาในกลุ่มปรัชญาอนุรักษนิยม อาจจะเป็นปรัชญาสารัตถนิยม จิตนิยม สัจนิยม ซึ่งจิตนิยมและสัจนิยมต่างก็เป็นปรัชญาพื้นฐานของสารัตถนิยม (Essentialism)

ยุคที่ 3 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2453 - 2475) ปรัชญาการศึกษาในช่วงนี้ยังมีแนวความคิดแบบเดิม เป็นการสืบทอดปรัชญาการจัดการศึกษาในยุคที่ 2 โดยการจัดการศึกษาในช่วงนี้ยึดรูปแบบการจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษเป็นหลัก เช่น การมีรายวิชา สมาคมบริหาร ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับมารยาททางสังคม หลักการบริหาร รวมถึงยิมนาสติก ซึ่งสอดคล้องการศึกษาในประเทศยุโรปในสมัยนั้น ตลอดจนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับวิชาลูกเสืออันเป็นศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการปกป้องและรักษาเอกราชของชาติ อย่างไรก็ตาม ปรัชญาการศึกษาของไทยในช่วงนี้จึงมีลักษณะเป็นปรัชญาการศึกษาตามแบบของอังกฤษหรือปรัชญาการศึกษาในกลุ่มอนุรักษนิยม

ยุคที่ 4 ประชญาการศึกษาไทยสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ประชญาการศึกษาในสมัยนี้เป็นการศึกษาที่ดำเนินการบนพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การดำเนินตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ เช่น ฉบับ พ.ศ. 2475 ในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา ฉบับ พ.ศ. 2479 ในสมัยพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ฉบับ พ.ศ. 2494 ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ฉบับ พ.ศ. 2503 ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับ พ.ศ. 2512 ในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ฉบับ พ.ศ. 2520 ในสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ฉบับ พ.ศ. 2535 ในสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน ฉบับ พ.ศ. 2545-2559 ในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ฉบับ ปรับปรุง พ.ศ. 2552-2559 ในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และฉบับ พ.ศ. 2560 - 2579 ในสมัยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยเฉพาะในฉบับ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนด แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ไว้ 4 ประการ คือ 1) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน 2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง 3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม และมีวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (Vision) ไว้ว่า “คนไทยทุกคน ได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) จากการจัดการศึกษาของไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นพื้นฐานในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้ประชาการศึกษาไทยในยุคนี้มีลักษณะเป็นประชาการศึกษาแบบ พัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของไทยปัจจุบัน มีนักวิชาการบางท่านเห็นว่า มีลักษณะเป็นแนวคิดแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) และปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis) (สังัด อุทรานันท์, 2532; สมชาย รัตนทองคำ, 2558) โดยมองว่า 1) ความเชื่อและเป้าหมายของการศึกษาของคนสมัยนี้ที่มีอิสระภาพในการเลือกการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพหลังจบการศึกษาไปแล้ว ดังนั้น ทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพที่ปราศจากเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ของสังคมที่จะเลือกศึกษา และเป้าหมายการศึกษาก็มุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวตนที่แท้จริงของเขา 2) ลักษณะผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนมีเสรีภาพอย่างมากในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา การศึกษาของไทยปัจจุบัน จึงมีโรงเรียนที่เปิดสอนตามความสามารถของผู้เรียนอย่างมาก 3) ลักษณะครูผู้สอน ครูจะมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน โดยครูจะพยายามสอนให้ผู้เรียนเข้าใจว่าชีวิตเป็นของตัวผู้เรียนเอง ดังนั้น ผู้เรียนควรเป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตของตนเอง หลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลและคำแนะนำจากครูไปแล้ว ลักษณะของครูจึงมีลักษณะเป็นผู้แนะนำและผู้ร่วมคิดร่วมทำกับผู้เรียน 4) ลักษณะหลักสูตรหรือเนื้อหา หลักสูตรในปัจจุบันจะให้ความสำคัญกับรายวิชาต่าง ๆ อย่างเสมอภาคกัน โดยทุกคนสามารถออกแบบเนื้อหาการเรียนรู้ได้ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียกับหลักสูตร เช่น การให้ข้อมูลการเรียนรู้ในฐานะศิษย์เก่าหรือศิษย์ปัจจุบัน ผู้ใช้บัณฑิต ผู้ประกอบการ ฯลฯ ดังนั้น ทุกรายวิชาจึงมีความสำคัญกับผู้เรียน เพราะนั่นหมายถึง การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับตนและการนำไปประกอบอาชีพในอนาคต 5) หลักการจัดการเรียนการสอน ตามทัศนะของการศึกษาสมัยนี้จะเน้นการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่ละสถาบันก็มีอิสระในการกำหนดรูปแบบการเรียนการสอน

ด้วยตนเอง เช่น การสอนแบบไม่มีชั้นเรียน การจัดกลุ่มผู้เรียนตามกลุ่มอายุ การเรียนแบบสะสมหน่วยกิต การเรียนแบบเทียบโอนหน่วยกิต การเรียนระบบออนไลน์ ฯลฯ

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

จากปรัชญาการศึกษาไทยทั้ง 4 ยุค ทำให้รัฐบาลไทยได้กำหนดทิศทางการศึกษา ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นจากการกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของระบบการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ในฐานะผู้ดูแลการศึกษาของประเทศได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ด้วยการวางกฎเกณฑ์ประการหนึ่งไว้ในหลักสูตรแกนกลางฉบับนี้ นั่นคือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณลักษณะเหล่านี้กำหนดไว้เพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก อันประกอบหลัก 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ คุณลักษณะเหล่านี้ ฐิตารีย์ กุลวงศ์เศศ (2562) อธิบายความหมายไว้ว่า 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ อารมณ์ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนาและเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้องประพฤติ ตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ 3) มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัวโรงเรียนและสังคม 4) ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน 5) อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 6) มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การงาน ด้วยความเพียรพยายาม อุตุน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย 7) รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และ 8) มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชนและสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน การอธิบายความนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนิพนธ์ ยศดา (2556) ศศิธร วีราวุธ (2552) สำลี สีลาโคตร (2553) และอเนก นาคเจริญ (2554) ที่มองว่า เป็นคุณลักษณะที่สถานศึกษา ชุมชนและสังคมต้องการให้เกิดแก่นักเรียน อันเป็นความเชื่อของคนหรือของสังคมที่เห็นว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิกภาพ ระเบียบวินัย กิริยามารยาทที่ดีที่สังคมต้องการ เมื่อผู้เรียนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันแล้วจะเป็นปัจจัยพื้นฐานให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาประเทศชาติได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันทำให้สังคมต้องปรับตัวตามกระแสความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงผลกระทบด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนและทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ ดังจะเห็นว่า สังคมโลกได้จำแนกเป็นคลื่น 5 ลูก (พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2559) ได้แก่ คลื่นลูกที่ 1 คือ ยุคสังคมเกษตรกรรม เป็นยุคที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่เกษตรเป็นตัวดัชนีวัดความเจริญมั่งคั่งของประเทศ คลื่นลูกที่ 2 คือ ยุคสังคมอุตสาหกรรม ยุคที่ใช้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรหรือทุนเป็นตัวดัชนีวัดความเจริญรุ่งเรือง คลื่นลูกที่ 3 คือ ยุคสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารจากเทคโนโลยีเป็นตัวดัชนีวัดความเจริญก้าวหน้า คลื่นลูกที่ 4 คือ ยุคสังคมแห่งความรู้ โดยใช้ความสามารถในการครอบครองความรู้หรือข้อมูลข่าวสารเป็นตัวดัชนีวัดความเจริญรุ่งเรือง และคลื่นลูกที่ 5 คือ ยุคปรัชญาสังคมหรือสังคมแห่งปัญญา โดยใช้ปัญญาวิธีเป็นตัวดัชนีวัดความเจริญมั่งคั่ง

4. ปัญหาระบบการศึกษาของไทย

จากคลื่นของสังคมโลกเหล่านี้ จะเห็นว่า คลื่นลูกที่ 3-5 เป็นยุคของสังคมที่เริ่มเข้าประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งผลที่ตามมาของเทคโนโลยี ก็คือ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ อันส่งผลให้เกิดปัญหาระบบการศึกษาไทยตามมาอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ดังผลของการติดตามการปฏิรูปการศึกษาในรอบ 6 ปี หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (บุญณิสสา ส่งแสง, ม.ป.ป.) โดยประเมินจากคุณภาพภายนอกสถานศึกษา 17,562 แห่งทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 49.1 ของโรงเรียนทั้งหมด พบว่า การจัดการเรียนการสอนของครูยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังมีคุณภาพอยู่ในระดับร้อยละ 39.2 การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นผู้เรียนให้รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ ยังมีคุณภาพอยู่ในระดับร้อยละ 13.5 และครูสามารถนำผลการประเมินมาปรับการเรียนและเปลี่ยนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพ อยู่ในระดับร้อยละ 21.6 ของสถานศึกษาทั้งหมด การประเมินคุณภาพทางด้านผู้เรียนพบว่า ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำมากในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ อยู่ในคุณภาพระดับดีเพียงร้อยละ 11.1 และการมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพดีเพียงร้อยละ 26.5 ของสถานศึกษาทั้งหมด ส่วนผลการประเมินของผู้ตรวจราชการพบว่า โครงสร้างการบริหารการศึกษาในส่วนกลางยังขาดการประสานเชื่อมโยงนโยบายและยุทธศาสตร์ ส่วนภูมิภาคพบว่า ผู้แทนกระทรวงในจังหวัดยังไม่ชัดเจน การกระจายอำนาจไม่เป็นไปตามกฎหมาย โดยเฉพาะครูจำนวนมากยังสอนในรูปแบบเดิม การขาดความรู้ในเนื้อหาวิชาและทักษะการจัดการเรียนการสอน ครูในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไม่สามารถถึงห้องเรียนได้ การติดตามผลยังไม่เข้มแข็งและไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้

เบื้องต้น ว่า การปฏิรูประบบการศึกษาของไทยตามปรัชญาการศึกษาในยุคที่ 4 ตั้งแต่สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้น ยังพบปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้สถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาปรับตัวยังไม่ทันเท่าที่ควร ซึ่งหากสรุปประเด็นที่ทำให้การศึกษาของไทยพัฒนาค่อนข้างช้า สามารถวิเคราะห์ได้ใน 3 ด้าน (บุญนิสา ส่งแสง, ม.ป.ป.; กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565; The Visual by Thai PBS. (22 ธันวาคม 2565) ดังนี้

1. ด้านนโยบาย ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายในระดับประเทศ ดังจะเห็นได้ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาน้อยกว่าเรื่องอื่น ทั้ง ๆ ที่การศึกษาถือเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพ แต่ปัญหาที่พบ คือ ผู้ที่มารับผิดชอบกำกับดูแลการศึกษาของชาติไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจหรือมีประสบการณ์ทางด้านการบริหารการศึกษาเท่าที่ควร เมื่อเข้ามารับผิดชอบงานทางด้านการศึกษาแล้วไม่สามารถกำหนดนโยบายด้านการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จได้ ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปการศึกษาและแนวทางการปฏิบัติกับบุคลากรทางการศึกษา ทั้ง ๆ ที่ในแวดวงการศึกษามีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ปัญหาในสถานศึกษาของไทยส่วนหนึ่งจึงเป็นเรื่องของนโยบายการศึกษา อันทำให้สถานศึกษาขาดอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ชุมชนและสังคม นอกจากนี้ ยังขาดแคลนบัณฑิตที่มีความสามารถตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีแผนงานที่เป็นกลไกกำกับการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ จึงทำให้สถาบันการศึกษาลิขิตบัณฑิตสู่ตลาดแรงงานอย่างไม่มีทิศทาง เช่น การขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์ ในขณะที่บัณฑิตบางสาขามีล้นตลาด

2. ด้านผู้ปฏิบัติการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับนี้ คือ ครู ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน ในอดีตครูเป็นอาชีพหนึ่งที่มีเกียรติ เป็นผู้รอบรู้และเป็นที่นับถือของคนในสังคม แต่ในปัจจุบันบทบาทของครูค่อย ๆ เลือนหายไป เริ่มตั้งแต่การสอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ ซึ่งทำหน้าที่ผลิตครูโดยตรง ก็จะพบว่า ผู้สมัครให้ความสนใจน้อย และเป็นคณะที่เลือกอันดับท้าย ๆ บางครั้งหากสอบเข้าคณะอื่นไม่ได้ก็จะเลือกคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ ดังนั้น ผู้ที่จบไปเป็นครูส่วนหนึ่งจึงไม่ได้สมัครใจหรือชอบที่จะเป็นครูตั้งแต่แรกเริ่ม จึงทำให้ผู้ที่ต้องการเป็นครูจริง ๆ มีจำนวนน้อยลงครูบางคนก็อาจมีจิตวิญญาณในความเป็นครูน้อย จึงส่งผลกระทบอย่างอื่นตามมา เช่น การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ การมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู การช่วยข่วยในการพัฒนาศักยภาพตนเองตลอดเวลา รวมถึงปัญหาที่เป็นปัจจัยภายนอก เช่น สวัสดิการครูที่ไม่เพียงพอ เงินเดือนน้อย การเลื่อนขั้นไม่เป็นธรรมภาระงานล้นตัว โดยเฉพาะงานอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เช่น งานสารบรรณ งานการประเมินผล รวมถึงงานสังคมภายนอกที่ครูต้องช่วยเหลือชุมชน ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดภาระแก่ครูที่ส่งผลต่อความมั่นคงในอาชีพตนเอง เช่น การเป็นหนี้สินส่วนตัว เพราะเงินเดือนน้อยเมื่อเทียบกับค่าครองชีพหรือค่าใช้จ่ายทางสังคมปัจจุบันที่เพิ่มมากขึ้น แต่ก็มีครูบางคนที่ใช้จ่ายเกินตัวหรือไม่รู้จักวางแผนชีวิตจึงทำให้เกิดภาระหนี้สิน นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูส่วนหนึ่งหารายได้เลี้ยงครอบครัวมากกว่าการสอนหนังสือ เช่น

การสอนพิเศษ การทำอาชีพเสริม จึงส่งผลต่อจิตวิญญาณของความเป็นครูน้อยลง สิ่งเหล่านี้เกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงของอาชีพครูที่ลดน้อยลง จึงทำให้ความเป็นครูเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่ได้อยู่ที่ตัวครูหรือสถานศึกษาอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองภายนอกที่อยู่เหนือการบริหารจัดการของครูเอง จากปัญหาเหล่านี้กระทรวงศึกษาธิการจึงพยายามแก้ปัญหาด้วยการนำคนเก่งและคนดี (วิชาจะระณะสัมปันโน) เข้าสู่วิชาชีพครู โดยการคัดเลือกนักเรียนที่เก่งที่สุดในแต่ละจังหวัดให้เข้ารับทุนการศึกษาต่อในด้านการฝึกหัดครู ครูในช่วงนั้นจึงเป็นคนเก่งของประเทศและมักประสบความสำเร็จทั้งในด้านการพัฒนานักเรียนและชีวิตส่วนตัว อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศไทยมีความต้องการครูสูงขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเร่งผลิตครูมากขึ้นเป็นเงาตามตัวโดยปราศจากการวางแผนที่เหมาะสม สถาบันฝึกหัดครูจึงเปิดสอนในภาคพิเศษและภาคสมทบอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้สำเร็จการศึกษาสายครูจึงมีจำนวนมากเกินความต้องการของตลาดแรงงานและส่งผลให้ตกงานในที่สุด ดังนั้น ผู้สอบเข้ามหาวิทยาลัยรุ่นต่อมาจึงไม่เลือกเรียนสายครูหรือเลือกเป็นลำดับสุดท้าย เพราะไม่มั่นใจในโอกาสที่จะได้งานทำหลังจบการศึกษา ปัญหาดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับระบบอุปสงค์อุปทานของการผลิตบัณฑิตในสายครูที่ต้องร่วมกันวางแผนแก้ไขในระยะยาว

3. ด้านระบบการศึกษาไทย การศึกษาไทยมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมไทยโบราณที่สอนให้เคารพเชื่อฟังครูผู้ใหญ่และครูอาจารย์ ดังจะเห็นจากการประกอบพิธีไหว้ครู อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมบางอย่างที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ก็คือ ครูบางคนมักจะดุ จึงทำให้นักเรียนกลัวและเชื่อฟังอย่างมากโดยไม่กล้าถามหรือตอบ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นอุปนิสัยส่วนตัวของคนไทยที่ถูกปลูกฝังมายาวนานที่เป็นลักษณะการฟังจากครูอย่างเดียว ซึ่งส่งผลในเชิงลบ คือ การไม่กล้าคิด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือวิเคราะห์ไม่ค่อยเป็น ระบบการศึกษาไทยจึงเป็นลักษณะการป้อนข้อมูลเข้าอย่างเดียวในลักษณะการท่องจำหลักการ แต่ขาดการแลกเปลี่ยนกันระหว่างกันหรือการวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผลกระทบที่เกิดขึ้น ก็คือ ผู้เรียนขาดทักษะในการฝึกฝนกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบ ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของระบบการศึกษาไทย คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการขยายขนาดโรงเรียน การเพิ่มจำนวนครู การให้ความรู้หรือทัศนคติในการเลือกส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนของบิดามารดา เป็นต้น อันเป็นการแก้ไขปัญหาที่สามารถแก้ไขได้จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ดังนั้น หากภาครัฐจึงควรกำหนดเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมก็จะช่วยบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยให้ลดลงได้ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำที่มาจากความแตกต่างระหว่างสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทสูงมากถึง 47 เปอร์เซ็นต์จากความเหลื่อมล้ำโดยรวม ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวอย่างอื่น เช่น การอยู่ร่วมกันของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ประเภทของอาชีพของบิดามารดา ไม่ว่าจะเป็นอาชีพในกลุ่มแรงงาน กลุ่มลูกจ้างและกลุ่มสูงกว่าลูกจ้าง จะอธิบายความเหลื่อมล้ำได้ 9 เปอร์เซ็นต์ และปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ นักเรียนเคยเข้าชั้น สามารถอธิบายความแตกต่างในคะแนนสอบได้เพียงแค่ 2 เปอร์เซ็นต์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยมากกว่าครึ่งหนึ่งมีผลมาจากความแตกต่างทางด้านสถาบันการศึกษาเป็นหลัก (นณริฏ พิศลยบุตร, 2559) นอกจากนี้ ยังมีความเหลื่อมล้ำในการจัดการเรียนการสอนในสถานการศึกษาเดียวกันเอง เช่น การขาดอุปกรณ์การศึกษา สื่อการสอน สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยเฉพาะในต่างจังหวัด

จึงทำให้นักเรียนมีมาตรฐานการศึกษาไม่เท่ากัน ปัญหาเหล่านี้นำไปสู่การเปิดสอนพิเศษในโรงเรียนหรือสถาบันกวดวิชา ซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงและกระจุกตัวอยู่ในเมืองเป็นหลัก

5. แนวทางแก้ไขปัญหาระบบการศึกษาของไทยให้เป็นที่พึงประสงค์

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาระบบการศึกษาไทยสามารถวิเคราะห์ให้เห็นความสำคัญ 2 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 ด้านนโยบาย ปัญหาที่สำคัญของระบบการศึกษาไทย คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา เนื่องจากเป็นความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคมไทยมายาวนานทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่งคั่งและรายได้ 2) ด้านการกระจายโอกาส 3) ด้านอำนาจ (วินิจ ฝาเจริญ ภัทรชัย อุทาพันธ์ กรวิทย์ เกาะกลาง และสุรัช พุดชู, 2564) ระบบการศึกษาเองที่มีความเชื่อมโยงกับความเหลื่อมล้ำทั้งสามด้านนี้ แม้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหมาแล้ว แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด ดังจะเห็นจากนโยบายการลดปัญหาในสถานศึกษาและแนวทางการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (ณณริฎ พิศลยบุตร, 2558; Cheewid, n.d.; ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์, 2564) ดังต่อไปนี้

1.1 มาตรการลดความเหลื่อมล้ำจากรัฐบาล เป็นการออกนโยบายเพื่อเข้ามาช่วยเหลือดูแลให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้รับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น นโยบายการสนับสนุนค่าเล่าเรียนแก่นักเรียน การสนับสนุนให้โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเท่าเทียมกับโรงเรียนในพื้นที่เขตเมือง โดยการช่วยเหลือในการจัดหาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และการติดตั้งสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อขยายขอบข่ายการเรียนรู้ให้สะดวกมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำการกระจายโอกาสในการศึกษา

1.2 การสนับสนุนการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เปรียบเสมือนการช่วยเหลือทางอ้อมเพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถมีโอกาสที่ดีทางการศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจหรือมีโอกาสได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการศึกษาก็จะช่วยให้ผู้ปกครองสนับสนุนการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนอย่างถูกต้องและช่วยกระตุ้นให้บุตรหลานของตนเอาใจใส่ในการเรียน

1.3 การขยายขนาดโรงเรียนให้เหมาะสม จะช่วยให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมีโอกาสรับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน ช่วยลดความต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เนื่องจากเด็กและเยาวชนได้รับการเรียนการสอนภายใต้มาตรฐานเดียวกัน และยังช่วยลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากคุณภาพของโรงเรียนได้

1.4 การส่งเสริมกิจกรรมหรือทักษะ เป็นการช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่รอบด้านและหลากหลาย นอกเหนือไปจากทักษะทางด้านวิชาการแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมยังช่วยทำให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสผ่อนคลายจากการเรียนและทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของโรงเรียนลดลงไปได้

1.5 การเพิ่มจำนวนครูต่อนักเรียน จะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ช่วยลดปัญหาเด็กและเยาวชนที่ถูกทอดทิ้ง และช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 การจัดสรรกองทุนเพื่อการศึกษา เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่ที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเด็กและเยาวชนไทยจำนวนมากอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน โอกาสในการศึกษาจึงมีน้อยเพราะขาดทุนการศึกษาและค่าเล่าเรียน ดังนั้น จึงควรมีกองทุนเพื่อการศึกษาที่จะช่วยเหลือปัญหาการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียน และให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อวางรากฐานให้คุณภาพชีวิตเยาวชนให้ดีขึ้น

แนวทางที่ 2 ด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหาการศึกษา สิ่ง que ทุกคนสามารถทำได้เพื่อร่วมแก้ปัญหาทางการศึกษา ก็คือ การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในการระดมความคิดและทุนทรัพย์ในการแก้ไขปัญหา (Cheewid, n.d.; ทิพย์พาพร ต้นตีสุนทร, 2564) ดังนี้

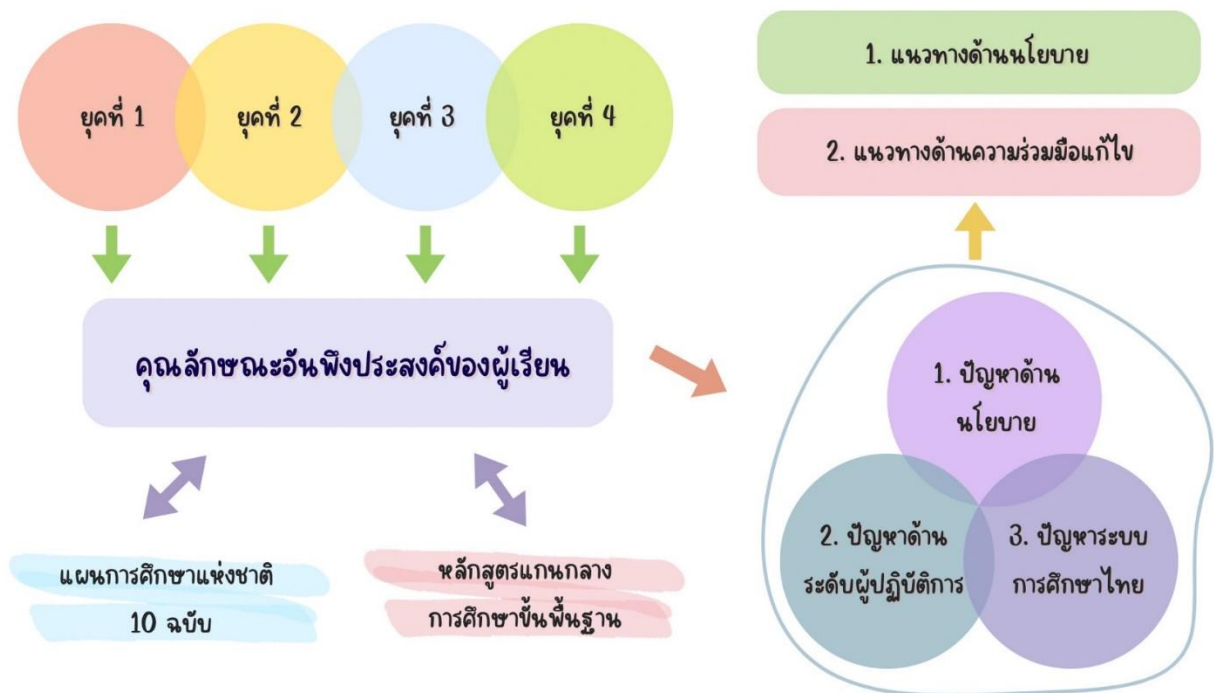
2.1 การประชาสัมพันธ์ เป็นการแสดงให้เห็นทุกคนตระหนักรู้และเข้าใจถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากการแพร่กระจายข่าวสารผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะทางโซเชียลมีเดียที่เข้าถึงผู้คนได้อย่างหลากหลายและรวดเร็ว อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านโครงการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่น่าเชื่อถือและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาถูกสื่อสารไปยังประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 การสร้างความตระหนักรู้ ผลจากการเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้คนในสังคมมีความเข้าใจและเรียนรู้ถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งการสร้าง ความตระหนักรู้ในการช่วยส่งเสริม เรียกร้องและสนับสนุนให้ภาครัฐหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้ลดลง

2.3 การสนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอาจทำได้ด้วยการสนับสนุนเป็นทุนทรัพย์หรือการบริจาคอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็นต่อการ ศึกษาผ่านทางสถานศึกษาโดยตรงหรือผ่านโครงการของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือไปถึงเด็กและเยาวชนหรือโรงเรียนที่ยังขาดแคลนได้มีคุณภาพการเรียนการสอนที่ดีขึ้น

6. องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

จากที่กล่าวมาจะพบองค์ความรู้จากเนื้อหาบทความนี้ที่สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์

จากภาพที่ 1 จะพบปรัชญาการศึกษาของไทยที่จำแนกเป็น 4 ยุคสมัย ปรัชญาการศึกษาทั้ง 4 ยุคนี้ โดยเฉพาะยุคที่ 4 ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยการกำหนดเป็นนโยบายเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กระทั่งถึงปัจจุบันมีแผนการศึกษาแห่งชาติรวม 10 ฉบับ นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ดังจะเห็นว่า ปรัชญาการศึกษาของไทยทั้ง 4 ยุค ทำให้รัฐบาลไทยกำหนดทิศทางการศึกษาซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของระบบการศึกษา ประกอบด้วย 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมในสถานศึกษา จึงส่งผลให้เกิดปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่เนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งสรุปมีปัญหาทั้งหมด 3 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านระดับผู้ปฏิบัติการ 3) ด้านระบบการศึกษาไทย และมีแนวทางการแก้ไขปัญหา 2 ด้าน คือ 1) แนวทางด้านนโยบาย 2) แนวทางด้านความร่วมมือแก้ไข จึงสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษาไทยในยุคปัจจุบันเกิดสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์บนฐานคิดของปรัชญาการศึกษาตามยุคที่ 4 ที่มีความเชื่อมโยงกับยุคโลกาภิวัตน์หรือศตวรรษที่ 21

7. บทสรุป

หากกล่าวถึงยุคสมัยของปรัชญาการศึกษาไทยสามารถจำแนกเป็น 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมัยสุโขทัยจนถึง พ.ศ. 2411) ยุคนี้เป็นระบบการศึกษาแผนโบราณที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางศึกษาและพระสงฆ์เป็นครูสอน แนวความคิดทางการศึกษาเป็นแบบประเพณีนิยมหรือนุรักษ์นิยมที่สอดคล้องกับแนวคิดจิตนิยม ยุคที่ 2 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยปรับปรุงการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) เป็นช่วงการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศและพัฒนาตามอย่างตะวันตก การศึกษาในยุคนี้เป็นลักษณะการสืบทอดวัฒนธรรมและการสร้างคนเข้าสู่ระบบราชการ แนวคิดทางการศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาสารัตถนิยม ยุคที่ 3 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2453 - 2475) ในช่วงนี้มีแนวความคิดที่สืบทอดปรัชญาการจัดการศึกษาในยุคที่ 2 รายวิชาศึกษามีลักษณะเหมือนกับการศึกษาในทางตะวันตกมากขึ้น ซึ่งยังเป็นแนวคิดแบบอนุรักษนิยม และยุคที่ 4 ปรัชญาการศึกษาไทยสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่อยู่บนฐานคิดแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการมีแผนการศึกษาแห่งชาติทั้ง 10 ฉบับ ปรัชญาการศึกษาไทยในยุคที่ 4 มีลักษณะเป็นแบบพัฒนาการนิยมที่เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงแนวคิดแบบอัตถิภาวนิยมและปรัชญาวิเคราะห้ ระบบการศึกษาในยุคนี้ได้กำหนดให้มีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยที่หลักสูตรดังกล่าวได้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้มากมาย หนึ่งในนั้น คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 8 ประการ การจัดการศึกษาทุกช่วงชั้นจะต้องสร้างนักเรียนให้มีคุณลักษณะเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ในยุคนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นดั่งคลื่นลูกที่ 5 คือ ยุคปรัชญาสังคมหรือสังคมแห่งปัญญาที่มาพร้อมกับความเจริญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาตามปรัชญาการศึกษาในยุคที่ 4 นี้มีปัญหาเกิดขึ้นอย่างน้อย 3 ด้าน คือ 1) นโยบาย 2) ผู้ปฏิบัติการ 3) ระบบการศึกษาไทย ซึ่งปัญหาโดยภาพรวมแล้วจะเกี่ยวกับปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาระบบการศึกษาไทยเพื่อให้เป็นที่พึงประสงค์สามารถจำแนกได้ 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางด้านนโยบาย เช่น มาตรการลดความเหลื่อมล้ำจากรัฐบาล การสนับสนุนการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง การขยายขนาดโรงเรียนให้เหมาะสม การส่งเสริมกิจกรรมหรือทักษะพิเศษ การเพิ่มจำนวนครู การจัดสรรกองทุนการศึกษา 2) แนวทางด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหาการศึกษา เช่น การประชาสัมพันธ์ การสร้างความตระหนักรู้ การสนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามที่กล่าวมาจะเห็นว่า ระบบการศึกษาไทยมีพัฒนาการด้านปรัชญาการศึกษามาตามลำดับจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ที่เน้นทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แต่ปัญหาด้านการศึกษาของไทยก็ยังคงเกิดและแก้ไขกันไป เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาพร้อมกับความเจริญด้านวัตถุ แต่บุคลากรด้านการศึกษายังตามไม่ทันความเจริญเหล่านี้ โดยเฉพาะวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่และการใช้เทคโนโลยีการศึกษาสมัยใหม่ที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมกับบุคลากรทางการศึกษาด้วย

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (22 ธันวาคม 2565). **กสศ. เปิดรายงานความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 65 พบรายได้ครัวเรือน นร.ยากจนพิเศษเหลือ 34 บาทต่อวัน**. <https://www.eef.or.th/news-221222/>.
- เกรียงศักดิ์ รอดเย็น. (2534). **ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐิตารีย์ กุลวงศ์คณศ. (2562). **การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานวิชาการ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ดวงเดือน พิศาลบุตร. (2530). **ประวัติการศึกษาไทย**. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพื้นฐานการศึกษาทาง ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร. (21 กันยายน 2564). **การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา**. <https://www.csd.or.th/2021/09/ending-poverty/>.
- ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์. (2564). **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019**. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 3(2), 63-68.
- นณริฏ พิศลยบุตร. (11 เมษายน 2559). **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: ข้อสรุปจากผลการสอบปี ซ้ำ (PISA)**. <https://www.pier.or.th/abridged/2016/08/>.
- นณริฏ พิศลยบุตร. (29 มกราคม 2558). **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย**. <https://tdri.or.th/2015/08/kt37/>.
- นิพนธ์ ยศดา. (2556). **การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 26**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- บุญณิสาส์ ส.ง.แสง. (ม.ป.ป.). **ทำไมการศึกษาไทยจึงพัฒนาช้า**. <http://school8.education.police.go.th/technical/technical05.html>.
- ปฐมสิทธิ์ แสงวงศ์ และสุวินทองปิ่น. (2563). **ปรัชญาการศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในความปกติใหม่ (New Normal)**. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(2), 861-874.
- พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ. (2559). **ปรัชญาการศึกษาของไทย กับสังคมโลกไร้พรมแดน**. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 3(1), 117-136.

- พิมพ์พิชฌัญฑ์ สุกายอง. (2563). **การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนบ้านกลาง ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์. (2529). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินิจ ผาเจริญ ภัทรชัย อุทาพันธ์ กรวิทย์ เกาะกลาง และสุรัช พุดชู. (2564). **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19**. วารสารปัญญาปณิธาน, 6(1), 1-14.
- ศศิธร วีราวุธ. (2552). **การสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2558). **เอกสารประกอบการสอน 475 788 การสอนทางกายภาพบำบัด**. ขอนแก่น: ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมบูรณ์ พรธนาภพ. (2524). **ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษรการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **แนวทางการประเมินตามสภาพจริง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับภาษาไทย-อังกฤษ)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำลี สีลาโคตร. (2553). **การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะอาดเจริญ**. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อเนก นาคเจริญ. (2554). **การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนธีรภาดาเทคโนโลยี สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- Cheewid. (n.d.). **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปัญหา และแนวทางแก้ไข**. <https://blog.cheewid.com/social-empowerment/educational-inequality-issues/>.
- The Visual by Thai PBS. (22 ธันวาคม 2565). **เปิดรายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี 2565**. <https://thevisual.thaipbs.or.th/equality/dropout/situation2022/>.

ศึกษาวิเคราะห์ความหมายและจุดหมายของการศึกษา A Study and Analysis of the Meaning and Aims of Education

อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ

Adisak Tangpattamachart

นักวิชาการอิสระ

Indecent Scholar

จักรพงษ์ ทิพสุนะนิน

Jakkapong Thipsungnoen

สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14

Office of the General Buddhist Education Area 14

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา

Manatsawee Monpannawattana

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning Mahidol University

E-mail : adisakt.t@championfamily.in.th

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาและประยุกต์ความรู้ในการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับอาชีพ สังคม และระบบเศรษฐกิจ การศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมของสังคมข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน จึงจำเป็นต้องบูรณาการศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม การศึกษาในยุคนี้ยังต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ เสรีภาพ พหุวัฒนธรรม และวิถีคิดแบบโลกหลังสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและพัฒนาตนได้อย่างมีความหมายในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: ยุคหลังสมัยใหม่, การศึกษายุคหลังสมัยใหม่, การบูรณาการ

Abstract

Education serves as a fundamental basis for human development, aiming to explore and apply knowledge to enhance personal growth in alignment with professional, social, and economic contexts. In the postmodern era, education must adapt to rapid technological changes and the characteristics of a borderless information society. This requires the integration of both science and art into a coherent whole. Moreover, education must align with contemporary ideologies, beliefs, freedoms, multicultural values, and the patterns of thought inherent in the postmodern world, enabling learners to navigate and develop meaningfully within modern society.

Keywords: Postmodern Era, Postmodern Education, Integration

1. บทนำ

1.1 การศึกษายุคหลังสมัยใหม่ (Education in the Postmodern era)

การศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่ หรือการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้จากความเป็นโลกหลังสมัยใหม่ที่ได้ซึมซับเข้ามาสู่ในชีวิตประจำวันโดยผ่านการโปรยปรายของศิลปะสมัยใหม่ ผลผลิตต่างๆ ของสังคมบริโภคนิยม เทคโนโลยีบนโลกโซเชียลมีเดีย และลักษณะหรือวิธีการเกี่ยวกับพลวัตต่างๆ พร้อมกับการสร้างงานอุตสาหกรรมใหม่ และอาณานิคมใหม่ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถอธิบายในฐานะที่เป็น "การทำให้เป็นโลกหลังสมัยใหม่" ที่มอบให้กับชีวิตยุคหลังสมัยใหม่ที่มีคุณค่าชีวิตที่ดีขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาของโลกหลังสมัยใหม่ ที่มีบทบาทกับการใช้ชีวิตมากขึ้น คุณค่าชีวิตยุคหลังสมัยใหม่เริ่มมีประสบการณ์ และหาแนวทางใหม่ที่จะแสวงหาความอยู่รอดเพื่อความหลุดพ้นจากโครงสร้างเดิมๆ พร้อมกับการแสดงออกทางความคิดเห็น การแสดงออกกับสังคม โดยยุคนี้จะเป็นตัวของตัวของตัวเองมากขึ้น พร้อมกับความต้องการให้มีการยอมรับความมีคุณค่าของชีวิตของคนในยุคหลังสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย ดังนั้นการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 จึงถือเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม และด้านเทคโนโลยีซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการปรับตัว และยกระดับสมรรถนะของคน เพื่อให้สามารถเป็นกำลังสำคัญของการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปประเทศไทย ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม และสังคมโลก เช่น ความสำเร็จทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ สถาบันศึกษาต้องสร้างหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ทักษะ และความรู้เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในโลก สามารถที่จะคิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ สื่อสารได้ และตระหนักรู้สิ่งต่างๆ ได้ทั่วโลก รวมทั้งมีความสามารถทางเทคนิค สถาบันการศึกษาต่างๆ จึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับทักษะ และความสามารถที่สามารถคิด แก้ไขสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตัวของตัวเอง พร้อมทั้งมีทักษะด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และทักษะภายในตัวบุคคล ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการช่วยการทำงาน

และการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็น เพื่อประสบความสำเร็จทางอาชีพ สังคม และเศรษฐกิจ ในยุคโลกาภิวัตน์ แนววิถีชีวิตใหม่ของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ ต่างก็มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น ระบบการศึกษา จึงจำเป็นต้องปรับตัวและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อการศึกษาที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ การศึกษาช่วยให้คนมีความคิด สามารถคิดตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล คนที่มีความรู้ ความสามารถดีพอจนสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัว การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าที่คนได้จากการเรียนรู้ จาก การฝึกฝน และรู้จักกับการเก็บสะสม ถือว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะตน คนที่มีการศึกษาย่อมรู้จักเลือก และตัดสินใจได้เหมาะสมถูกต้อง สามารถบังคับตนเองให้กระทำการอันควรทำ เว้นในสิ่งอันควรเว้น รู้จักแก้ปัญหา รู้จักปรับตัวสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม ตลอดจนขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ

1.2 ความหมายของการศึกษา

มีผู้ให้คำจำกัดความ และความหมายของการศึกษาไว้ ดังนี้

1) ยีน ยัคส์ รูโซ (Jean Jacques Rousseau) การศึกษาคือการปรับปรุงคนให้เหมาะกับโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปหรืออาจกล่าวได้ว่าการศึกษาคือการนำความสามารถในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2) โจนเฟรดเดอริก แฮร์บาร์ต (John Friedrich Herbart) การศึกษาคือ การทำพลเมืองให้มีความประพฤติดี และมีอุปนิสัยที่ดีงาม

3) เฟรด ดเอร์ค เฟรเบล (Friedrich Froebel) การศึกษาหมายถึงการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กพัฒนาตนเอง

4) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายความหมาย คือ

(1) การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต

(2) การศึกษาคือความเจริญงอกงาม

(3) การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม

(4) การศึกษาคือการสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต

5) ม.ล.ปิ่น มาลากุล การศึกษา เป็นเครื่องหมายที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวบุคคล

6) ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคคล และสังคมที่ทำให้คนได้มีการเรียนรู้และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด อาจสรุปได้ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโต และมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง

1.3 ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษามีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก คำกล่าวที่ว่าการศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือการศึกษาคำกล่าวเช่นนี้ยังคงเป็นความจริงอยู่ตลอดไป ชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดาได้เริ่มมีการศึกษาบ้าง

แล้ว การศึกษาของมนุษย์จะเริ่มอย่างจริงจังก็ต่อเมื่อชีวิตได้เริ่มสัมผัสโลก และจะต้องศึกษาอยู่ตลอดไป จนกว่าชีวิตจะจากโลกนี้ไป การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม ประเทศชาติ และต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง อาจจะกล่าวได้ว่า “ตราบใดที่โลกยังมีอยู่ มนุษย์ก็ต้องอาศัยการศึกษาไม่สิ้นสุด” เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์ที่อาศัยโลกอยู่จะต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษาสำหรับการพัฒนาตน เมื่อสมาชิกของสังคมได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพแล้ว สังคม และประเทศชาติรวมทั้งโลกด้วยก็จะได้รับการพัฒนาต่อไปด้วย

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายปรัชญาว่า เป็นความพยายามในการคิดอย่างมีระบบเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล และเกี่ยวกับความจริงทั้งมวล (Kneller's Introduction to the Philosophy of Education) ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิต และจักรวาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุด เหมือนการศึกษามุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ และวิธีการที่จะพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีมีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน ทั้งปรัชญา และการศึกษา มีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือการกำหนดคุณค่า และความหมายของชีวิตมนุษย์ ปรัชญาในแง่จึงมีลักษณะเป็นทฤษฎีทางการศึกษา และการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาไปปฏิบัติให้บังเกิดผล เมื่อเป็นเช่นนี้ปรัชญาจึงมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอยู่ 3 ประการ

1) ปรัชญาตรวจสอบ และเสนอแนะจุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ปรารถนา ปรัชญาอาจจะช่วยเสริมการศึกษาให้ได้รับคำตอบที่ชัดเจนขึ้นได้หลายประการ เช่น

(1) ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้น สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองหรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด

(2) ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้นขัดแย้งกับจุดมุ่งหมายของกิจกรรมทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองหรือไม่ ถ้าขัดแย้งจะแก้ไขให้สอดคล้องกันได้อย่างไร

(3) ปรัชญาอาจช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะเลือกนั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร เพื่อจะได้ใช้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ประกอบการพิจารณาเลือกจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

2) ปรัชญาวิพากษ์ และวิเคราะห์การศึกษา ปรัชญาอาจช่วยวิพากษ์ และวิเคราะห์สาระ และปัญหาของการศึกษาได้ใน 3 ลักษณะคือ

(1) ปรัชญาอาจช่วยวิเคราะห์ข้อสมมติฐานของการศึกษา การที่นักการศึกษามีความเห็นแตกต่างกัน ถ้าสืบเสาะดูสาเหตุของความแตกต่างให้ดีแล้ว ส่วนหนึ่งมักจะเกิดจากการยึดข้อสมมติฐานที่แตกต่างกัน ถ้าจับประเด็นความแตกต่างได้แล้ว ก็จะทำให้การศึกษามีความมั่นใจในสมมติฐานที่ตนยึดมามากยิ่งขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น

(2) ปรัชญาอาจช่วยให้เห็นปัญหาทางการศึกษาชัดเจนขึ้น มีอยู่บ่อยครั้งที่ความพยายามแก้ปัญหาบางอย่างโดยไม่เข้าใจชัดเจนว่าปัญหานั้นคืออะไร ปรัชญาอาจช่วยขยายความของคำถามให้ชัดเจนขึ้น ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งเสนอแนะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการจะแก้

(3) ปรัชญาอาจช่วยจัดความกำกวมของศัพท์ หรือแนวคิดหลักที่ใช้ในวงการศึกษานักปรัชญากลุ่มภาษาวิเคราะห์จะช่วยแยกแยะให้เห็นว่า คำศัพท์ทางการศึกษามีความหมายได้ก็ความหมาย เช่น การนิยามความหมายของ “การศึกษา” อาจนิยามได้ 3 ลักษณะคือ

(3.1) นิยามขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับความหมายที่ผู้นิยามมองการใช้เป็นการเฉพาะตัวหรือเฉพาะแห่ง

(3.2) นิยามแบบพรรณนา คือการนิยามความหมายที่คนทั่วไปใช้

(3.3) นิยามเพื่อชี้ทาง คือการนิยามความหมายอย่างที่เราควรจะเป็น เช่น “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม”

3) ปรัชญาให้ภาพรวมหรือสร้างโลกทัศน์ โดยการเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุปคือ หน้าที่ของปรัชญากับการศึกษาพิจารณาได้เป็น 2 ด้านคือ

1. ด้านเนื้อหาสาระของการศึกษาปรัชญามีส่วนช่วยกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาที่ดีที่สุด เพื่อชีวิต และสังคมปัจจุบัน และอนาคต

2. ด้านวิธีการ ปรัชญามีส่วนช่วยวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความโดยใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาเกี่ยวกับคำ และแนวคิดหลักทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความคิด ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นใจในการปฏิบัติของนักการศึกษามากขึ้นตามคำที่ว่า “การจัดการศึกษาโดยไม่มีปรัชญาการศึกษาเป็นแนวทางก็เป็นเสมือนเรือที่แล่นไปในท้องทะเลโดยไม่มีหางเสือ”

2. จุดมุ่งหมายลักษณะของปรัชญาการศึกษา

โดยทั่วไปปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันได้แบ่งจุดมุ่งหมายออกเป็นสาขาต่างๆ ดังนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษาสาขาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาทั่วไปสาขาจิตนิยม (Idealism) และวัตถุนิยม (Realism) นักการศึกษาที่เป็นผู้นำในสาขานี้ได้แก่ William C. Bagley และ Thomas Briggs เป็นต้น ปรัชญาการศึกษาสาขานี้เชื่อว่า การจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรมในอดีตให้กับคนรุ่นใหม่ หลักสูตรที่ใช้จึงเน้นเนื้อหา (Subjectmatter) และใช้หลักสูตรเหมือนกันทั่วประเทศ เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน ครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะครูเป็นผู้รู้ และผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด ส่วนผู้เรียนจะเป็นผู้ฟัง และปฏิบัติตามแนวทางที่ครูหรือสังคมกำหนด ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-centered Approach) โดยใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก

2.2 ปรัชญาการศึกษาสาขานิรันดรนิยม (Perennialism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาทั่วไป สาขา วัตถุนิยม (Realism) และจิตนิยม (Idealism) นักการศึกษาเป็นผู้นำในสาขานี้ได้แก่ Robert M. Hutchins และ Mortimer J. Adler เป็นต้น ปรัชญาการศึกษาสาขานี้เชื่อว่า การจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสติปัญญา และการใช้เหตุผลของมนุษย์เพื่อให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ รวมทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรม หลักสูตรที่ใช้จะเน้นหลักสูตรศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Curriculum) โดยเน้นวิชาไตรภาค (Three R's) คือ การอ่าน การเขียน และการเรียนเลข เนื้อหาวิชาที่สำคัญจะบรรจุในหนังสือยอดเยี่ยมที่สุดเรียกว่า The Great Book ส่วนครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความคิด และสติปัญญา สำหรับผู้เรียนซึ่งมีศักยภาพอยู่แล้ว จะต้องฝึกฝนเพื่อพัฒนาความคิด และสติปัญญาภายใต้การแนะนำของครู ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจะ ใช้การสอนแบบอภิปราย

2.3 ปรัชญาการศึกษาสาขาพัฒนิยม (Progressivism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาทั่วไปสาขาปฏิบัตินิยม (Experimentalism) นักการศึกษาที่เป็นผู้นำในสาขานี้ได้แก่ John Dewey และ William James เป็นต้น ปรัชญาการศึกษาสาขานี้ เชื่อว่าการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม อาชีพ และ สติปัญญาตามความถนัด ความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข หลักสูตรที่ใช้จะเป็นหลักสูตรแบบประสบการณ์ (Activity centered Curriculum) ซึ่งเนื้อหาที่เรียนจะต้อง เป็นประโยชน์กับชีวิตประจำวัน สำหรับครูผู้สอนจะช่วยกระตุ้น แนะนำ และประสานงาน ส่วนผู้เรียนมีความสำคัญมากเพราะจะเกิดการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) อย่างอิสระ ดังนั้นในกระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลาง (Student centered Approach) คือ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดเวลา

2.4 ปรัชญาการศึกษาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาทั่วไปสาขาปฏิบัตินิยม (Experimentalism) ที่ได้นำมา ปรับปรุงบางส่วน นักการศึกษาที่เป็นผู้นำในสาขานี้ได้แก่ George S. Counts และ Theodore Brameld เป็นต้น ปรัชญาการศึกษาสาขานี้เชื่อว่าจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยแก้ปัญหา และพัฒนาสังคม โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการจัดระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ หลักสูตรที่ใช้จะเน้นสังคม (Social Oriented Curriculum) คือ ทำความเข้าใจกับสภาพสังคมมองเห็นปัญหา และหาแนวทางแก้ไขได้ สำหรับ ครูผู้สอนจะเป็นนักแก้ปัญหาตามแนวทางประชาธิปไตย ส่วนผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังให้เห็นประโยชน์ของ สังคมมากกว่าตนเอง รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถวิเคราะห์ และแก้ปัญหาสังคม ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือกระทำด้วยตนเอง เน้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์

2.5 ปรัชญาการศึกษาสาขาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาทั่วไปสาขาภวาท (Existentialism) นักการศึกษาที่เป็น ผู้นำในสาขานี้ คือ Soren Kierkegaard และ VanCleve Morris เป็นต้น ปรัชญาการศึกษาสาขานี้ เชื่อว่าการ

จัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก ตัดสินใจ และมีความรับผิดชอบ หลักสูตรที่ใช่มุ่งเน้น ศิลปศาสตร์(Liberal Education) ซึ่งสนใจในวิชามนุษย์วิทยา ส่วนครูผู้สอนจะมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และพัฒนาศักยภาพให้มากที่สุดสำหรับผู้เรียนจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดเพราะมีเสรีภาพมากที่สุดในการเลือกเรียน ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นที่รายบุคคล และความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีสอนที่ช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้เป็นตัวของตัวเองมากที่สุด

2.6 ปรัชญาการศึกษาสาขามนุษยนิยม (Humanism)

ปรัชญาการศึกษานี้ได้รับอิทธิพลจากนักปรัชญา หลายท่าน เช่น Aritstotle, Rousseau และ Pestalozzi เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคน ใฝ่ดี เรียนรู้ได้แต่อัตราการเรียนรู้ของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เป็นระบบการศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียนได้ทำลายความคิดของมนุษย์ เพราะโรงเรียนพยายามทำให้มนุษย์รู้สึกนึกคิด และปฏิบัติตนตามที่สังคมต้องการ ปรัชญาการศึกษาสาขานี้ เชื่อว่าการจัดการศึกษาจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาบุคคลไปสู่การรู้จักตนเองอันอุดม (Self-Actualization) และมีชีวิตที่ดี หลักสูตรที่ใช้เน้นหลักสูตรรายบุคคลที่มุ่ง พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลไปจนถึงขีดสูงสุด เพื่อความเป็นเลิศทางปัญญา รวมทั้งด้านอารมณ์ และทัศนคติ ส่วนครูผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะ หรือเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนจะมีอิสระในการคิด เลือก และตัดสินใจในการเรียนมีส่วนร่วม และลงมือกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นกระบวนการเรียนมากกว่ากระบวนการสอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวางครอบคลุมทั้งบุคคล ทั้งในด้านสมอง จิตใจ ความคิด และอารมณ์ความรู้สึก ทั้งนี้จะมีการนำวิธีการของสมาธิ และโยคะมาผสมผสานกับกระบวนการเรียน

จากแนวคิดของปรัชญาการศึกษาสาขาต่างๆ จะเห็นได้ว่าในการจัดการศึกษาจะเป็นไปตามแนวคิดใดนั้น ผู้จัดการศึกษาต้องจัดให้มีคุณภาพ ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจเทคโนโลยี ฯลฯ และแนวคิดจากปรัชญาการศึกษาสาขาต่างๆ มาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับประเทศของตนเป็นลักษณะที่เรียกว่า ผสมผสาน (Eclecticism)

3. วิเคราะห์ความหมายและจุดหมายของการศึกษา

สังคมหลังสมัยใหม่เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร ไร้พรมแดน สามารถเชื่อมโยงถึงกันทั่วทุกมุมโลกในเวลาอันรวดเร็ว และมีความหลากหลายในทุก บริบทของการดำเนินชีวิต เป็นสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเป็นสังคมแห่งความหลากหลายอย่าง อาทิ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สปีชีส์ เพศสภาวะ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้วยความหลากหลายที่เกิดขึ้น ถือเป็นปัจจัยนำไปสู่เงื่อนไขที่ซับซ้อนของการมีชีวิตร่วมกันในสังคมภายใต้บริบททางวัฒนธรรมเพียงมิติเดียวการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้ามาสู่สังคมจากทุกทิศทางที่ทุกคนสามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็วภายใต้ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อถึงกันทั่วโลก และทุกคนสามารถใช้

สอยได้อย่างสะดวกสบายเพียงแค่ปลายนิ้วสัมผัสผ่านโปรแกรมสืบค้นข้อมูล (Search engines) ข้อมูลข่าวสารจากทั่วโลกก็เชื่อมต่อถึงกัน ความหลากหลายของเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็ถูกถ่ายทอดถึงกันอย่างรวดเร็ว ทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมระดับชาติ และระดับนานาชาติ จนในที่สุดก็กลายเป็นพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ดังนั้นการตีความหมาย และจุดหมายของปรัชญาทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่องนั้น หลักสูตรการศึกษาจึงต้องรับแรงดำเนินการปรับปรุง พัฒนาคน หรือผู้เรียน ให้พร้อมกับการทำงานในยุคโลกหลังสมัยใหม่ ที่เต็มไปด้วยสังคมของเทคโนโลยี นวัตกรรมที่หลากหลาย และสังคมของพหุวัฒนธรรม ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อมกับการพัฒนาสร้างคนให้เป็นคนดีของสังคมอีกด้วย ทั้งนี้เป็นไปตาม Queer Theory ที่ส่งสัญญาณว่าการจัดการศึกษาตามกระบวนทัศน์สมัยนี้ที่เน้นการผลิตคนให้มีคุณภาพ มีสมรรถนะตามมาตรฐาน (Standards) ที่รัฐกำหนดจะทำให้เด็กและเยาวชนในวัยเรียนจำนวนมากต้องมีความคิดออกไปอยู่นอกกรอบของวาทกรรมกระแสหลัก (Normative Discourse) ไม่ว่าจะเป็นการให้คุณค่า ความคิด ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิตเป็นที่ยอมรับได้ และยังครอบคลุมมิติของการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการลดความลำเอียง (Prejudice Reduction) ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย ซึ่งการศึกษาคุณนัสรูปได้ดังนี้

3.1 การศึกษาคือกระบวนการซึ่งต้องให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (data or information) ซึ่งมีความหมายว่า บุคคลที่อยู่ในสังคมจำเป็นต้องมีการเข้าถึง หรือทราบข่าวสารข้อมูลเบื้องต้น มิฉะนั้นจะเป็นการล้มเหลวของการศึกษาทันที ระบบการศึกษาใดหากคิดว่าการให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้เรียนคือ การให้ความรู้ นั่นถือเป็นการเข้าใจผิดอย่างยิ่ง และหากการประเมินผลมุ่งเน้นการทดสอบความสามารถในการท่องจำ คนเก่งคือคนที่ท่องตำราเก่ง การมีความคิดเป็นของตนเองจึงเปล่าประโยชน์ เพราะมันจะขจัดความคิดริเริ่มเป็นการทำลายพัฒนาการของบุคคลด้วยระบบการศึกษาอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้ต้องเข้าใจลักษณะของสังคมโลกยุคนี้ที่มีสถานะเป็นดังนี้

(1) เป็นสังคมที่ไร้ขีดจำกัดของข้อมูลข่าวสาร (Unlimited Information Society) เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนผ่าน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มคน ระหว่างองค์กรมากยิ่งขึ้น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารตลอดจนสารสนเทศที่มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญ การไร้ขีดจำกัดของข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

(2) เป็นสังคมฐานการเรียนรู้จากข้อมูลข่าวสาร (Learning-Based Society) โลกยุคหลังสมัยใหม่ถือว่าเป็นยุคที่มีการขับเคลื่อนด้วยสื่อทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมทางด้านความรู้ต่างๆ (Innovative knowledge) ผู้คนในยุคนี้มีการได้อิงแอบ และสัมผัสกับข้อมูลมากมายยิ่งขึ้น และเป็นผลที่ทำให้ผู้คนสามารถนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงานต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น อนึ่งลักษณะของสังคมยุคนี้จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงแบบฉับไว จนบางครั้งทำให้เกิดสภาพสังคมที่ตื่นตระหนก (Awaken Society) ได้

(3) เป็นสังคมข้อมูลข่าวสารแบบย่อส่วน (Condensed Society) ด้วยความเป็นโลกาภิวัตน์ อริยะ อิทธิพลของการสื่อสารที่ก้าวไกลทั้งระบบดาวเทียม ระบบดิจิทัล และระบบอื่นๆ ทำให้โลกมีสภาพที่แคบลง การไหลบ่า และการผสมรวมของพหุวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว และกลมกลืน นอกจากนี้การไหลบ่า

ของข้อมูลข่าวสารมีช่องทางหลากหลายยิ่งขึ้น มีลักษณะทั่วถึงกันอย่างไร้ทิศทาง ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยง (Interconnectedness) ประเทศต่างๆ ในโลกมีความใกล้ชิดกันมากกว่าสังคมในยุคที่ผ่านมา เช่น มีผลิตภัณฑ์ (products) ที่สามารถส่งถึงกัน และสามารถใช้ได้ในเวลาเดียวกัน มีความรวดเร็วในการขนส่งที่สะดวกสบาย ในทางตรงกันข้ามสิ่งที่เป็นห่วงของสังคมยุคนี้ประการหนึ่ง คือ ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งสามารถส่งถึงกันได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

3.2 การศึกษามุ่งเน้นให้คนคิดเป็น คือมีความสามารถในการวิเคราะห์ ซึ่งต้องเริ่มจากการสร้างจิตวิเคราะห์ (analytical mind) คือ ช่างสังเกต ช่างสงสัย ตั้งคำถาม และใช้หลักตรรกะในการหาคำตอบเบื้องต้น เป็นกุญแจที่นำไปสู่ความรู้ โดยการนำข้อมูลมาสัมพันธ์กันด้วยเหตุและผล จึงจะเกิดความรู้อย่างแท้จริง

3.3 การศึกษาต้องรู้จักวิเคราะห์ และการมีข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น ต้องเสริมด้วยการหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้การวิเคราะห์น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลใหม่ และข้อมูลเพิ่มเติมมายืนยันการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อการวางแผนแก้ปัญหา การประเมินความสำเร็จหรือล้มเหลวของนโยบาย การแก้ปัญหา การสร้างทฤษฎี การเก็บข้อมูลจากการวิจัย การวิเคราะห์ที่มีผลออกมาซ้ำกันหลายๆ ครั้ง ย่อมนำไปสู่ความเชื่อมั่นในระดับหนึ่ง เป็นการสร้างทฤษฎีจากการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความรู้ใหม่ให้ครอบคลุมทั้ง 5 มิติ มิใช่มุ่งเน้นเฉพาะการท่องจำ จนคิดไม่เป็น ส่วนของคุณธรรมประจำใจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ เป็นส่วนสำคัญของการสร้างมนุษย์ที่ต้องอยู่บนร่างกายที่สมบูรณ์ สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้

4. อนาคตของการศึกษาไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่

ประเทศไทยเป็นรัฐชาติที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น ไม่แพ้ชาติใดในโลกนี้ ถึงแม้บางครั้งจะมีเหตุการณ์ทางการเมืองบ้างก็ตาม แต่สิ่งนี้ คือ อีกหนึ่งเส้นทางของการพัฒนาประเทศที่รัฐชาติที่พยายามทำให้เกิด “ความหมายที่ดี” (The meaningfulness) ต่อสังคมของตนเอง และสังคมโลก เพื่อการ “กระทำ” (Action) อีกแบบหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามในโลกยุคหลังสมัยใหม่การศึกษาไทยควรมีวิถีทางวิธีการศึกษา (A Dialectic Approach) ดังต่อไปนี้

4.1 การศึกษาไทยต้องให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น โดยเฉพาะคนในท้องถิ่น ชนบทที่มีการเพิ่มระยะเวลาการศึกษาเพื่อประชาชน รัฐต้องให้มีการขยายช่วงระยะเวลาที่ยาวออกไปของการศึกษาภาคบังคับ (Compulsory Education) สิ่งหนึ่งที่รัฐต้องทำ คือการเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้นโดยการลดทอนเวลาในสถานศึกษา แต่เพิ่มคุณค่าในการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น แต่ถึงอย่างไรผู้สอนต้องเป็นบุคคลที่จะต้องมีความรู้ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นตามสถานการณ์ของความรู้ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4.2 เนื้อหาของทุกระบวนวิชาควรจัดการศึกษาแบบ “ความคิดรวบยอดเป็นฐาน (Conceptual-Based)” มากกว่า “เนื้อหาเป็นหลัก (Contents-Based)” ต้องฝึกผู้เรียนให้มีฐานคิด/คติที่เป็นกรอบและความคิดรวบยอด แต่มีใช้สอนให้คิดนอกกรอบแบบไร้ทิศทาง กล่าวคือ ต้องให้ผู้เรียนมีความคิดที่แตกฉาน มีใช้แตกต้นกับข้อความรู้ใหม่ที่เกิดจากการพัฒนา เนื้อหาในทุกระบวนวิชาต้องสามารถเป็นองค์ความรู้/ข้อความรู้

ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และชีวิตการทำงานได้ เนื้อหาที่จัดให้ผู้เรียนนั้นต้องมีการจัดวางให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นด้วย และมีใช้ทำเพื่อเป็นการสร้าง หรือเป็นเพียง “วาทกรรมอำพราง” ในหลักสูตรท้องถิ่นแต่อย่างใด

4.3 การศึกษาไทยในยุคนี้ต้องมีการผนวกบูรณาการ รวมทั้งศาสตร์ และศิลป์เข้าให้เป็นเนื้อเดียวกันอย่างถ่องแท้ กล่าวคือ มีศาสตร์สาขาที่หลากหลาย โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาติ ความดีงามของสังคมโลกมนุษยชาติบนพื้นฐานของความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เป็นต้น

4.4 การศึกษาไทยต้องให้ความสำคัญต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการวิชา โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางปัญญา (Intellectual Technology) ของผู้สอน ที่จะต้องถ่ายทอดสู่ผู้เรียน ซึ่งมีความเชื่อว่า “ถ้าครูเก่ง ผู้เรียนเก่ง” แต่ในทางกลับกันบริบทของการจัดการเรียนรู้ และในเรื่องความรู้ปัจจุบัน อาจพบสภาพ “ผู้สอนรู้น้อยกว่าผู้เรียน” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการศึกษาที่ทับซ้อนอย่างเห็นได้ชัดในหลายสถาบันทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งที่มีการหยิบยกวาทกรรมเชิงการเรียนรู้มาเป็นบทตั้ง (Thesis) เช่น “ฝึกให้ผู้เรียนนำเสนอ” โดยผู้สอนไม่ได้เตรียมตัวสอนหรือถ่ายทอดความรู้เลย เอาผลงานของผู้เรียนมาใช้ และใช้เทคโนโลยีทางอำนาจที่มากกว่า ด้วยเหตุนี้จึงอยากได้ผู้สอนต้องตระหนักถึงการค้นคว้าแสวงหาความรู้ที่ใหม่ และทันสมัยอยู่เสมอ มิใช่อิงแอบกับฐานคติเดิมที่มีมาช้านาน โดยปราศจากการพัฒนาความคิดของตนเองให้ใหม่เลย

4.5 การศึกษาไทยต้องยกมาตรฐานของตนเองสู่มาตรฐานที่ต่างชาติยอมรับได้ กล่าวคือ ไม่ต้องคาดหวังถึง World Class ให้เหมือนกับประเทศที่มีระบบการบริหารจัดการศึกษาที่ดี และมีมายาวนาน แต่ต้องการให้หันมาพิจารณาไตร่ตรองถึงมาตรฐานทางด้านเนื้อหา มาตรฐานทางด้านวิชาการที่ผู้เรียนมีความถนัดถใจในเนื้อหาวิชาที่ตนเองเลือกเรียน หรือการสร้างมาตรฐานใหม่ที่ผู้เรียนสามารถมีความสุขในการเรียนรู้ในแต่ละวัน (Total Learning Happiness) สิ่งนี้ถือได้ว่าเข้าถึงแก่นของการศึกษาที่แท้จริง และสามารถเรียกได้ว่าเป็นมาตรฐานการศึกษาที่ชัดเจนที่ควรเป็น

4.6 การศึกษาไทยต้องมีการเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะทุกองค์กรจะต้องสนับสนุนให้ทุกคนได้เกิดภาวะในจิตใจที่ต้องเข้าถึงการเรียนรู้ในทุกๆ ระบบอย่างลงตัว มิใช่ปล่อยให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หรือความรับผิดชอบแบบ “จอมปลอม”

4.7 การศึกษาไทยต้องสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของทางด้านสังคม และทางด้านเศรษฐกิจได้ ด้วยสภาพที่ในปัจจุบันที่มีการแข่งขันที่รุนแรงมาก ทั้งการผลิตสินค้า และการบริการ ดังนั้น การศึกษาไทยต้องก้าวไปสู่ความเป็นพลวัตให้ได้ (Dynamic Change) ความรู้ที่ต้องป้อนให้แก่ผู้เรียน คือ สถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของสังคมโลก ฝึกให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ต่างๆ และหาวิธีวิทยาในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง สอดคล้องกันบนพื้นฐานของความเป็นพลโลกที่แท้จริง

4.8 การศึกษาต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์, ความคิด ความเชื่อ เสรีภาพ วัฒนธรรม รวมถึงความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึก ที่ไม่มีการกดทับ บิดเบือน การถดถอยจากความเป็นจริง

4.9 การศึกษามาจากกระบวนโลกาภิวัตน์ จึงต้องให้ความสำคัญกับการวิพากษ์หลักสูตร และวาทกรรมหลักสูตรมากกว่าการพัฒนาหลักสูตร

4.10 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา การแก้ปัญหา ต้องดำเนินการในสถานการณ์ การเรียน การสอนที่ต้องเผชิญกับปัญหานั้นโดยตรงโดยผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น และต้องไม่ให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนล่วงหน้าเพื่อนำไปใช้งานจริง

5. บทสรุป

การศึกษาไทยในโลกยุคหลังสมัยใหม่นี้ การศึกษาต้องฝึกผู้เรียนให้เข้าใจถึงความเป็นมนุษย์ชาติ (Humanism in Education) และต้องสามารถพัฒนาจิตสำนึกของผู้เรียนในการค้นคว้าหาความรู้ตลอดเวลา รวมทั้งต้องพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเสาะหาความรู้เพื่อบูรณาการศาสตร์ต่างๆ (A Search for Integration) มีความสามารถในการหยั่งรู้สิ่งไหนต้องทำ สิ่งไหนควรทำ และทำอะไรให้กับประเทศได้บ้าง (Education for a capacity of discernment) รวมทั้งต้องฝึกให้เด็กไทยมีฐานคติของการพัฒนาด้านจิตวิญญาณทางวิทยาศาสตร์ (To Develop Scientific Spirit) ที่จะทำให้เด็กไทยสามารถยืนอยู่ในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ไทยไว้ได้เป็นสิ่งสำคัญ

บรรณานุกรม

- กฤตสุขชิน พลเสน. (2564). เอกสารประกอบการสอนวิชาปรัชญาหลังนวยุค. กรุงเทพฯ : ศิลป์สยามบรรจุกัญท์.
- กันยาวิรี สัทธาพงษ์. (2551). คิดใหม่โบราณศาสตร์หลังนวยุค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โตมร สุขปรีชา. (2552). **ครูวิพากษ์ครู**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ GM BOOKS.
- ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2560). **การจัดการการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประโยชน์ สังกสิน. (2561). **ปรัชญาการเมืองหลังยุคสมัยใหม่**. มหาสารคาม : หจก.อภิชาติการพิมพ์.
- ภวิศา พงษ์เล็ก. (2560). **หลักการและปรัชญาการศึกษา**. เอกสารประกอบการสอน : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรม
ของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิตด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม
Developing Emotional Perception Abilities and Kalyanamitta-Dharma
Characteristics of Bachelor of Education Students through
a Blended-Media Guidance Activity Package

เจษฎา บุญมาโฮม

Jesada Boonmahome

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Faculty of Education, Nakhon Pathom Rajabhat University

E-mail : krutonpsy@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 กันยายน 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 8 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 9 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม และ 2) เปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จำนวน 39 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 18 คน และกลุ่มควบคุม 21 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) ชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมระยะเวลา 6 สัปดาห์ด้วยกระบวนการ PRIDE 2) แบบวัดความสามารถในการรับรู้อารมณ์ และ 3) แบบวัดความเป็นกัลยาณมิตรธรรม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที

ผลการวิจัย พบว่า 1. ความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาที่เข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: กิจกรรมแนะแนว, ชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม, กิจกรรมแนะแนว PRIDE

Abstract

The purposes of this research were 1) to compare the emotional perception abilities and Kalyanamitta-Dharma characteristics of students before and after participating in a blended-media guidance activity package, and 2) to compare these outcomes between the experimental and control groups. The sample comprised 39 Bachelor of Education students at Nakhon Pathom Rajabhat University, including 18 in the experimental group and 21 in the control group, selected through cluster random sampling. The research instruments included 1) a 6-week blended-media guidance activity package using the PRIDE process, 2) an emotional perception ability scale, and 3) a Kalyanamitta-Dharma characteristics scale. Data were analyzed using means, standard deviations, and t-tests.

The results indicated that 1) students who participated in the blended-media guidance activity package demonstrated statistically significantly higher emotional perception abilities and Kalyanamitta-Dharma characteristics after the intervention compared to before participation at the .05 level, and 2) the experimental group achieved statistically significantly higher scores than the control group at the .05 level.

Keywords: Guidance activities, blended-media guidance activity package, PRIDE model

1. บทนำ

การแนะแนวเป็นศาสตร์และกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน เนื่องจากเป็นกระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนให้เข้าใจตนเอง พัฒนาศักยภาพ แก้ไขปัญหา วางแผนอนาคต และปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสม (เจษฎา บุญมาโฮม, 2568; Gibson & Mitchell, 2008) การแนะแนวไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเสริมในโรงเรียน แต่เป็นองค์ประกอบหลักของระบบการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศไทย จึงได้กำหนดให้ประเด็นด้านจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษาเป็นหนึ่งในมาตรฐานวิชาชีพครูที่บังคับสำหรับนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิตทุกสาขาต้องศึกษาในหลักสูตรการผลิตครู (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562)

ความสำคัญของการแนะแนวยิ่งชัดเจนขึ้นในบริบทปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้เรียนต้องเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลาย ตั้งแต่ปัญหาการเรียน ความเครียด ความขัดแย้งในครอบครัว การใช้สื่อ

สังคมออนไลน์ ไปจนถึงการเลือกเส้นทางอาชีพ (American School Counselor Association, 2021) งานวิจัยของ Lapan, Gysbers & Petroski (2001) พบว่า โรงเรียนที่มีโปรแกรมแนะแนวที่เข้มแข็งจะมีนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกว่า และมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพที่ดีกว่าโรงเรียนที่ไม่มีโปรแกรมแนะแนวที่ชัดเจน นอกจากนี้ งานวิจัยของ Sink & Stroh (2003) ยังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาระบบการแนะแนวที่มีคุณภาพ ไม่เพียงช่วยลดปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน แต่ยังส่งผลต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเสริมสร้างความพร้อมในการก้าวสู่ชีวิตการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

บริบทประเทศไทยสถานศึกษาทุกแห่งไม่มีครูแนะแนว เพราะจำนวนครูแนะแนวนี้น้อยกว่าสัดส่วนจำนวนนักเรียนและสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดนโยบายให้ครูทุกคนปฏิบัติหน้าที่แนะแนวในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงและผันผวน ทั้งนี้ การปฏิบัติหน้าที่ครูในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยสำคัญหลายประการ โดยความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการเป็นครูผู้ปฏิบัติการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการรับรู้อารมณ์เป็นพื้นฐานของความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการตระหนักรู้ เข้าใจ และจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม (Salovey & Mayer, 1990) ทั้งนี้ งานวิจัยของ Dulewicz & Higgs (2004) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโดยเฉพาะในด้านการสร้างสัมพันธภาพ การเข้าใจความรู้สึกของผู้รับคำปรึกษา และการจัดการกับสถานการณ์ที่ท้าทาย

ขณะเดียวกัน ความเป็นกัลยาณมิตรธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ก็เป็นอีกคุณลักษณะสำคัญที่เสริมสร้างประสิทธิภาพการแนะแนว กัลยาณมิตรธรรมหมายถึงการเป็นเพื่อนที่ดี มีคุณธรรม และนำไปสู่สิ่งที่ เป็นประโยชน์ โดยมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ การรักใคร่ การเคารพนับถือ การให้ความเกรงใจ การให้คำปรึกษาที่ดี การอดทนต่อคำพูด การสามารถพูดในเรื่องลึกซึ้ง และการไม่นำไปในทางที่ผิด (พระธรรมปิฎก, 2537) คุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Stubbe (2018) และ Mayer, Caruso & Salovey (2016) เกี่ยวกับคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ให้การปรึกษาที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความเป็นธรรมชาติ (Genuineness) การเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (Empathy) และการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Positive Regard)

ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมมีลักษณะเสริมกันและกันในลักษณะพลวัต (dynamic synergy) ในสองทิศทาง ทิศทางแรก เมื่อครูมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้เรียนได้ดี จะสามารถใช้คุณลักษณะกัลยาณมิตรธรรมในการตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม เช่น การรับรู้ว่าคุณเรียนกำลังท้อแท้จึงให้การให้กำลังใจ หรือ การรับรู้ว่าคุณเรียนกำลังสับสนจึงให้คำปรึกษาที่ดีในเวลาที่เหมาะสม ในทิศทางกลับกัน คุณลักษณะกัลยาณมิตรธรรมจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางอารมณ์ ทำให้ผู้เรียนแสดงอารมณ์ที่แท้จริงออกมา ซึ่งช่วยให้ครูสามารถรับรู้และเข้าใจอารมณ์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Goleman, 2006) การพัฒนาทั้งสองคุณลักษณะควบคู่กันจะ

นำไปสู่ความสามารถในการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการสร้างสัมพันธภาพที่มีคุณภาพ การเข้าใจและตอบสนองความต้องการทางอารมณ์อย่างเหมาะสม และการเป็นแบบอย่างที่ดี ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาทั้งสองคุณลักษณะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษาศาสตร์บัณฑิตที่จะปฏิบัติหน้าที่การแนะแนวในอนาคต

แม้จะมีความสำคัญดังกล่าว แต่การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมในบริบทการแนะแนวยังมีอย่างจำกัดในประเทศไทย การวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เพียงด้านเดียว เช่น การวิจัยของวรลักษณ์ ปวนสุรินทร์ (2559) ที่ศึกษาผลของการฝึกความไวในการรับรู้ความรู้สึกต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิต งานวิจัยของปวีณกร แผ่นพงศ์ศิลป์ จิระสุข สุขสวัสดิ์ และนิธิพัฒน์ เมฆขจร (2566) ที่ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางอารมณ์ แต่ยังไม่มีการวิจัยที่บูรณาการการพัฒนาทั้งความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาศาสตร์บัณฑิตที่อนาคตต้องปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนรู้และดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

ในแง่ของวิธีการพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรม ชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม (Multimedia Guidance Activities Package) เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าว เนื่องจากสื่อผสมสามารถตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนจากการสังเคราะห์ตำราและงานวิจัยยืนยันว่าสื่อผสมมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อถูกบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้โดยแยกออกจากการสอน การออกแบบเช่นนี้ไม่เพียงพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่ยังเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน เจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ และความเชื่อมั่นในศักยภาพตนเอง ดังนั้น การใช้สื่อผสมจึงมิได้มีความหมายเพียงเพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่การเรียนการสอน แต่เป็นเทคนิคสำคัญที่ทำให้ประสบการณ์การเรียนรู้มีความลึกซึ้งและทรงพลัง อันจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียนให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (Liu et al., 2016; Mattingly & Kraiger, 2019)

นอกจากนี้ งานวิจัยของฉลวย ปานเมือง ไกรเดช ไกรสกุล และปรีชา สามัคคี (2557) ยังพบว่า การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่เน้นสื่อประสมสามารถพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสื่อผสมในการพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นนามธรรมและซับซ้อน นอกจากนี้ การใช้สื่อผสมยังช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและน่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้นและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Mayer, 2021) ดังนั้น การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมเพื่อพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาศาสตร์บัณฑิตจึงมีคุณค่าในการช่วยเติมเต็มช่องว่างทางการวิจัยและการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ นักศึกษามีความพร้อมในการเป็นครูที่สามารถปฏิบัติการแนะแนวได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ก่อนและหลังการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3. สมมติฐานการวิจัย

1. ความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาหลังการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วม
2. ความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

4. วิธีดำเนินการ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ครุศาสตรบัณฑิตด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมนี้เป็นการวิจัยกึ่งเชิงทดลองมีรายละเอียดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยดำเนินการวิจัยด้วยแบบแผนการวิจัยที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมดำเนินการวัดตัวแปร ตามก่อนและหลังการทดลอง (pretest- posttest control group design)

ประชากร

ประชากรคือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ลงทะเบียนเรียน รายวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 17 กลุ่มชั้นเรียน รวมจำนวนนักศึกษา 519 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมจากประชากรข้างต้น แล้วดำเนินการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มด้วยการจับสลากเลือกนักศึกษา จำนวน 2

กลุ่มชั้นเรียน แล้วแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างละ 1 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองคือนักศึกษากลุ่มที่ 7 จำนวน 18 คน (ชาย 8 คน หญิง 10 คน) เข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมตามวันเวลาที่กำหนด และกลุ่มควบคุมคือนักศึกษากลุ่มที่ 12 จำนวน 21 คน (ชาย 10 หญิง 11 คน) ไม่ได้เข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม ทั้งนี้ นักศึกษาทั้ง 2 กลุ่มสมัครใจเข้าร่วมการทดลอง

ตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น ชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม

ตัวแปรตาม 1) ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ และ 2) ความเป็นกัลยาณมิตรธรรม

ระยะเวลาในการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 วันอังคาร เวลา 8.30-12.30 น. เดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 6 ครั้ง เป็นเวลา 6 สัปดาห์

เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม เป็นเครื่องมือทางจิตวิทยาในลักษณะกิจกรรมแนะแนวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อการพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนวัตกรรมมีลักษณะเป็นสื่อผสมตามแนวคิดของการพัฒนาชุดการเรียนรู้ของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2553) ซึ่งได้ผ่านการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมแนะแนวด้วยกระบวนการ PRIDE เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมแนะแนวที่พัฒนาขึ้นโดยเจษฎา บุญมาโฮม (2568ก) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) ขั้นเตรียมความพร้อมและวิเคราะห์ผู้เรียน (Preparation & Assessment) 2) ขั้นสร้างความสัมพันธ์และกระตุ้นการเรียนรู้ (Relationship Building & Stimulus) 3) ขั้นสำรวจและไตร่ตรอง (Investigation & Deep Thinking) 4) ขั้นปฏิบัติและประยุกต์ใช้ (Development & Application) และ 5) ขั้นประเมินผลและขยายผล (Evaluation & Extension) ร่วมกับสื่อการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 1) วิดีทัศน์/หนังสือ 2) แบบฝึกทักษะ 3) เกม 4) เพลง และ 5) การ์ตูนประกอบ ดำเนินการผ่านแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวที่มีกระบวนการเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเป็นองค์รวม ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวและสื่อการเรียนรู้ จำนวน 6 หน่วยกิจกรรม แผนละ 4 ชม. หน่วยที่ 1 รากฐานการรับรู้ตนเองและความเป็นมิตรกับผู้อื่น ประกอบด้วย การรู้จักและตั้งชื่ออารมณ์ของตนเอง ความเป็นมิตรและการต้อนรับ และการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจในกลุ่ม หน่วยที่ 2 การรับรู้อารมณ์ผู้อื่นและการตอบสนองด้วยเมตตา ประกอบด้วย เทคนิคการสังเกตสัญญาณอารมณ์จากใบหน้า ภาษา

กาย น้ำเสียง การแสดงความเมตตากรุณา และการตอบสนองอารมณ์ผู้อื่นอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ หน่วยที่ 3 การสื่อสารเชิงบวกและการสร้างกำลังใจ ประกอบด้วยการใช้การรับรู้อารมณ์ในการเลือกคำพูดและวิธีสื่อสาร การให้กำลังใจและการชื่นชมยินดี และเทคนิคการสร้างแรงบันดาลใจและความหวัง หน่วยที่ 4 การช่วยเหลือและการแนะแนวด้วยปัญญา การระบุสถานการณ์ที่ผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ การแนะแนววิถีพุทธ และการใช้ความเข้าใจอารมณ์ในการให้คำปรึกษา หน่วยที่ 5 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพพร่วมกัน การมองเห็นจุดเด่นผ่านการรับรู้อารมณ์ การสนับสนุนให้เจริญก้าวหน้า การสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและผู้อื่น และหน่วยที่ 6 การเป็นแบบอย่างและผู้นำทางธรรมในฐานะครู การบูรณาการการรับรู้อารมณ์กับกัลยาณมิตรธรรมในการสอน การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมิตร การวางแผนการพัฒนาดตนเอง และการถ่ายทอดสู่นักเรียน

โดยองค์ประกอบของแผนการจัดกิจกรรมประกอบด้วยความคิดรวบยอด เนื้อหา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ขั้นตอนกิจกรรมตามกระบวนการ PRIDE 5 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อมและวิเคราะห์ผู้เรียน 2) การสร้างความสัมพันธ์และกระตุ้นการเรียนรู้ 3) การสำรวจและไตร่ตรอง 4) การปฏิบัติและประยุกต์ใช้ และ 5) การประเมินผลและขยายผล สื่อประกอบกิจกรรม และการประเมินผล ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังกล่าวด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกิจกรรมแนะแนว จำนวน 5 คน พิจารณาความตรงตามเนื้อหาและความสอดคล้องของกิจกรรมด้วยแบบประเมินกิจกรรมแนะแนวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะประมาณค่า 4 ระดับ คือ ไม่ผ่าน ต้องปรับปรุง ผ่าน และดี โดยมีการให้คะแนน 0 1 2 และ 3 ตามลำดับ เป็นรายโปรแกรมย่อยทั้ง 6 กิจกรรม พบว่า ผลการประเมินอยู่ระหว่าง 2.20–2.60 จากนั้นปรับปรุงแล้วทดลองใช้ 1 วงรอบ

2. แบบวัดความสามารถในการรับรู้อารมณ์ เป็นแบบวัดการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัย ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลักคือ การรับรู้ตนเอง (Self-Perception) และความสามารถจริง (Actual Ability)

ด้านการรับรู้ตนเอง ประกอบด้วย 1) ความมั่นใจในการอ่านอารมณ์ (8 ข้อ) 2) ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง (6 ข้อ) และ 3) การตระหนักรู้ขีดจำกัด (6 ข้อ) เป็นแบบวัดที่ให้รายงานตนเองมีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด โดยมีการให้คะแนน 5 4 3 2 และ 1 จำนวน 20 ข้อ

ด้านความสามารถจริง ประกอบด้วย 1) การสังเกตสัญญาณอารมณ์ (8 ข้อ) 2) การตีความอารมณ์ในบริบท (8 ข้อ) และ 3) การเลือกการตอบสนอง (4 ข้อ) เป็นแบบวัดความสามารถจริงในการรับรู้อารมณ์โดยการกำหนดสถานการณ์ให้เลือกตอบ ลักษณะปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ตอบผิดได้ 0 คะแนน ตอบถูกได้ 1 คะแนน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบวัดดังกล่าวมาแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา แล้วตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยการให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา กลุ่มชั้นเรียนที่ 1-4 จำนวน 108 คน ตอบแล้ววิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบวัดด้านการรับรู้ตนเองที่เป็นลักษณะการรายงานด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ .89 และด้านความสามารถจริงที่มีลักษณะเลือกตอบแบบปรนัย ด้วยค่าความเชื่อมั่น KR_{20} เท่ากับ 0.84

3. แบบวัดความเป็นกัลยาณมิตรธรรม สร้างขึ้นโดยผู้วิจัยเป็นแบบวัดที่ให้รายงานตนเอง มีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย ไม่แน่ใจ เห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีการให้คะแนน 1 2 3 4 และ 5 ตามลำดับ จำนวน 49 ข้อประกอบด้วย 7 องค์ประกอบคือ 1) การรักใคร่ (ข้อที่ 1-7) 2) การเคารพนับถือ (ข้อที่ 8-14) 3) การให้ความเกรงใจ (ข้อที่ 15-21) 4) การให้คำปรึกษาที่ดี (ข้อที่ 22-28) 5) การอดทนต่อคำพูด (ข้อที่ 29-35) 6) การสามารถพูดในเรื่องลึกซึ้ง (ข้อที่ 36-42) และ 7) การไม่นำไปในทางที่ผิด (ข้อที่ 43-49) แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา จากนั้นให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา กลุ่มชั้นเรียนที่ 1-4 จำนวน 108 คน ตอบแล้ววิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบวัดด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ .88

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างได้นักศึกษากลุ่มที่ 7 เป็นกลุ่มทดลอง และนักศึกษากลุ่มที่ 12 เป็นกลุ่มควบคุม แล้วให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างตอบแบบวัดความสามารถในการรับรู้อารมณ์ และแบบวัดความเป็นกัลยาณมิตรธรรม จากนั้นตรวจสอบการแจกแจงข้อมูลของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนดำเนินการทดลองเพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นการใช้สถิติด้วยสถิติทดสอบ Kolmogorov-Smirnov test พบว่า ข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติผู้วิจัยจึงใช้สถิติทดสอบทีวิเคราะห์ข้อมูล

ทั้งนี้นำเสนอการเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลองได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างก่อนการทดลองด้วยสถิติทดสอบที

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	n	M	S	t
ความสามารถในการรับรู้ อารมณ์	กลุ่มทดลอง	18	53.72	3.98	.23
	กลุ่มควบคุม	21	54.05	4.74	
ความเป็นกัลยาณมิตร ธรรม	กลุ่มทดลอง	18	123.83	16.04	.29
	กลุ่มควบคุม	21	125.29	14.79	

จากตารางที่ 1 พบว่า ก่อนการทดลองนักศึกษาในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมไม่แตกต่างกัน ดังนั้น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจึงมีคุณสมบัติและความเท่าเทียมเหมาะสมที่จะจัดกระทำเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

2. ผู้วิจัยดำเนินการให้นักศึกษากลุ่มทดลองเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสัปดาห์ วันอังคาร เวลา 8.30-12.30 น. เดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 6 ครั้ง เป็นเวลา 6 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมให้ดูภาพยนตร์และเรียนรู้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสังเกตและรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรม ทั้งเปิดโอกาสให้นักศึกษากลุ่มควบคุมได้เข้าพบเพื่อพูดคุยปรึกษาหากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมหรือมีข้อสงสัย

3. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังการทดลองโดยให้นักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตอบแบบวัดความสามารถในการรับรู้อารมณ์ และแบบวัดความเป็นกัลยาณมิตรธรรม แล้ววิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที

5. ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา
กลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระจากกัน

ตัวแปร	การทดลอง	M	S	$\bar{d}$	$S_{\bar{d}}$	t	Cohen's d
ความสามารถในการรับรู้อารมณ์	ก'อนการทดลอง	53.72	3.98	45.44	1.35	33.58*	11.55
	หลังการทดลอง	99.17	3.89				
ความเป็นกัลยาณมิตรธรรม	ก'อนการทดลอง	123.83	16.04	69.44	4.18	16.59*	5.58
	หลังการทดลอง	193.28	7.26				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมหลังสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสัปดาห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษาในกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระจากกัน

ตัวแปร	การทดลอง	M	S	$\bar{d}$	$S_{\bar{d}}$	t	Cohen's d
ความสามารถในการรับรู้อารมณ์	ก'อนการทดลอง	54.05	4.74	35.47	1.80	19.66*	5.69
	หลังการทดลอง	89.52	7.71				

ความเป็นกัลยาณมิตร	ก่อนการทดลอง	125.29	14.79				
ธรรม	หลังการทดลอง			42.09	7.61	5.52*	1.61
	หลังการทดลอง	167.38	34.73				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มควบคุมมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมหลังสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองด้วยสถิติทดสอบที

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	n	M	S	t	Cohen's d
ความสามารถในการรับรู้ อารมณ์	กลุ่มทดลอง	18	99.17	3.89	4.79*	1.54
	กลุ่มควบคุม	21	89.52	7.71		
ความเป็นกัลยาณมิตร ธรรม	กลุ่มทดลอง	18	193.28	7.26	3.33*	0.99
	กลุ่มควบคุม	21	167.38	34.73		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 แสดงว่า หลังการทดลองนักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลโดยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ก่อนและหลังการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการเข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผสมผสานกระบวนการ PRIDE เข้ากับสื่อผสมหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของกลุ่มทดลองมีค่า Cohen's $d = 11.55$ และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมมีค่า $d = 5.58$ ซึ่งเป็นขนาดอิทธิพลที่สูงมาก (very large effect size) ตามเกณฑ์ของ Cohen (1988) ขนาดอิทธิพลที่สูงมากนี้สะท้อนให้เห็นว่าชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมไม่เพียงแต่สร้างความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ยังมีความสำคัญเชิงปฏิบัติสูงมาก

ความสำเร็จของชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมนี้สามารถอธิบายได้จาก 3 หลักการทางจิตวิทยาที่สำคัญ ประการแรก การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ตามแนวคิดของ Kolb (2014) ที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับอารมณ์และสถานการณ์จริงผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่ใช่เพียงการศึกษาทฤษฎี ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและติดทนนาน ประการที่สอง การฝึกซ้ำอย่างเป็นระบบ ในแต่ละกิจกรรม 6 หน่วยช่วยสร้าง Neural pathway ใหม่สำหรับการรับรู้อารมณ์ สอดคล้องกับหลักการ Neuroplasticity ที่ว่าสมองสามารถปรับตัวและสร้างเส้นทางการเชื่อมต่อใหม่ได้ผ่านการฝึกฝน และประการที่สาม การเรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมกลุ่มที่ปลอดภัยทางอารมณ์ ทำให้ผู้เรียนกล้าทดลองพฤติกรรมใหม่และได้รับข้อมูลย้อนกลับทันที ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นใจและทักษะทางสังคม (Bandura, 1986)

การพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์ที่ปรากฏอย่างชัดเจน สอดคล้องกับโมเดลเชิงความสามารถ (Ability Model) ของ Mayer, Caruso & Salovey (2016) ที่เน้นว่าความสามารถในการรับรู้อารมณ์เป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกอบรมที่มีโครงสร้างและการลงมือปฏิบัติจริง จากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างกิจกรรม พบว่า นักศึกษาเริ่มสามารถระบุอารมณ์ของเพื่อนได้แม่นยำมากขึ้น โดยสังเกตจากการแสดงออกทางสีหน้า น้ำเสียง และภาษากาย และสามารถตอบสนองด้วยคำพูดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นการพัฒนาทั้งในมิติการรับรู้ตนเองและความสามารถจริง การที่นักศึกษาสามารถระบุอารมณ์จากสีหน้า ภาษากาย และน้ำเสียงได้แม่นยำขึ้นจากการฝึกปฏิบัติจริงในหน่วยที่ 2 จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่า ทักษะนี้ไม่ใช่ความสามารถโดยกำเนิด แต่เป็นทักษะที่เรียนรู้และพัฒนาได้ ดังที่ Dulewicz & Higgs (2004) ยืนยันว่าความสามารถในการรับรู้อารมณ์นี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูผู้ปฏิบัติหน้าที่แนะแนว โดยเฉพาะในด้านการสร้างสัมพันธภาพและการเข้าใจความรู้สึกของผู้รับคำปรึกษา

ประสิทธิภาพของสื่อผสมในการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่มีคุณภาพ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการวิจัยครั้งนี้ การใช้สื่อที่หลากหลาย ได้แก่ วิดีทัศน์/หนังสือ แบบฝึกทักษะ เกม เพลง และการ์ตูนอารมณ์ ช่วยตอบสนองความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียนในมิติต่าง ๆ การประยุกต์ใช้สื่อผสม

ก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้แบบหลายประสาทสัมผัส ซึ่งช่วยส่งเสริมทั้งการจดจำและการถ่ายโอนความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการสังเกต พบว่า นักศึกษาแสดงความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมสูงเมื่อเผชิญกับสื่อที่หลากหลาย โดยเฉพาะการใช้การดูรูปอารมณ์ในการฝึกกระบวนการรู้สึกที่ซับซ้อน ทำให้นักศึกษาสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น

การพัฒนาความเป็นกัลยาณมิตรธรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการบูรณาการภูมิปัญญาไทยเข้ากับจิตวิทยาสมัยใหม่ การที่นักศึกษาสามารถความเป็นกัลยาณมิตรธรรมแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพที่ครอบคลุม จากการสังเกต พบว่า นักศึกษาเริ่มใช้ภาษาที่สุภาพและให้กำลังใจมากขึ้น แสดงความเมตตาต่อเพื่อนที่กำลังเผชิญปัญหา และสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้นเมื่อมีความคิดเห็นที่แตกต่าง การพัฒนาคุณลักษณะกัลยาณมิตรธรรมที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างภูมิปัญญาไทยกับการแนะนำอย่างชัดเจน คุณลักษณะการรักใคร่และการให้ความเกรงใจ ดังนั้น การพัฒนา กัลยาณมิตรธรรมจึงไม่เพียงเป็นการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา แต่ยังเป็นการสร้างทักษะการแนะนำที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล การที่นักศึกษาสามารถพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ได้ยืนยันว่าการบูรณาการภูมิปัญญาไทยเข้ากับจิตวิทยาสมัยใหม่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพ

ความสำเร็จของการพัฒนาทั้งสองด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา ครุศาสตร์เพื่อเป็นครูผู้ปฏิบัติหน้าที่การแนะนำที่มีศักยภาพ เนื่องจากความสามารถในการรับรู้อารมณ์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของครูในการเข้าใจและให้ความช่วยเหลือนักเรียน ขณะที่ความเป็นกัลยาณมิตรธรรมเป็นคุณลักษณะที่สร้างความน่าเชื่อถือและการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน การที่นักศึกษาพัฒนาคุณลักษณะทั้งสองนี้จะช่วยให้นักศึกษาสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน เข้าใจความต้องการทางอารมณ์ และให้การแนะนำที่มีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น

2. การเปรียบเทียบความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความแตกต่างที่เด่นชัดนี้ยืนยันประสิทธิผลของชุดกิจกรรมแนะนำสื่อผสมที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบครบวงจร ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2

ความแตกต่างที่มีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมยังได้รับการยืนยันด้วยขนาดอิทธิพล (effect size) ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญเชิงปฏิบัติ โดยความสามารถในการรับรู้อารมณ์มีค่า Cohen's $d = 1.54$ และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมมีค่า $d = 0.99$ ซึ่งทั้งสองค่าเป็นขนาดอิทธิพลที่สูงมาก (large effect size) แสดงให้เห็นถึงพลังของการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้แบบเป็นระบบ การที่กลุ่มทดลองมีพัฒนาการที่สูงกว่าชัดเจน สะท้อนองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพกับเพื่อนในกลุ่ม การได้รับการแนะนำจากผู้ดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบ และการมีโอกาสปฏิบัติทักษะในสถานการณ์ที่

ปลอดภัย องค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกันสร้าง Optimal Learning Zone ตามแนวคิด Zone of Proximal Development ของ Vygotsky ที่ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากผู้อื่นเพื่อก้าวข้ามขีดความสามารถเดิม ขณะที่กลุ่มควบคุมขาดองค์ประกอบสำคัญเหล่านี้ จึงมีการพัฒนาที่จำกัดกว่า กลไกการทำงานร่วมกันระหว่างความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีหลายประการ ประการแรก ตามแนวคิด Perceiving Emotions ของ Mayer, Caruso & Salovey (2016) ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ทำหน้าที่เป็นตัวเปิดประตู (gateway) ที่ช่วยให้เด็กสามารถเข้าถึงสถานะทางอารมณ์ของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ เมื่อรับรู้ได้แล้ว นักศึกษาจึงสามารถนำคุณลักษณะกัลยาณมิตรธรรมมาใช้ตอบสนองได้อย่างเหมาะสม ประการที่สอง กัลยาณมิตรธรรมสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางจิตใจ ตามที่ Goleman (2006) อธิบายว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงอารมณ์ที่แท้จริง ซึ่งช่วยให้ครูสามารถรับรู้และเข้าใจอารมณ์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์แบบพลวัต (dynamic synergy) นี้จึงไม่ใช่เพียงการผสมผสานกันของทักษะทั้งสอง แต่เป็นการเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่แนะแนวที่มีประสิทธิภาพ

การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพผ่านกิจกรรมแนะแนวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มทดลองได้รับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ตามแนวคิดของ Kolb (2014) ซึ่งมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด การสร้างกรอบแนวคิด และการนำไปประยุกต์ใช้ แต่กลุ่มควบคุมได้รับเพียงการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning) ผ่านการรับชมสื่อและการศึกษาด้วยตนเอง ผลการสังเกตพบว่า นักศึกษาในกลุ่มทดลองมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนสมาชิกอย่างมีคุณภาพ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่ส่งเสริมทั้งทักษะทางอารมณ์และทักษะทางสังคมอย่างชัดเจน

ส่วนการที่นักศึกษาในกลุ่มควบคุมมีพัฒนาการขึ้นในระดับหนึ่ง แม้ไม่ได้เข้าร่วมชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม อาจอธิบายได้จากหลายปัจจัย ประการแรก การรับชมภาพยนตร์และการศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับการรับรู้อารมณ์และกัลยาณมิตรธรรมยังคงเป็นการเรียนรู้ที่ส่งผลเชิงบวกในระดับหนึ่ง ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ของ Bandura (1986) ที่อธิบายว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น ประการที่สอง นักศึกษาทั้งสองกลุ่มเรียนในรายวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา จึงได้รับความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ซึ่งย่อมส่งผลต่อการพัฒนาของตนเอง ประการที่สาม ผลกระทบแบบฮอว์ธอร์น (Hawthorne Effect) หรือการที่ผู้เข้าร่วมตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการทดลอง (McCambridge, Witton & Elbourne, 2014) อาจทำให้นักศึกษากลุ่มควบคุมมีความตั้งใจและให้ความสนใจกับหัวข้อการเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดพัฒนาการแม้ไม่ได้รับการแทรกแซงโดยตรงจากกิจกรรมแนะแนวสื่อผสม อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่มีนัยสำคัญระหว่างสองกลุ่มสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการจัดกิจกรรมแนะแนวที่มีโครงสร้างและการออกแบบอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพเหนือกว่าการเรียนรู้เชิงรับอย่างมาก

นอกจากนี้ การใช้สื่อผสมและการผสมผสานกระบวนการ PRIDE ทำให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประมวลผลข้อมูลได้ทั้งเชิงภาพและเชิงภาษาในเวลาเดียวกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความจำได้อย่างลึกซึ้ง (Paivio, 1971; Mayer, 2021) ดังนั้น สื่อผสมจึงไม่ควรถูกมองเพียงเป็นการเพิ่มความน่าสนใจ แต่เป็นกลไกสำคัญทางการศึกษาในการเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดคุณค่าต่อผู้เรียนในระยะยาว

การบูรณาการระหว่างทฤษฎีจิตวิทยาสมัยใหม่กับภูมิปัญญาไทยผ่านแนวคิดกัลยาณมิตรธรรมเป็นจุดเด่นของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งไม่เพียงแต่พัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคมตามมาตรฐานสากล แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่เน้นความเมตตากรุณาและความมีน้ำใจ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษาครูศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมจะมีความพร้อมในการเป็นครูที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากนักศึกษาจะสามารถสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่นกับนักเรียน เข้าใจและตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูที่มีคุณภาพ

จากการนำเสนอทัศนะข้างต้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Gilar-Corbí et al. (2018) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่ม 8 ครั้ง สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามการรายงานตนเอง (self-reported emotional intelligence) และความสามารถจริงในการรับรู้อารมณ์ การเข้าใจอารมณ์ และการจัดการอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยของ ฉลวย ปานเมือง ไกรเดช ไกรสกุล และปรีชา สามัคคี (2557) ที่พบว่า ชุดกิจกรรมแนะแนวที่เน้นสื่อผสมสามารถพัฒนาทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองได้สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง งานวิจัยของวรลักษณ์ ปวนสุรินทร์ (2559) ที่พบว่า ชุดการฝึกสามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และความไวในการรับรู้ความรู้สึกสูงกว่าก่อนการทดลอง งานวิจัยของ ปวีณ์กร แผ่นพงษ์ศิลป์ จิระสุข สุขสวัสดิ์ และนิธิพัฒน์ เมฆขจร (2566) ที่พบว่าชุดกิจกรรมแนะแนวสามารถพัฒนาความฉลาดรู้ทางอารมณ์ของกลุ่มทดลองได้สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนาเทคนิคการจัดกิจกรรมให้หลากหลาย จากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองพบว่า นักศึกษาสามารถเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับกิจกรรมได้อย่างรวดเร็ว จึงควรพัฒนาเทคนิคการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและครอบคลุมทั้งมิติทางด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยใช้การผสมผสานวิธีการที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การฝึกปฏิบัติ การสะท้อนความคิด และเกมการเรียนรู้

2. การประเมินและคัดกรองผู้เข้าร่วมกิจกรรม ควรมีการประเมินประสบการณ์การเรียนรู้และประสบการณ์ชีวิตของนักศึกษา ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากเนื้อหาในบางกิจกรรมอาจส่งผลกระทบต่อความคิดและความรู้สึกของผู้เข้าร่วม ดังนั้น ผู้ดำเนินกิจกรรมควรมีการคัดกรองและเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมอย่างเหมาะสม รวมทั้งเตรียมแนวทางในการจัดการกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น

3. การบูรณาการเข้าสู่หลักสูตรการเตรียมครู สถาบันการศึกษาควรนำชุดกิจกรรมแนะแนวสื่อผสมนี้ไปประยุกต์ใช้ในรายวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา เนื่องจากผลการวิจัยแสดงขนาดอิทธิพลขนาดใหญ่ที่มีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ อีกทั้งกระบวนการ PRIDE สามารถปรับใช้ได้กับเนื้อหาอื่นๆ ในหลักสูตรครูศาสตร์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาเครื่องมือวัดและวิธีการวิจัย การวิจัยครั้งต่อไปควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) โดยเพิ่มข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต อีกทั้งพัฒนาการวัดพฤติกรรมจริงแทนการรายงานตนเองเพียงอย่างเดียว และขยายขนาดตัวอย่างเพื่อเพิ่มความสามารถในการนำผลไปใช้ในวงกว้าง

2. การศึกษาการถ่ายทอดทักษะจากนักศึกษาครูสู่นักเรียนในโรงเรียน ศึกษาวิจัยเชิงทดลองโดยติดตามนักศึกษาที่ผ่านการอบรมไปเป็นครูจริงในโรงเรียน แล้วสำรวจว่าสามารถถ่ายทอดความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความเป็นกัลยาณมิตรธรรมไปสู่นักเรียนได้หรือไม่ โดยวัดผลทั้งจากครู นักเรียน และบรรยาการในห้องเรียน รวมทั้งศึกษาปัจจัยใดในโรงเรียนที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดทักษะเหล่านี้

3. การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อเสริมสร้างทักษะการรับรู้อารมณ์ พัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการวิเคราะห์อารมณ์จากการแสดงออกทางสีหน้าและเสียง ร่วมกับเกมและกิจกรรมเชิงโต้ตอบที่ส่งเสริมกัลยาณมิตรธรรม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยเปรียบเทียบประสิทธิภาพระหว่างการใช้แอปเดียวกับการผสมผสานแอปกับกิจกรรมแนะแนวแบบเดิม

บรรณานุกรม

เจษฎา บุญมาโฮม. (2568ก). การพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจและการจัดการความไม่แน่นอนในชีวิตของนักศึกษาครูศาสตร์บัณฑิตด้วยกิจกรรมแนะแนว PRIDE. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งรัตนโกสินทร์, 7(2), 141-157.

เจษฎา บุญมาโฮม. (2568ข). กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน: กลไกและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมในศตวรรษที่ 21. วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์, 2(2), 19-34.

ฉลวย ปานเมือง, ไกรเดช ไกรสกุล และปรีชา สามัคคี. (2557). การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวที่เน้นสื่อประสมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 19 จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารคบุตรปริทรรศน์, 6(2), 14-26.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2553). หน่วยที่ 13 การผลิตชุดการสอนระดับมัธยมศึกษา. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 22302 สื่อการสอนระดับมัธยมศึกษา. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปวีณกร แผ่นพงศ์ศิลป์, จิระสุข สุขสวัสดิ์ และนิธิพัฒน์ เมฆขจร. (2566). ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการเทคนิคการปรึกษาแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางอารมณ์ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนบ้านไผ่ล้อมสามัคคี จังหวัดจันทบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 12(2), 15-27.

วรลักษณ์ ปานสุรินทร์. (2559). ผลของการฝึกความไวในการรับรู้ความรู้สึกต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตเจเนอเรชั่นวาย สาขาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 4(2), 41-51.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2562). ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา, 136(68 ง), 18-20.

American School Counselor Association. (2021). ASCA student standards: Mindsets & behaviors for student success. Author.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall.

Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

Dulewicz, V., & Higgs, M. (2004). Can emotional intelligence be developed?. International Journal of Human Resource Management, 15(1), 95-111. <https://doi.org/10.1080/0958519032000157366>.

Gibson, R. L., & Mitchell, M. H. (2008). Introduction to counseling and guidance (7th ed.). Pearson.

- Gilar-Corbí, R., Pozo-Rico, T., Sánchez, B., & Pertegal-Felices, M. L. (2018). **Emotional intelligence training intervention among trainee teachers: A quasi-experimental study.** *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 31, Article 33. <https://doi.org/10.1186/s41155-018-0112-1>.
- Goleman, D. (2006). **Emotional intelligence (10th anniversary ed.).** Bantam Books.
- Kolb, D. A. (2014). **Experiential learning: Experience as the source of learning and development (2nd ed.).** Pearson FT Press.
- Lapan, R. T., Gysbers, N. C., & Petroski, G. F. (2001). **Helping seventh graders be safe and successful: A statewide study of the impact of comprehensive guidance and counseling programs.** *Journal of Counseling & Development*, 79(3), 320-330. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01977.x>.
- Liu, Q., Peng, W., Zhang, F., Hu, R., Li, Y., & Yan, W. (2016). **The effectiveness of blended learning in health professions: Systematic review and meta-analysis.** *Journal of Medical Internet Research*, 18(1), Article e2. <https://doi.org/10.2196/jmir.4807>.
- Mattingly, V., & Kraiger, K. (2019). **Can emotional intelligence be trained? A meta-analytical investigation.** *Human Resource Management Review*, 29(2), 140-155. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2018.03.002>.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2016). **The ability model of emotional intelligence: Principles and updates.** *Emotion Review*, 8(4), 290-300. <https://doi.org/10.1177/1754073916639667>.
- Mayer, R. E. (2021). *Multimedia learning (3rd ed.).* Cambridge University Press.
- McCambridge, J., Witton, J., & Elbourne, D. R. (2014). **Systematic review of the Hawthorne effect: New concepts are needed to study research participation effects.** *Journal of Clinical Epidemiology*, 67(3), 267-277. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2013.08.015>
- Paivio, A. (1971). *Imagery and verbal processes.* Holt, Rinehart & Winston.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). **Emotional intelligence.** *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
- Sink, C. A., & Stroh, H. R. (2003). **Raising achievement test scores of early elementary school students through comprehensive school counseling programs.** *Professional School Counseling*, 6(5), 350-364.
- Stubbe, D. E. (2018). **The therapeutic alliance: The fundamental element of psychotherapy.** *Focus*, 16(4), 402-403. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.20180022>.

บทวิจารณ์หนังสือ : การจัดการและการพัฒนาวิชาชีพครู

Book Review: Teacher Management and Professional Development

เมธิดา จันทรไธ

Methida Jundai

พระมหาบุญณสมบัตินุญเรือง

Phramaha Punsombat Boonrueang

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา

Manatsawee Monpannawattana

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

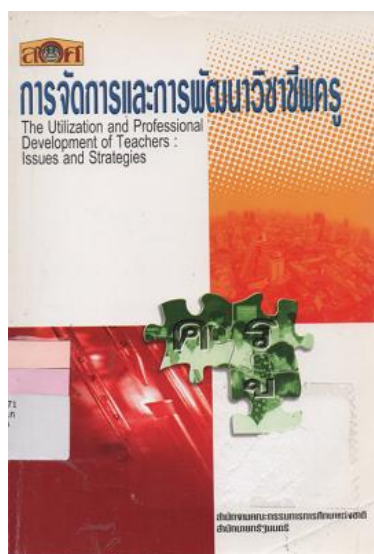
Institute for Innovative learning Mahidol University

E-mail : maathida.jun@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 ธันวาคม 2568

ผู้เขียน: ดร.สุรศักดิ์ หลาบมาลา

จำนวนหน้า: 122

ปีที่พิมพ์: 2543

ครั้งที่พิมพ์: 1

สถานที่พิมพ์: ห้างหุ้นส่วนจำกัดดภาพพิมพ์

ISBN : 974-24-1011-9

บทคัดย่อ

การวิจารณ์หนังสือครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความรู้และใช้เป็นงานประกอบการเรียนในรายวิชา “การประกันคุณภาพและปรัชญาการศึกษา” โดยพิจารณาหนังสือ *การจัดการและการพัฒนาวิชาชีพครู* ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน รวม 12 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ตอนที่ 1 การจัดวางกำลังครูและการบริหารครู (เช่น ปัญหาครูลาออก การขาดแคลนครู การบริหารกำลังคนครู และความไม่สมดุลระหว่างภูมิภาค) ตอนที่ 2 แรงจูงใจ การประเมิน และการพัฒนาครู (เช่น โครงสร้างงาน การมอบหมายงาน ระบบคุณธรรม และวิชาชีพครู) และตอนที่ 3 ข้อเสนอเพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบายสำหรับผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารการศึกษา จากการศึกษาพบว่าแม้ประเด็นปัญหาและข้อเสนอในแต่ละตอนจะมีความหลากหลาย แต่ล้วนมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพครูและประสิทธิภาพระบบการศึกษาโดยรวม

คำสำคัญ: การจัดการครู, การพัฒนาวิชาชีพครู, ปัญหาในวิชาชีพครู

Abstract

This book review aims to enhance academic understanding and serve as an assignment for the course “Quality Assurance and Educational Philosophy.” It examines the book *Teacher Management and Professional Development*, which is organized into three parts comprising twelve key topics. Part 1 focuses on teacher allocation and management, including teacher resignations, shortages of qualified teachers, maximizing the effectiveness of the current teaching workforce, short-term staffing issues, regional and institutional imbalances in teacher distribution, and aligning institutional needs with individual teacher preferences and characteristics. Part 2 discusses teacher motivation, evaluation, and professional development, covering management structures, task delegation, the teaching profession, and merit-based assessment. Part 3 presents concluding considerations for policymakers and educational managers. The review synthesizes these issues to highlight challenges and potential directions for improving teacher quality and strengthening the educational system.

Keywords: Teacher Management, Teacher Professional Development, Issues in the Teaching Profession

1. บทนำ

หนังสือเล่มนี้เขียนโดย ดร.สุรศักดิ์ หลาบมาลา ตีพิมพ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์ ซึ่งพิมพ์ครั้งที่ 1 ในเดือนมิถุนายน 2543 โดยหนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการ และการพัฒนาวิชาชีพครูในปัจจุบัน ข้อมูลที่ใช้ในการเขียนรวบรวมจากประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น สาธารณรัฐแอมบิเย สาธารณรัฐบอตสวานา สาธารณรัฐแซมเบีย สาธารณรัฐเซียร์ราลีโอน เป็นต้น และประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สาธารณรัฐ

สิงคโปร์ ซึ่งเป็นประเทศที่จัดการ และพัฒนาวิชาชีพครูได้ผลดีมาแล้ว เพื่อเป็นแนวทางช่วยเหลือการแก้ไข ปัญหาของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยดร.สุรศักดิ์ หลาบลามา แต่ง และเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจนำไปศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมการปฏิรูปการบริหารการศึกษาของประเทศไทย การ บริหารการศึกษาระดับเขตการศึกษา และอาจจะใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาบริหาร การศึกษาได้อีกด้วย

2. สารัตถะของหนังสือ

ตอนที่ 1 การจัดวางกำลังครู และการจัดการครู

1. ครูลาออก

1.1 ปัญหา และสถานการณ์

ในที่นี้ผู้เขียนได้เขียนถึงผลเสียต่อระบบการศึกษาทุกระดับถ้าหากครูมีการย้ายบ่อย ๆ การลาออกของ ครูเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดผลเสียแก่หน่วยงานเฉพาะด้าน และตัวอย่างนโยบายการจัดครูลงงานบางรายการ มีผลเสียต่อภาวะผู้นำ และเพื่อนร่วมงาน

"ในเขตการบริหารพิเศษฮ่องกงซึ่งแบ่งผู้บริหารโรงเรียนเป็น 3 ระดับแต่งตั้งให้เป็นครูใหญ่ในโรงเรียน ที่มีขนาดต่าง ๆ กันครูใหญ่อาจจะย้ายทุก ๆ 3 ปีการย้ายแบบนี้เป็นที่ยอมรับของครูใหญ่..."

การหมุนงานอย่างมีแผน และสม่ำเสมอจะก่อให้เกิดประโยชน์ ปราศจากความเสียหายที่เกิดจากการ ย้ายครูอย่างไม่มีแผน

1.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในที่นี้ผู้เขียนได้มีการกล่าวถึงการมีมาตรการเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของครูในตำแหน่งงานปัจจุบัน และสามารถสร้างโครงสร้างตำแหน่งงานขึ้นใหม่ ซึ่งการดำเนินงานคงไม่ใช่ของง่าย หากระบบการศึกษากำลัง เผชิญกับปัญหาการขาดแคลนครูอย่างรุนแรง

2. การขาดแคลนครูที่มีคุณสมบัติในภาพรวม

2.1 ปัญหา และสถานการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงคุณสมบัติการเข้าสู่สถาบันการฝึกหัดครู ผู้ที่มีคุณสมบัติสูงมีโอกาที่จะเลื่อน ตำแหน่งสูง และมีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศอีกด้วย มีการกล่าวถึงปัญหาที่จะมีความรุนแรงยิ่งขึ้น ถ้าหาก เศรษฐกิจของประเทศสามารถดึงดูดครูที่มีคุณสมบัติดีออกไปจากโรงเรียนให้เข้ามาสู่งานที่มีรายได้ดีกว่า มี ศักดิ์ศรีดีกว่า มีการกล่าวถึงระบบการเกษียณที่กำหนดอายุไว้ไม่ถึงนักเพื่อก่อให้เกิดตำแหน่งว่างสำหรับผู้เข้า ใหม่ ระบบโรงเรียนหลาย ๆ แห่งมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ และประสบการณ์ กล่าวถึงปัญหา ของการจ้างครูที่ไม่มีคุณสมบัติหรือคุณสมบัติไม่สูง เลือกละเล้านี้ยังไม่พร้อมที่จะจัดการปัญหาต่าง ๆ

2.2 อภิปรายทฤษฎี

ในที่นี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในระยะยาวควรดำเนินการดังต่อไปนี้ 1 ยกระดับคุณภาพของครู 2 การดำเนินงานสอนหลายผลัด 3 ความเชี่ยวชาญของครู 4 การปรับปรุงระบบการทำงาน 5 การชักจูงสตรีเข้ามาเป็นครู

3. การบริหารคณะครูปัจจุบันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.1 สถานการณ์ และปัญหา

ในบทนี้ผู้เขียนได้มีการอธิบายถึงยุทธวิธีอันสำคัญในการจัดการกับปัญหาการขาดแคลนครูที่มีประสบการณ์และมีคุณภาพ มีการกล่าวถึงการวิพากษ์วิจารณ์การฝึกอบรมครูโดยสถาบันการฝึกหัดครู มีการกล่าวถึงการจัดการกับความจำเป็นใหม่ ๆ ในระบบการศึกษา การกระจายอำนาจการบริหารในสภาพปัจจุบัน จำเป็นต้องให้ครูที่มีคุณสมบัติจากส่วนกลาง และสำนักงานเขตลงไปอยู่ในระดับโรงเรียนให้มากขึ้น ซึ่งผู้บริหารควรเอาใจใส่ครูที่มีประสบการณ์และมีความสามารถสูง

3.2 อภิปรายทฤษฎี

ในบทนี้มีการกล่าวถึงวิธีการปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากครูที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีหลายวิธีที่สมควรจะพิจารณา 1. ให้พ้นจากหน้าที่บริหารไปรับหน้าที่สนับสนุน 2. การสอนเป็นทีม 3. การเสริมการสอนของครู 4. การใช้ครูช่วยสอน 5. การใช้ครูเดินสอน 6. การใช้ประโยชน์จากกลุ่มโรงเรียน 7. ศูนย์สื่อ 8. การนิเทศและบริการสนับสนุน 9. โรงเรียนเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

4. การขาดแคลนครูระยะสั้น

4.1 ปัญหา และสถานการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้มีการอธิบายการขาดแคลนครูระยะสั้นโดยธรรมชาติมักจะเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ การจัดหาครูลงโรงเรียนอย่างรวดเร็วมีปัญหาอยู่ที่การจัดคนโรงงานนั้นทำในระดับที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียนมาก

4.2 อภิปรายทฤษฎี

ในบทนี้ผู้เขียนได้มีการอธิบายถึง 1. ให้ภาระรับผิดชอบแก่ส่วนท้องถิ่น 2. การจัดกลุ่มครูพิเศษ ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีประเทศใดที่พบวิธีการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูอันเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนที่อยู่ห่างไกล

5. การไม่สมดุลในการจัดวางกำลังครูระหว่างสถาบัน และระหว่างภูมิภาค

5.1 ปัญหา และสถานการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการไม่สมดุลในเชิงคุณภาพของครูระหว่างสถาบัน และภูมิภาคยังไม่เคยได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง และยังมีปัญหาเกิดจากการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ ปัญหาหลักในขณะนี้คือการจัดครูลงในบริเวณที่ห่างไกลการที่โรงเรียนอยู่โดดเดี่ยวจากบริการการสนับสนุน และจากสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาจะตามมาด้วยความโดดเดี่ยวทางวิชาชีพของครู ความจำกัดในการติดต่อกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ ครูมักจะเชื่อว่าการให้ลงตำแหน่งในพื้นที่ชนบทมีลักษณะเป็นการทำโทษทางวินัย ปัญหาในการปรับปรุง และรักษาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ขาดแคลน ครูที่มีประสบการณ์และคุณภาพสูง เป็นสิ่งที่คุณเคย และได้มีการใช้ยุทธวิธีหลายประการเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ แต่ก็ประสบผลสำเร็จในวงจำกัดเท่านั้น

5.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในที่นี้ผู้เขียนอธิบายถึง 1. ให้มีพันธมิตรการทำงาน 2. แรงจูงใจ 3. ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ในขณะนี้ปัญหาเรื่องคุณภาพ และการรักษาครูให้อยู่ในชนบทก็ยังคงเป็นปัญหาหนัก ยุทธวิธีเพื่อจัดการครูตามบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่จะลงก็คงเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันพิเศษสำหรับการบรรจุครูลงโรงเรียนในชนบท

6. การประสานความจำเป็นของระบบกับบุคลิกภาพ และความต้องการของครูรายบุคคล

6.1 ปัญหา และสถานะการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงปัญหาส่วนมากที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างความต้องการบรรจุครูของระบบกับความจำเป็น ความสนใจ และความปรารถนาของครูเป็นรายบุคคล อย่างไรก็ตามการพัฒนายุทธวิธีที่เหมาะสมจะมีอุปสรรคจากองค์ประกอบหลายประการดังนี้ 1. ความสามารถของเจ้าหน้าที่บริหารในระดับกลางมีจำกัด 2. โดยทั่วไปแล้วข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลถูกจำกัดโดยแนวปฏิบัติปกติ 3. การวิเคราะห์งานอย่างมีประสิทธิภาพ 4. หลักการที่ว่าควรจะให้การพิจารณาคุณภาพของบุคคล และความปรารถนาของครู

6.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการศึกษาวิธีการจัดครูลงตำแหน่งในหลาย ๆ ประเทศในปัจจุบันอาจแก้ไขปัญหาก็กล่าวมาแล้วได้บ้าง 1. การกระจายอำนาจ 2. ปรับปรุงการใช้ประวัติของครู 3. การจัดวางกำลังครูเป็นขั้น 4. บริการด้านคุณภาพ

7. บทสรุป

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดวางกำลังครู และการใช้ครู รวมทั้งสาเหตุ และแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้ ซึ่งผู้เขียนได้มีการจัดทำตารางปัญหาสาเหตุ และยุทธวิธีที่น่าจะเป็นไปได้

ตอนที่ 2 การจัดการ แรงจูงใจ และการพัฒนาครู

1. โครงสร้าง และรูปแบบการจัดการ

1.1 ปัญหา และสถานะการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงโครงสร้างการจัดการแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง อย่างไรก็ตามประสบการณ์ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าโครงสร้าง และกระบวนการที่เกิดขึ้นมาก่อนให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพอย่างมากต่อระบบการศึกษาดังต่อไปนี้ 1. ระบบราชการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางถูกออกแบบมาเพื่อรักษาแนวปฏิบัติอันเคยทำมาก่อน 2. ความรับผิดชอบทางการศึกษา และการจัดการครูมักจะทำร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงอื่น 3. การตัดสินใจมอบให้เป็นหน้าที่ของเบื้องบนจึงก่อให้เกิดการอุดหนุนในระดับสูง 4. การใช้ยุทธวิธีสั่งการมากเกินไป 5. การตัดสินใจ และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้จะให้ได้ผลกับนักวิชาชีพต้องเป็นวิชาชีพแบบอิสระ 6. ระบบการบริหารแบบเผด็จการนำไปสู่การจัดการโรงเรียนแบบเผด็จการ

1.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงต้องทำวิธีการประเมินปัญหาซึ่งเผชิญสังคม และสามารถแก้ปัญหาโดยการคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ขึ้นมา ระบบการศึกษาจะใช้ได้ผลดีในรูปแบบของการกระจายอำนาจการบริหาร

ก็ต่อเมื่อโครงสร้างบริหารพื้นฐานมีอยู่ โรงเรียน และวงการวิชาชีพครูได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะปลดปล่อย และชักนำพลังงาน และสติปัญญาของกลุ่มโรงเรียนแต่ได้ถูกทิศทาง

2. โครงสร้างการมอบงาน และการจัดการครู

2.1 ปัญหา และสถานะการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการจัดการครูประเภทของครูความก้าวหน้าในวิชาชีพ รูปแบบการจัดการครูนั้นมีหลากหลายจึงเป็นไปได้อย่างมากที่จะมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลกระทบของโครงสร้างการจัดการครูในแต่ละประเทศ กระทรวงศึกษาธิการส่วนมากได้แยกหน่วยบริหารกำหนดนโยบายควบคุมการเงิน และการเจ้าหน้าที่ออกจากหน่วยบริการวิชาชีพซึ่งรับผิดชอบต่อหลักสูตร หลายประเทศแยกประเภทของการศึกษา และการบริหารการศึกษาตามระดับ หรือประเภท การกำหนดประเภทบุคลากรทางการศึกษาให้อยู่ประเภทเดียวกับข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ ดูเหมือนจะเป็นผลดีแต่ก็อาจจะไม่ยั่งยืนเสมอไป

2.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงยุทธวิธีเริ่มแรกควรจะเป็นการสร้างระบบการศึกษาที่มีความเบ็ดเสร็จโดยมีการวางแผนตำแหน่งโครงสร้างตำแหน่ง และเงินเดือน ผู้อำนวยการศึกษาของสาธารณรัฐการหน้าพยายามที่จะนำหน่วยงานทางการศึกษาทั้งหมดมาอยู่รวมกันภายในกระทรวงศึกษาธิการ ความหมายของการดำเนินงานที่กำหนดไว้คือ 1. ให้เจ้าหน้าที่การศึกษาทุกคนมีสถานะการทำงานบัญชีเงินเดือน และโครงสร้างตำแหน่งงานเหมือนกัน 2. สนับสนุนการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางการบริหารการศึกษากับตำแหน่งครูระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา 3. ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทุกคนในวงการศึกษามีมาตรการอิสระในการจัดการงานด้านพัฒนาวิชาชีพ และบริการการสอนของตนได้อย่างเต็มที่

3. อาชีพงานสอน

3.1 ปัญหา และสถานะการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการบริหารทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากงานบริการประเภทอื่น ครูทั่วโลกไม่พอใจกับค่าตอบแทนที่ได้รับ และมองว่าตนเองได้รับเงินเดือนต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลในอาชีพอื่นที่มีคุณสมบัติเท่า ๆ กัน การเลื่อนตำแหน่ง และเงินเดือนสูงขึ้นผู้มากับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ อาจจะเป็นที่ยอมรับของครูแต่จำนวนตำแหน่งมีจำกัด โดยทั่วไปอยู่บนมาตรการที่อาจวัดได้ง่าย ๆ นอกจากนี้แล้วก็ยังมีความต้องการด้านคุณวุฒิทางวิชาการ และคุณวุฒิทางวิชาชีพสำหรับงานบางตำแหน่งอีกด้วย

3.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในบทนี้ผู้เขียนได้มีการอธิบายถึง 1. ระบบขั้นเงินเดือน 2. การเลื่อนอันดับแบบให้เกียรติ 3. การพิจารณาความจำเป็นทางด้านคุณวุฒิ 4. ความหลากหลายของตำแหน่งทางการศึกษา

4. การประเมินระบบคุณธรรม

4.1 ปัญหา และสถานะการณ์

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงการนำระบบการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จที่มีระบบอันดับมาใช้นั้นอาจจะเป็นการใช้ครูอย่างยืดหยุ่นสร้างความเสมอภาคระหว่างครูประเภทต่าง ๆ ปัญหาหลักก็คือคุณธรรมนั้นต้องได้รับการ

การประเมินเสร็จแล้วจึงจะแต่งตั้ง หรือให้รางวัลได้ ปัญหาต่อมาอยู่ที่ความจำเป็นที่จะต้องแยกระหว่างการประเมินคุณธรรมในสภาพของหน้าที่ที่ทำอยู่ปัจจุบัน และการประเมินศักยภาพสำหรับที่จะลงตำแหน่ง กระบวนการประเมินในปัจจุบันมีบ่อย ๆ มักจะมองเป็นเรื่องของวินัยมีลักษณะของการทำโทษจึงก่อให้เกิดความกลัว และรังเกียจ ถ้าหากมีการเลื่อนตำแหน่งจากตำแหน่งหนึ่งไปยังอีกตำแหน่งหนึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาคุณสมบัติ และศักยภาพสำหรับการเข้าทำงานใหม่

4.2 อภิปรายยุทธวิธี

ในบทนี้ผู้เขียนได้มีการกล่าวถึง 1. ผู้เชี่ยวชาญการประเมิน 2. การลดขนาดของการประเมิน 3. การประกาศ และมอบภาระรับผิดชอบการคัดเลือกตำแหน่งอาวุโส 4. ความสัมพันธ์ของการฝึกอบรม และการคัดเลือก 5. การกำหนดตำแหน่งที่ต้องการฝึกอบรม 6. ระยะเวลาทดลองงาน และการประเมินอย่างต่อเนื่อง

5. บทสรุป

ในบทนี้ผู้เขียนได้เขียนถึงปัญหาหลักที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร และตำแหน่งงานของครูตลอดจนสาเหตุ และยุทธวิธีการแก้ไขที่เป็นไปได้โดยผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางซึ่งมีปัญหา สาเหตุ และยุทธวิธีการแก้ไขที่เป็นไปได้

ตอนที่ 3 บทสรุป : หัวข้อเพื่อการพิจารณาสำหรับผู้กำหนดนโยบาย และผู้จัดการการศึกษา

ในบทนี้ผู้เขียนจะอธิบายถึงปัญหาหลาย ๆ ปัญหาที่เป็นที่รับรู้กันมานาน หลายประเทศพยายามที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้แต่พบกับอุปสรรคบางครั้งสาเหตุมาจากงบประมาณจำกัด และบางครั้งอาจมาจากต้องมีการจัดสรรทรัพยากรกันใหม่ บ่อยครั้งที่ผู้บริหารการศึกษาได้ประมาณความสามารถของคนน้อยเกินไปในการช่วยในการปรับปรุงการสอน และการพัฒนานตนเอง กระทรวงศึกษาธิการควรจะทบทวนรายงานเกี่ยวกับการปฏิบัติงานผู้บริหาร โครงสร้างการบรรจุ และตำแหน่งงาน และยุทธวิธีที่จะทำงานเพื่อแก้ปัญหาที่บ่งชี้แล้วพิมพ์ และเผยแพร่เอกสารฉบับนี้จากนั้นการเริ่มต้นที่มีคุณค่าก็ควรจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกคนทราบปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้แต่ต้องมาดีแล้ว

2. บทวิจารณ์

เนื้อความจากหนังสือผู้แต่งได้นำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาชีพครูยกตัวอย่างเช่น การจัดการครู โครงสร้าง และรูปแบบการจัดการ การประเมินระบบคุณธรรม เป็นต้น โดยผู้เขียนได้มีการอธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ให้ผู้อ่านได้เข้าใจอย่างชัดเจนในขณะเดียวกันนั้นก็ได้มีการกล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอีกด้วย

ในมุมมองของข้าพเจ้าที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้อาจจะต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาในเรื่องของการเรียบเรียงลำดับข้อมูลให้มีความชัดเจน การเว้นระยะของตัวหนังสือ หรือคำเพื่อให้ผู้อ่านไม่เกิดความสับสน หรือมีการสื่อถึงความหมายที่กำกวม

3. บทสรุป

จากการที่ข้าพเจ้าได้อ่าน และวิเคราะห์หนังสือเล่มนี้ ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ ทั้งการแก้ไขปัญหาคูลาออก ครูขาดงาน การขาดแคลนครูระยะสั้น และระยะยาว การเลื่อนตำแหน่งครู การจูงใจครู และการพัฒนาครูในหลายบริบท ยังคงมีปัญหามากมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข แล้วพวกเราควรจะทำอย่างไรให้ไม่เกิดปัญหาเดิมของวิชาชีพครูในอนาคต

บรรณานุกรม

สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2543). การจัดการ และการพัฒนาวิชาชีพครู. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดดภาพพิมพ์.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารพุทธมคค์ ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้มีความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารพุทธมคค์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในการพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้เขียนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียนบทความในวารสารพุทธมคค์

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้เขียนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัต์ว์ทดลองประกอบด้วยทุกครัั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารพุทธมคัศก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับ การตีพิมพ์กับวารสารพุทธมคัศแล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารพุทธมคัศกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาราชวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.เจริญสุขนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-0864258 หรือ

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com พร้อมโทรแจ้งบรรณาธิการวารสาร หรือ

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm>) พร้อมโทรแจ้งบรรณาธิการวารสาร

JOURNAL OF
BUDDHAMAGGA

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม